

✧ ST. QUINCY ✧

STROHIC
STROHIC

SCRIBORI CATHOLIC

FAMILIA PROVICERUM

BORIS STARK

© 2015 World copyright of the text of all the letters of Archimandrite Sophrony (Sakharov) published in «*Письма Близким Людям*», Отчий Дом, Moscow, 1997.
ISBN 5-7676-0092-9

STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST,
ESSEX, G.B.

NO TRANSLATIONS TO BE MADE FROM THE ORIGINAL OR
TRANSLATIONS OF THE ORIGINAL WITHOUT WRITTEN
PERMISSION FROM THE MONASTERY

© 2015 pentru ediția de față: Editura Accent Print, Suceava România.

Traducere de Ieromonahul Rafail (Noica) după originalul rus:
«*Письма Близким Людям*», Отчий Дом, Moscova, 1997.

«Scrisori către familia Protoiereului Boris Stark».
Publicat pentru întâia oară, 2015.

© 2015 pentru prezenta traducere:
STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST,
TOLLESHUNT KNIGHTS, by MALDON ESSEX, CM9 8EZ G.B.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SOFRONIE, arhimandrit

Scrisori către familia Protoiereului Boris Stark / Arhimandritul Sofronie. - Suceava : Accent Print, 2015
ISBN 978-606-8686-12-7

281.93 Stark,B.

**ARHIMANDRITUL
SOFRONIE**

**Scrisori către familia
Protoiereului Boris Stark**

*Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)*

*Tipărită cu binecuvântarea
Înalt-Preasfințitului*

IRINEU
Arhiepiscopul Alba-Iuliei

Editura Accent Print
Suceava, 2015

Părintele Boris și *mauška* Natalia Stark, Noemvrie 1995

**Ucenicul Starețului Siluan, Ierodiaconul Sofronie,
Mănăstirea Sf. Mare Mucenic Panteleimon, Athos 1932**

C u v â n t î n a i n t e .

În 1947, după 22 de ani petrecuți într'o încordată nevoință la Muntele Athos, Ieromonahul Sofronie (mai târziu Arhimandritul Sofronie) venea să se așeze în Paris pentru ceva vreme spre a da la tipar, sub formă de carte, scrierile duhovnicului său, Cuviosul Siluan Athonitul. Fusesse singurul ucenic apropiat al lui, iar Marele Stareț îl rugase, deja de la prima lor întâlnire ca Stareț-ucenic, să-i publice însemnările. „Tu ești om învățat”, îi spusese, „după moartea mea, alcătuiește o carte din însemnările mele”.

Părintele Sofronie cunoscuse Parisul după primul Război Mondial, ca pictor, și nădăjduia să găsească acolo, în cadrul emigrației ruse, condiții, fie ele și sărăcăcioase, dar destul de prielnice spre a-și împlini ascultarea față de iubitul său Părinte duhovnicesc. Acestea le-a aflat în Casa Rusă, un azil de bătrâni înființat de către emigra-

ție într'o suburbie la Sud de Paris, Sainte-Geneviève-des-Bois, și care dispunea și de o clădire ce fusese un mic castel. Într'un turn al acelei clădiri, Părintele a închiriat o foarte mică încăpere – probabil, cândva o temniță („donjon”) – drept cămăruie, unde și-a petrecut mai tot

Starețul shimonah Siluan în 1937

răstimpul stării sale la Paris, și unde a lucrat cea mai mare parte a cărții ce avea să apară pentru prima oară în 1948 cu titlul: „Starețul Siluan”¹.

Acolo, în Casa Rusă, l-a întâlnit pe Protoiereul Boris Stark împreună cu care a slujit în paraclisul Casei, închinat Sfințitului Ierarh Nicolae, precum și în biserica „Adormirea Maicii Domnului” din cimitirul rus, parte din același complex.

Cine a fost, dară, acest preot de mir, căsătorit, având trei copii (ar fi avut patru, de nu i-ar fi murit, la doar nouă ani, de o moarte sfântă, întâiul-născut, Serghei), cu treisprezece ani mai tânăr decât Părintele Sofronie, și la care acesta ajunsese a se spovedi? Poate destul ne este faptul că un astfel de nevoitor, călit ani de zile la Sfântul Munte, ucenic al marelui Cuviosului Siluan, aflase în Părintele Boris un preot căruia să-și încredințeze spovedania. Și nu numai un preot de încredere ci, în el și în familia lui, a aflat și un prieten, și prieteni deosebiți, apropiați, adevărați frați iubiți întru Domnul. Spunea cândva Părintele Sofronie că o adevărată priete-

¹ Traducerea rom.: Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, Ed. Accent Print, Suceava, 2013. (N. tr.)

nie în duh este cu putință doar când două suflete (sau mai multe) se regăsesc la același nivel de rugăciune. Pe 16 Ianuarie 1948 el scria preotesei Natalia: „*Mă bucur că Domnul mi-a dat asemenea frați, și mă rog să vă ocrotească viața pentru cei care vă iubesc*”¹.

Părintele Boris Gheorghevici Stark emigrase la Paris la vârsta de 15 ani (după moartea mamei sale în Rusia) spre a-și regăsi tatăl aflat deja acolo, și unde avea să-și asume greaua viață a emigraților ruși „apatrizi” (fără patrie). În 1929 s’a întâlnit și s’a însurat cu Natalia Dimitrievna Abașeva cu care și-a întemeiat o familie. În 1952 el s’a reîntors cu toți ai săi în Rusia comunistă unde a slujit neostoit și neîntrerupt poporului său, în condițiile cele mai vitrege ale acelor vremi, și unde, între altele a zidit și mai multe noi biserici – o adevărată jertfă a credinței.

Între timp, Părintele Sofronie nu a mai putut, din motive de sănătate precum și datorită unor împrejurări politice să se reîntoarcă „la metanie”, la Sfântul Munte spre a-și sfârși acolo zilele în pocăință și în slujirea sa de duhovnic (a patru Mănăstiri). Dumnezeu-iasca Pronie însă, avea să-l ducă „peste mări și țări”, într’o țară necunoscută, într’un popor necunoscut cu o limbă necunoscută, fără bani și fără mijloace – în Anglia, unde avea să întemeieze pentru Domnul Mănăstirea Sfântului Ioann Botezătorul – o altă jertfă a credinței.

În astfel de împrejurări a avut loc și s’a desfășurat, vreme de 40 de ani, schimbul de scrisori între Părintele Sofronie și Părintele Boris și familia lui, într’un adevărat duh de prietenie și de frăție duhovnicească, până la moarte.

Înainte de a trece la cele vecinice, Părintele Boris a adunat scrisorile iubitului său prieten spre a le da tiparului, ca parte din bogata sa misiune către poporul său. El nu a avut fericirea de a trăi

¹ Cf. p. 20

să-și vadă apărută această lucrare atât de mult așteptată și dorită, ci, abia după ieșirea sa, familia lui a putut scoate la lumină cele ce urmează. Acum, prin traducerea de față, misiunea lui se răsfrânge și asupra poporului nostru.

Fie ca scrierile de față, precum și rugăciunile acestor doi prieteni în duh, să fie spre ajutor, și spre mângâiere, și spre luminare tuturor celor care încă doresc după mântuire, în aceste zile de *„foamete preste pământ, nu foamete de pâine, nici foamete de apă, ci foamete a auzi cuvântul Domnului”* (Amos 8: 11).

Traducătorul

**Ieromonahul Sofronie, pustnic la Karulia,
Muntele Athos, 1941**

CUVÂNT
către Tinerii Creștini Ruși din Diasporă
în tabăra de la Nissa

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragii mei frați și surori întru Domnul.

Pacea Celui Înviat, a Domnului nostru Iisus Hristos, și dragostea lui Dumnezeu Tatăl, și harul Sfântului Duh fie cu voi în aceste zile și în toate zilele vieții voastre.

Și în anul acesta aș fi dorit să fiu cu voi în zilele taberei cercului vostru, la fel ca și anul trecut. Legătura cu voi a fost întotdeauna pentru mine o mare bucurie, pentru că voi iubiți pe Hristos, pentru că voi, în ciuda tinereții voastre, sânteți cu adevărat aristocrați ai duhului. Și deși acum sânt lipsit de bucuria rugăciunii împreună cu voi și a unei legături nemijlocite, totuși sânt plin de recunoștință către Dumnezeu că, drept răspuns la invitația voastră, vă pot tri-

mite, ca un frate, gândurile mele sincere și cele mai bune urări, și, ca preot, măcar că nevrednic de a purta acest cin, binecuvântarea mea și un cuvânt din inimă. Noi trebuie neîncetat să mulțămim lui Dumnezeu Care ne-a dat puțința duhovniceștii părășii prin cuvânt viu, viu pentru că purcede de la Dumnezeu Cel Viu.

Nu o dată, la întâlnirile noastre din trecut, am vorbit despre nevoia neapărată de a conștientiza faptul că sântem chemați către marea, cu adevărat dumnezeiască slujire a Noului Legământ, pecetluit cu însuși Sângele Domnului nostru Iisus Hristos. A conștientiza aceasta, nicicum nu este mândrie. Sf. Ioan de-Dumnezeu-cuvântătorul spune: „Știm că din Dumnezeu sântem... și știm pe Dumnezeu cel adevărat...” (1 Io 5: 19-20)

Avem neapărată nevoie unei asemenea cunoașteri, și ca de un izvor nesecat de puteri spre a purta slujirea noastră, una ce depășește puterile omenești. Vedem în ce întunecă trăiește lumea noastră dintru începutul istoriei sale. Pricina grelei și neîmpuținății suferințe a lumii nu constă în împrejurările reale ale vieții pe pământ, ci în răzvrătul duhului omului ce luptă împotriva lui Dumnezeu. Iar slujirea noastră constă în năzuința ca puterea dragostei să biruiască acest răzvrăt al unei omeniri potrivnice lui Dumnezeu. Însă atunci când ne întâlnim cu lumea, în vremea slujirii noastre, vedem cât de îngreuietătoare este ea, dincolo de orice măsură. Nu știm de ce nu a binevoit Dumnezeu să ne dea puterea de „a tămădui toată boala și toată neputința întru norod”, așa cum o dăduse Sfinților Apostoli și Părinților noștri. Iar lipsiți fiind de o astfel de putere tămăduitoare, ne aflăm neconținut acoperiți de ocară în slujirea noastră. Când vin la noi oameni zdrobiți de povara suferințelor, căutând de la noi ajutor și mângâiere, noi le dăm ceva, ca și contrariul a ceea ce așteaptă ei de la noi. Cuvântul nostru, fără un vădit ajutor, în cele mai multe cazuri rămâne neprimut.

Mai mult, el pare aspru. Noi îndemnăm către răbdare și nădejde; iar, drept răspuns chemării noastre, auzim: „Ușor de spus – rabdă, dar cum să rabzi când suferința devine de nerăbdată? Ușor de spus

– nu deznădăjdui, nădăjduiește; dar cum să-ți păstrezi nădejdea când împrejurul tău, numai turburare, năruire și deznădejde?” În durerea inimii mele, adesea am gândit că, dacă cei care vin la noi nu vor primi un ajutor vădit de-minuni-făcător, rămâne-vom în ocară până la sfârșitul zilelor noastre. Și dacă rămânem acoperiți de ocară, nu este din pricina neadevărului sau strâmbătății cuvântului nostru, ci pentru că, lipsit fiind de semne văzute, el rămâne înțeles doar de prea puțini aleși. Cine va deschide oamenilor duhovnicescul auz, cine le va da duhovnicești ochi, spre a putea auzi și vedea frumusețea și lumina cuvântului Bisericesc până unde sufletul lor se va lepăda de tot restul? „Lepăda” – nu în sensul vrăjmășiei, al urii, ci al conștientizării neamăsurării a „tot restul” acestei lumi față de cuvântul lui Hristos. Iată noi, în nebunia noastră, îndrăznim a spune că vă oferim, vouă și tuturor îndeobște, tocmai acel cuvânt al lui Hristos, ce dă viață vecinică.

Mai sus eu v’am numit aristocrați ai duhului. Nu spre a vă linguși am spus aceasta. Cu adevărat mă minunez de voi, căci ați simțit, în inimile voastre, unde este adevărul lui Hristos, și, în zilele noastre viclene și pline de sminteli, voi ați ales a răbda, împreună cu noi, multele greutăți și defăimări ale vieții. Astfel, Apostolul Pavel, în Cartea cea către Evrei, laudă pe Moisi pentru că acela „mai vârtos a ales împreună a rău-pătimi cu norodul lui Dumnezeu, decât să aibă cea trecătoare dulceață a păcatului; mai mare bogăție socotind ocară lui Hristos, decât comorile Eghiptului” (Evr. 11: 25-26). Nu vă uimiți că sântem atât de puțini, că roadele propovăduirii noastre sânt, cantitativ, atât de neînsemnate. Măreția cuvântului nostru nu se înmășorează prin aceasta, iar adevărul nu suferă nimic în însăși esența sa. Cuvântul lui Dumnezeu se îndreptează, blând și nenăsâlnic, către omul slobod, iar omul poate a-l primi, sau a-l lepăda. De nimenea auziți, lepădați, prigoniți, noi ne retragem în colțișoarele noastre și alegem tăcerea. Vedem că lumea urmează căilor sale. Inimile oamenilor se deschid spre a primi cu lăcomie toată sămânța neîncrederii, a vrăjmășiei, a urii, a împotrivirii, și

rămân surzi și orbi chemării Bisericii de a-și iubi aproapele. Însă durerea cea mai mare este atunci când lipsa de noblețe a oamenilor își acoperă propria ură și propriul neadevăr cu numele lui Hristos și cu slujirea lui Dumnezeu.

În cuvântul meu către voi v'am numit „dragi întru Domnul”. Ne sânteți dragi și iubiți pentru dragostea ce aveți față de adevărul lui Hristos. Ce vedeți voi în Biserica noastră, în afară de acele greutăți de zi cu zi în care Ea trăiește? Și totuși, o iubiți! Noi, cei mai în vârstă decât voi, ne apropiem de ieșirea noastră. În măsura slăbilor noastre puteri, v'am predanisit cuvântul adevărului, primit de la părinții noștri duhovnicești. Și dorința noastră cea mai adâncă este ca și voi să purtați pe calea vieții voastre, până la capăt, această sfântă moștenire, dându-o mai departe celor ce vor avea să se nască, ce vor fi în stare și vrednici a o primi.

Iar acum, sfârșindu-mi micul cuvânt către voi, doresc să-l închei în cuvintele marelui apostol Pavel: „Iisus, ca să sfințească prin sângele lui pre norod, afară de poartă au pătimit. Deci să ieșim către el afară de tabără, ocară lui purtând. Că nu avem aici cetate stătătoare, ci pre cea viitoare căutăm” (Evr. 13: 12-14).

Harul Domnului nostru fie nedespărțit cu voi toți.

Cel care vă iubește întru Hristos,

Ieromonahul Sofronie.

Nissa, 10 Mai 1951.

C U V Â N T

**rostit după rugăciunea de rămas bun la plecarea în Rusia a
părintelui Boris Stark și a familiei lui**

Întru numele Tatălui, al Fiului, și al Duhului Sfânt.

Iubiți întru Hristos, frați și surori.

Voi toți cunoașteți preabine cuvintele – aș zice poruncile – marelui Pavel, apostolul lui Hristos: „Cele dinapoi uitând, la cele din-

ainte tinzând” (Flps. 3: 13). Și celălalt: „Urmași fiți mie” (1 Cor. 11: 1).

Pomenind acest testament al dumnezeiescului Pavel în ceasul de față, când ne luăm rămas bun și petrecem pe iubitul nostru frate și prețuitul împreună-slujitor, pe Protoiereul Boris, și pe dragii lui, soția Natalia și copiii, Vera, Mihail și Nicolai, în lunga lor călătorie, doresc să uit cât mai repede cei cinci ani trecuți ai împreună-slujirii noastre aici; să uit, de va fi cu puțință, toate acele bucurii și dureri, mâhniri, trude și stăruințe, mângâierile, reușitele și nereușitele, și nu arareori (îndrăznesc să spun) suferințele, de care au fost plini acești ani; doresc să uit până și clipa de față, adică durerea despărțirii de ei, și mintea să mi-o îndrept spre marea cale ce le stă înaintea. Părăsind înpuținarea sufletească și frica în fața tuturor greutăților de neocolit în toate căile omului, tânjind a pătrunde în duh în adevăratul bine căruia aparține vecinicia, și care îi îndeamnă la această sfântă nevoință, mă bucur pentru ei toți, și mai întâi de toate, firește, pentru părintele Boris și soția sa Natalia, și, înaintea Feței lui Dumnezeu, îmi împărtășesc urările mele pentru ei.

Precum se bucură inima omului ce multă vreme a rătăcit prin pustie, când dintr’o dată revede un suflet apropiat și drag lui, așa să se bucure inima lor când vor vedea, în iubita patrie, milioane de frați și surori apropiați și dragi lor.

Precum se bucură marinarul bărbătos când din îngustele maluri ale limanului iese în largul oceanului nemărginit, așa să se bucure sufletele lor când vor ieși în largul oceanului vieții iubitei noastre Biserici Ruse – cea mai mare dintre toate Bisericile locale din întreaga istorie a lumii.

Precum neîndoielnic se bucură vulturul înălțându-se pe puter-nicele sale aripi în întinderile cerului albastru, așa să se bucure ei cu mintea și cu inima când, pe aripile marilor rugăciuni ale poporului rus se vor înălța și ei la cerul dragostei lui Dumnezeu.

Gândul la întâlnirea ce le stă înaintea, la noua nevoință ce îi așteaptă, naște în sufletul meu multe chipuri încântătoare; a vi le des-

crie în clipa de față ar cere a-mi lungi cuvântul, dar mă voi mulțami cu cele spuse. În aceste ultime clipe ale rugăciunii noastre, vă chem pe voi toți a rosti cuvinte ce vor să rămână neșterse în viața lumii în toate veacurile. Cum este însă cu putință a o face? Pentru a nu rămâne cuvintele noastre doar omenești, unele ce degrab se dau uitării în adâncurile nemărginitei lumi, trebuie să ne îndreptăm către rugăciune. Rugăciunea, fiind cuvânt adus Adevăratului Dumnezeu, vecinic va dăinui întru Dânsul.

DUMNEZEULE, FĂCĂTORUL nostru, rugămu-Te binecuvântă calea robilor Tăi: fratele nostru Protoiereul Boris, soția sa Natalia, și copiii lor, Vera, Mihail și Nicolai, și Însuți fii lor Sfânt Acoperitorul, și Preaputernic ocrotitorul vieții lor; acoperă pre ei cu nemărginita Ta milostivire în tot locul stăpânirii Tale. Fie Lumina Ta nedepărtându-se de ei în toate căile pre cari ai rânduie în cea bună a Ta, cea din veci Pronie pentru lume, și pentru fieștecare om ce vine în lume. Fie să rămâie Duhul Tău preste ei, și puterea Ta împreună-lucreze cu ei în fiecă slujire ce vei binevoi a le încredința. Așa, Întrutot Bunule Doamne și Tatăl nostru, niciodată te depărta de la ei, și de la întreagă casa lor, iar bucuria mântuirii Tale mângâie pre ei în toată scârba, precum și pre toți căroră vor sluji întru numele Tău. Învrednicește pre ei și pre noi, până la cea de pre urmă suflare a aduce Ție Jertfa Dreptății, și neprihănită de-slavă-cuvântare în toate zilele cestei vieți, și în vecii vecilor.

Grăiește, Doamne: Așa să fie. Amin.

Sainte-Geneviève-des-Bois, Franța,
20 Mai 1952.

SCRISORI

Dragii mei întru Hristos, iubiți întru Domnul, părinte Boris și *matușka*¹ Natalia.

De ziua pomenirii scumpului vostru Seriojik², sânt cu voi sufletește.

Fericit băiețel, care, în puținii săi ani, „a plinit ani îndelungați” (Înț. lui Solomon 4: 13). Domnul l-a răpit, „ca să nu-l schimbe răutatea (lumii noastre)” (Înț. lui Solomon 4: 11).

Nu să vă împărtășesc durerea voiesc, ci a mă bucura împreună cu voi. Eu nu l-am cunoscut, dar scrisoarea lui către Vlădica³ m’a uimit prin maturitatea ei și prin duhul harului. Eu nu l-am cunoscut, dar scurta lui biografie, scrisă de către D-na Osorghina, mi-a dat puțința să-mi fac o idee despre acest minunat băiețel. „Nu spune cu durere: el nu mai este, ci cu bucurie: a fost”.

Poate vă veți supăra pe mine, eu însă gândesc cât se poate de sincer că a vă fi dor de el este un păcat înaintea lui Dumnezeu, precum și a vă întrista pentru el. Pentru el putem și trebuie să ne bucurăm și să mulțămim lui Dumnezeu.

În loc de urarea: Domnul să îi odihnească sufletul!, sufletul meu îmi spune cu tărie că el a atins acea luminată Împărăție, care dea Domnul și nouă să o dobândim pentru milostivirea Lui.

Cu multă dragoste întru Hristos, al vostru nevrednic frate,

Ier. Sofronie

¹ Formă de adresare în limba rusă pentru monahii și preotese. (N. tr.)

² Fiul mai mare al părintelui Boris și *matușkăi* Natalia; a murit la vârsta de nouă ani, pe 19 Februarie 1940.

³ Mitropolitul Evloghie (Gheorghievski), exarhul Patriarhal în Europa de Apus († 1946), duhovnicul părintelui Boris și al *matușkăi* Natalia. El i-a cununat, a botezat copiii lor (în afară de cel mai mic), și l-a hirotonit pe părintele Boris diacon și preot.

Noisy-le-Grand¹, 4 Ianuarie, 1948

Draga mea întru Domnul, *matuška* Natalia.

Îmi amintesc de o întâmplare la Athos. În portul mănăstirii stătea ancorat un vas cu pânze. Dintr'o dată, pe neașteptate, s'a ridicat o furtună puternică de la apus. Valurile împingeau corabia către țarm. În fiecare clipă era primejdie să se rupă lanțul ancorei, iar corabia și marinarii să se lovească de stânci. De la fereastra trapezei mănăstirii câțiva monahi priveau corabia. Eu am ajuns în clipa când marinarii încercau să coboare peste bord în barcă, măcar să-și salveze viața. Micul vas era aruncat în sus și-n jos. Cu atât mai mult bărcuța. A sări peste bord și a nimeri în barcă era nu numai greu, ci însemna și primejdie de moarte. Căutând la acea priveliște, un tânăr monah ce se uita prin fereastră, diaconul Serafim, nu s'a mai putut abține și a zis: „O, cum mă doare inima pentru ei!” Starețul Siluan, care era și el acolo, i-a pus mâna pe umăr liniștit și a zis: „Dacă te doare inima pentru ei, înseamnă că au scăpat”. Într'adevăr, au reușit cu toții să

¹ Această scrisoare, precum și următoarele cinci, au fost scrise de la Noisy-le-Grand, o suburbie a Parisului, unde Părintele Sofronie se odihnea după o boală grea. În acea vreme *matuška* Natalia suferea de dese atacuri de inimă.

sară în barcă și, în chip minunat, să ajungă la cheiurile de beton, peste care pur și simplu i-a aruncat un val. Salvați, ei au alergat către biserică să facă o rugăciune de mulțămită.

Când v'ați îmbolnăvit, știu că pe mulți îi dorea inima, din dragostea ce v'o poartă, și deci am încredințarea că vă veți reveni.

Dumnezeu să vă păzească prețioasa viață.

Cu multă dragoste întru Hristos,

Ier Sofronie.

Urări tuturor de Praznicul Nașterii Domnului, și vă doresc tot binele. Sărutare celor mici.

i. S.

16 Ianuarie, 1948.

Dragă mea întru Hristos, *matușka*,
binecuvântare și pace de la Domnul.

Rușine îmi este înaintea voastră și a părintelui Boris pentru că nu sânt cu voi acum. Mă gândesc să grăbesc întoarcerea mea la Sainte-Geneviève¹ și, totodată, gândesc că poate Domnul ne va da bucuria să vă revăd, fiind întărită. Și totuși, nu vă grăbiți să vă ridicați de tot din pat. Răbdați la pat, odihniți-vă.

Simt că viața de porc pe care o duc acum mă lipsește de chipul omenesc. Rugați-vă să-mi dea Domnul puterea de a sluji Liturgia, precum și a-mi plini datoria înaintea Lui. În chip ciudat, întotdeauna simt o pagubă duhovnicească atunci când mă întăresc trupește, când, cumva, îmi este prea bine și sânt liniștit întru toate. Sufletul mi se chinuie din prea multul somn și odihnă. Mi-e tare plicticos fără o viață duhovnicească încordată, și acum nu știu, oare să-mi îndelungesc odihna sau nu.

¹ Sainte-Geneviève-des-Bois: suburbie la sudul Parisului, unde Părintele Sofronie și părintele Boris slujiseră împreună în biserica „Adormirea Maicii Domnului” din cimitirul Casei Rusești. (N. tr.)

În prima parte a șederii mele aici am scris Viața Starețului Siluan, dar acum parcă mi s'a pustiit sufletul, și măcar că sânt liber aproape întreaga zi, scriu puțin și stins. „Lipsit-a duhul meu” (Ps. 142: 7).

Scriu acestea nu ca să vă împovărez, ci iată îmi revărs necazul înaintea voastră, din pricina prea puținelor slujiri, rugăciuni, taine; vă scriu simplu, frățește; mă bucur că Domnul mi-a dat asemenea frați, și mă rog să vă ocrotească viața pentru cei care vă iubesc.

Ieromonah Sofronie.

24 Ianuarie, 1948

Draga mea întru Hristos, *matuska*,
binecuvântare și pace de la Domnul.

(...) Nădăjduiesc cu tărie ca Domnul să vă păzească prețioasa viață. Doar vă rog stăruitor, răbdați încă puțin, nu vă grăbiți să intrați în viața de zi cu zi. Răbdați, măcar că este cumplit de greu pentru o mamă, dar astfel veți avea doar de câștigat. Însă dacă vă veți grăbi, teamă mi-este că iar veți cădea. Am făcut ascultare părintelui Boris, care-mi spunea că și el, cândva, nu rămăsese la pat cât ar fi trebuit, drept care s'a vătămat rău și a zăcut la pat mai mult decât ar fi fost nevoie dintru bun început.

C r e d e ț i - m ă că nu-mi este deloc ușor moralmente să vă pă-răsesc într'o astfel de vreme. Zilnic ard de dorința de a mă întoarce la dragul meu Sainte-Geneviève, unde sânt nu puțini oameni pe care Domnul mi i-a dat ca mângâiere și pe care îi iubesc. Dar iată, așa a rânduit Dumnezeu, să mă îmbolnăvesc, facă-se sfântă voia Sa. (...)

Mă rog pentru voi toți, pe toți vă iubesc nespus de mult, și vă rog să vă rugați pentru mine. Nădăjduiesc că Domnul îmi va da de-grab bucuria de a fi împreună cu voi.

Ieromonah Sofronie.

31 Ianuarie, 1948

Dragă *matuška* Natașa,
pacea lui Hristos să fie cu dumneavoastră.

Vreau să vă spun câteva cuvinte, aceleași pe care voiam să vi le spun și în scrisoarea dinainte, dar când te apropii de inima unei mame, firește, încerci să fii cât mai cu luare aminte.

Închipuiți-vă că scrisoarea dumneavoastră m'a convins de faptul că am avut dreptate în prima scrisoare, însă avusesem dreptate în gândul pe care-l aveam eu, și nu în cel care reieșea din scrisoare, vrând eu să ajut și doar să ajut, și nicicum să vă îngreuez inima.

Acum că am primit scrisoarea dumneavoastră, conținutul ei îmi dă o oarecare putință a mă exprima deja mai direct.

Văd că am rămas neînțeles, iar dumneavoastră ați tras o concluzie contrară.

Vorba este că, dacă v-am scris în general despre copii, asta a fost, în parte, pentru că, atunci când este vorba despre cei mici, se întâmplă uneori să vi se tulbure inima, să vă fie dor de ei și să vă îngrijorați, iar aceasta poate totuși, deocamdată, să vă obosească inima. Dar nu către ei mi se îndrepta gândul principal, ci către Serioja. A vorbi despre sufletul cel mai drag inimii voastre nu prea îndrăzneam, însă tocmai în caracterul amintirii lui este ceva nepotrivit, lucru ce se răsfrânge în întreaga voastră stare sufletească. Îndrăznesc să cred că eu, ca monah, cunosc lupta cu gândurile inimii ceva mai bine decât alții. Și iată, mi se pare că dacă legat de amintirea lui Serioja ați trăi numai bucuria amintirii lui și folosul, în sensul unei adevărate pilde ziditoare pentru toți, totul ar fi plăcut lui Dumnezeu, și dumneavoastră de folos. Teamă-mi este însă că la dumneavoastră se găsește, pe lângă aceasta, și ceva neplăcut lui Dumnezeu, și vouă nefolositor. Iertați-mi acest cuvânt.

Întrebați: „Ce este strâmb în amintirea mea despre Serioja?” – strâmb nu este, dar este o greșală, ca atunci când oamenii nu se roagă cum trebuie la Dumnezeu. Pe lângă care, în loc de folos, se pot îmbolnăvi. Greșala dumneavoastră constă în faptul că în amin-

tirea băiețelului introduceți o anume închipuire; vi-l închipuiți crescut mare, și altele asemenea. Ce ar fi făcut el, ce ar fi devenit el acum.

În al doilea rând (...) gândiți că, dacă nu vă întristați, este ca și cum ar dispărea dragostea dumneavoastră, ca și cum v'ați răci față de el. Dar tocmai aici se află și greșala dumneavoastră. Nu trebuie să vă hrăniți această durere, nu trebuie să o cultivați. După atâția ani de astfel de durere pentru băiețel, poate că vă este foarte greu să mă înțelegeți și, cu atât mai mult, să o înfăptuiți.

Dea-vă Domnul și înțelegerea, și puterea de a înfăptui în viață lucrul despre care este vorba aici.

Încredințați-l pe Seriojik lui Dumnezeu cu bucurie. Spuneți lui Dumnezeu: „(...) Pântecele meu a slujit nașterii unui băiețel, dar el este al Tău, și cred că Tu îl iubești mai mult decât mine; iar pe mine ajută-mă să-l pomenesc și să mă rog numai așa cum este bineplăcut Ție”.

Dacă v'am pricinuit durere – iertați-mă, dar mult mă voi bucura dacă veți asculta cuvântul meu, pe care vi-l spun după Dumnezeu.

Faceți așa cum vă rog. Cereți lui Dumnezeu să vă ajute, și veți vedea binecuvântarea Domnului asupra voastră.

Cu dragoste întru Hristos, fratele dumneavoastră,

Ieromonah Sofronie.

Sărut întru Domnul pe iubitul meu părinte Boris.

3 Februarie, 1948

Dragă întru Hristos, *matușka* Natașa,
pace vouă de la Domnul.

Când v'am scris ultima scrisoare mă codeam să v'o trimit. Am atins acolo o problemă prea grea. Mulți ani trebuie pentru ca unii monahi să se învețe adevărata pomenire a lui Dumnezeu, adevărata rugăciune. Adevărată – relativ, pentru că rugăciunea desăvârșită oricum este o raritate pe pământ. Mă temeam să nu rămân neînțeles, și deci, în loc de folos, să fi pricinuit numai durere și daună.

Și dintr'o dată am primit scrisoarea dumneavoastră care adânc m'a bucurat prin faptul că m'ați înțeles. Viața noastră oricum ar trebui să fie rugăciune. Vorbind despre greșita pomenire a lui Serioja aveam în vedere, la urma urmei, greșita pomenire a lui Dumnezeu, adică rugăciunea. Este o problemă foarte serioasă. O problemă foarte grea. Cei mai mulți nu o înțeleg. Îndelung trebuie cerut Domnului ca El Însuși să ne învețe, căci prin cugetare și prin cuvinte nu te poți învăța.

Și de vă va da Domnul să înțelegeți ceea ce am vrut să spun, atuncia cu adevărat binecuvântarea lui Dumnezeu va odihni asupra voastră. Spuneți că vreți să vă ridicați cu noi puteri. Aceasta chiar va și fi noile puteri. Cât mă rog Domnului ca El să vă dea cu adevărat acele noi puteri, noua viață! Se vor ivi noi gânduri, cuvinte, un nou înțeles.

Mi-este greu să vorbesc despre aceasta, căci mă tem să nu fiu înțeles greșit.

Într'un fel sau altul, mult mă bucur, și mulțumesc lui Dumnezeu că vă este mai bine. Zvonuri au ajuns până la mine că părintele Boris este foarte istovit. Așa de rău îmi pare că boala mea i-a zdruncinat pe toți.

Urări părintelui Boris, Verușkăi, și sărutare celor mici.

Cu dragoste întru Hristos,

Ieromonah Sofronie.

15 Februarie, 1948

Dragă întru Domnul, *matuška* Natașa,

Binecuvântarea lui Dumnezeu fie cu dumneavoastră.

Astăzi s'au împlinit șapte ani de la hirotonia mea întru preot. (Ca diacon am fost hirotonit în 1930, și ca ieromonah, în 1941.) (...)

Astăzi, slavă Domnului, slujba mea a mers mai bine decât în celelalte dăți, după boală. Mi s'a ivit nădejdea că Domnul îmi va mai da încă puțința de a sluji. Câtăva vreme mă temeam serios că, pentru păcatele mele, mă voi lipsi de slujire. Înțelegeți ce ar

însemna aceasta pentru un preot-monah. Pierderea slujirii ar fi tot una cu pierderea vieții. Dar poate că Domnul mă va mai răbda încă. (...) Acum mă simt în mare parte mai bine, iar de data asta mi se pare că nu mă amănesc.

Miercuri am fost la Paris pentru o radioscopie. Rezultatele m'au uimit. Plămânii erau într'o stare deplin satisfăcătoare. Dar cu inima este mai rău, totuși nu într'o stare deznădăjduitoare. *Fatigué*¹.

Toate acestea îmi dau o bună nădejde că mă voi putea întoarce curând la Sainte-Genève, unde sânt atâția prieteni apropiați și dragi. V'am scris atât de mult și de amănunțit despre sinemi, cu gândul că și dumneavoastră vă veți însănătoși cu ajutorul lui Dumnezeu și că totul va fi bine. Acum mă simt mult mai apropiat de voi decât când am sosit aici. De trei ori am fost la Paris singur, fără însoțitori. Scrieți-mi adresa familiei Kolciak², ca să mă pot vedea cu Nikolka.

Sânt tare recunoscător părintelui Boris care a luat asupra-și o osteneală atât de mare de a mă vizita. Am fost peste măsură de bucuros să-l revăd. (...)

Anul acesta viața mea s'a legat atât de strâns de voi toți. Mai înainte vă știam numai după numele de pe lista Frației, numai ca nume, ca frați, dar acum Dumnezeu mi-a dat, în persoanele voastre, niște frați cu adevărat iubiți în Hristos.

Rugați-vă pentru mine. Nădăjduiesc că Domnul mă va milui pentru rugăciunile voastre.

Dumnezeu să vă binecuvânte.

Sărut frățeste întru Hristos pe părintele Boris. Sărutare copilașilor.

Ierom. Sofronie.

¹ Obosit (în lb. fr.).

² Verișoara părintelui Boris, Ecaterina Razvozova, se măritase cu fiul amiralului A. V. Kolciak. Era nașa fiului mai mic al părintelui Boris – Nikolai.

Biserica din cimitirul rusesc din Sainte Geneviève-des-Bois

Nissa, 29 Martie, 1951¹

Dragi părinte Boris și *matuška* Natașa.

A vă scrie tot ce s'a petrecut până în clipa pornirii trenului din-spre Paris spre Nissa este de prisos. În tren, la început era lume puțină și era liniște. Deranjau puțin în gări, dar, în general, noaptea mi-am petrecut-o întins și am dormit aproape la fel de bine ca în patul meu. Dimineața s'a făcut gălăgie, dar totuși suportabil. Am reușit să ajung cu bine. Taxiul era chiar la intrarea în gară. Însăși proprietara casei m'a întâmpinat în gară. Ajunși acasă, curând a fost servită masa.² Am luat prânzul împreună cu toți cei ai casei.

¹ La Nissa Părintele Sofronie se odihnea după o grea operație (gastrectomie „totală” – cam $\frac{3}{4}$ din stomac a fost înlăturat).

² Părintele Sofronie însă, vreme de un an după operație, nu a putut să se hrănească decât cu zeamă în care se fierseze carne. (N. tr.)

Apoi obișnuitul somn boieresc de după masă. Mai târziu – ceaiul. Apoi m'am așezat să scriu scrisoarea.

Camera mea este mare (nu mai puțin de 4/4,50 m.), cu un balcon către sud, spre livadă. Are două ferestre mari. Fereastra de către răsărit este comodă, căci pot lua lămâi din pom fără să ies afară. Strada, din punct de vedere al circulației, este aproape pustie, în schimb, de-a lungul zilei, se aud glasuri de copii care se joacă afară. De jur împrejur sânt palmieri; ziua nu este caldă, dar însorită. Propriu-zis, în timpul zilei, sub bătaia soarelui chiar te coci. Grădina din fața casei nu este mare, socotită nu atât pentru iarnă sau toamnă, cât pentru vară; vreau să spun că, așa cum adesea se obișnuiește în Sud, sânt atâtea plante în grădină încât este mai mult umbră decât soare. Și dacă la plecarea mea de acolo n'ar fi fost mânia prietenilor mei, care cu greu s'au despărțit de mine până și pentru puțină vreme, poate că și sufletește m'aș fi bucurat mai mult. Dar acum nu pot spune aceasta. Urări tuturor. (...)

Îmi propun să scriu de fiecare dată altcuiva, ca astfel să țin și legătura mai des, dar nici să nu înmulțesc peste măsură numărul scrisorilor.

Mulțumesc vouă tuturor pentru toate, pentru tot ajutorul, și încă mai mult pentru toată grija și dragostea arătată.

Mă rog lui Dumnezeu ca El să păzească Biserica noastră, casele noastre, pe noi înșine.

Cel care vă iubește întru Domnul,

Ieromonah Sofronie.

22 Aprilie, 1951.

Dragă *matuška* Natașa,
pace vouă de la Domnul.

(...) Foarte mult m'ați mângâiat și încurajat cu scrisorile dumneavoastră. Firește, o dată cu scurgerea vremii unele simțăminte slăbesc; așa și cu mine, pe măsură ce zilele trec, și cu gândul la

altele, a slăbit tristețea cu care plecasem, dar, sincer să spun, nu de tot. Noile vești despre proces¹, despre luarea bisericii din Clamart, și altele, au născut în suflet noi dureri. Noi trăim oarecum ciudat. Toate veștile sânt sau de-a dreptul dureroase, sau pe jumătate dureroase. Unul este bolnav, altul deznădăduit, celălalt îndurerat. Acolo ceva s'a prăbușit, dincolo a început un proces nou împotriva noastră, ș.a.m.d. Rareori vine câte o veste bună. O astfel de veste bună au fost în parte scrisorile dumneavoastră.

În tot acest răstimp am scris multe scrisori la Sainte-Geneviève. În general m'am ghidat după principiul de a scrie zilnic, sau aproape zilnic, cuiva. (...) Dar amintirea tuturor celor din Sainte-Geneviève rămâne vie și zilnică. Destinele noastre s'au legat de-a lungul acestor ani. Și Dumnezeu ne-a dat rara bucurie de a le trăi într'o adâncă încredere frățească, în pace și chiar în dragoste. Atunci când pierzi ceva, pe primul loc se ivesc aspectele pozitive ale celor pierdute. În schimb, câtă vreme le trăim, se întâmplă mai curând contrariul: toate cele negative ies la iveală și parcă întunecă binele. La noi însă așa au trecut acești ani, încât aproape nu-mi amintesc nici de cele mai mici neînțelegeri. Iar aceasta, fără îndoială, este marele dar al lui Dumnezeu. Fie Numele Lui binecuvântat.

În aceste zile ale Săptămânii Patimilor cer lui Dumnezeu să vă binecuvinteze pe toți și să vă păzească sănătoși. În toate aceste zile socotesc să săvârșesc toate slujbele la mine acasă. Cu „H” lucrurile nu au mers. Este un protestant înverșunat, ca și toți cei de un gând cu el. Cu atât mai bine, într'un oarecare sens. Nu noi începem. Iar apoi, ne este mai ușor.

De Paști nădăjduiesc să vă mai scriu. Dar, chiar dacă nu v'aș scrie, nu uita că gândul pentru voi toți este pururea în rugăciunile mele. Și cu gândul vă trimit sincerul meu: „Hristos a înviat!”

¹ Este vorba de procesele din acei ani, dintre parohiile aparținând Patriarhiei Moscovei și cele aparținând Bisericii Ruse în Afara Granițelor (Sinodul de la Karlovăț), pentru dreptul asupra bisericilor și terenurilor aferente.

Harul lui Dumnezeu fie cu voi toți. Pe copii îi binecuvintez.
Urările mele Vérocikăi.

Ieromonah Sofronie.

28 Iunie, 1952¹

Draga mea întru Hristos, *matuška* Natașa, binecuvântarea lui Dumnezeu și pacea lui Hristos fie cu voi pururi. Iată ce vă doresc zilnic, și de multe ori, vouă tuturor. Rog cu sârguință pe Dumnezeu să vă binecuvânteze noua viață. Doresc din rășputeri ca ea să vă fie vouă cu adevărat o nouă viață, mai roditoare decât cea avută aici, unde atâta energie se risipea în lupte sufletești de o durere de nevindecă. O, întinsă este marea în care ați intrat acum! Marea celei mărețe vieți a Bisericii noastre. Cât de fericiți sânteți voi toți! Iar aceasta deplin conștient că nu este loc pe pământ unde să nu fie nevoie de luptă pentru a viețui pur și simplu; că, la început, tuturor vă va fi foarte greu să vă obișnuiți până și cu condițiile fizice ale vieții, precum climatul. A-ți rându-i din nou casa întotdeauna este greu. Iar eu rog pe Dumnezeu să nu vă pierdeți tăria în nădejdea cea de sus, să vă păstrați pentru totdeauna însuflețirea și puterea de care, ca mamă, aveți neapărat nevoie. Dacă puteți, repetați mai adesea: Slavă Ție, Doamne. Iar aceasta, câtă vreme inima nu a simțit că a venit ajutor de Sus. Atunci inima vi se va bucura. Atunci veți simți o revărsare de puteri, de care aveți atât de puțin. Mulțumesc mult pentru scrisori. Noi toți așa de mult am dori să avem vești despre viața voastră. O, de ați vedea cât de mult vă doresc toți fericirea în schimbul acelei fericiri pe care ați dat-o aici oamenilor. Dar, fără îndoială, o știți, și a o repeta este total de prisos. Aceasta este prima scrisoare trimisă deja pe adresa casei voastre. Oricare ar fi „casa” voastră, ea este o binecuvântare de la Dumnezeu și, ca atare, de o mie de ori mai prețioasă decât orice

¹ Este prima scrisoare trimisă în orașul Kostroma, unde părintele Boris a fost repartizat de către Patriarhul Alexei I după sosirea lui în Rusia.

P. Sofronie în 1952, ca la un an de la operație (vezi nota p. 25)

altă casă. „Al Domnului este pământul și plinirea lui”. În tot locul este bine a sluji lui Dumnezeu, dar acolo, la voi, în chip deosebit. Deci să vă păzească Domnul. Iar eu mă voi strădui să-mi amintesc de rugămintea voastră și să o împlinesc, așa încât să nu fiți nevoiți

să o repetați. Eu scriu părintelui Boris că întotdeauna am mulțumit lui Dumnezeu, și mulțumesc mai departe, că mi-a dat în persoanele voastră un frate și o soră, credincioși și iubiți.

Binecuvintez și îmbrățișez copiii. Ah, cât îmi sânt de dragi! Cât de drag îmi era să-i văd. Cât de rău îmi pare că acum nu-i pot îmbrățișa. Cât de frumos slujeau băieții. O, Mișuk și Kuka¹ ai mei!

Mulțumesc nesfârșit pentru toate. (...) Părintele Siluan² este înduioșător prin grija lui pentru voi. Îmbrățișări de la părintele Lev³, și de la toți care vă iubesc. A le înșirui numele nu este ușor. (...)

Domnul să vă păzească,

Ieromonah Sofronie.

* * *

Dragii mei, nu cumva v'ați îndoit de dragostea mea?

Zilnic – și la începutul zilei, și la sfârșit, înainte de culcare – vă pomenesc cei dintâi, la fel ca și pe mama mea. Dar pe voi – pe nume.

După plecarea voastră am fost pus la încercări. Nu v'am scris despre ele, nici despre altele, doar pentru că nu voiesc să sufăr pierderi și mai mari.

Totdeauna vă sânt recunoscător pentru scrisori, pentru toate. Amintindu-mi de voi, mă doare inima. Dar totodată mă și bucur pentru voi. Poate că greutățile rânduiri vieții voastre în noul loc nu sânt mici acum, dar când mă gândesc la cealaltă latură, bineînțeles, acum ați devenit nesfârșit mai bogați și mai fericiți. (...)

Iată ce vă rog: Nu vă împruținați sufletește și să nu gândiți despre mine că „ochii care nu se văd se uită”. A afla în viață astfel de frați întru Hristos, cum mi-ați fost voi, și nu mă îndoiesc că veți fi

¹ Diminutive de la Mihai și Nicolai. (N. tr.)

² Ieromonah (mai târziu arhimandrit), monah athonit și preot al Bisericii Casei Ruse.

³ Protoiereul Lev Liperovski (†1963), parohul bisericii Sfântul Nicolae de lângă Casa Rusă.

întotdeauna, mira-m'aș să mai fie cu puțință. Bineînțeles, doresc să vă văd adesea, dar să nu pierdem, din pricina celor mărunte, simțământul darului lui Dumnezeu și să repetăm cele deja spuse. (...) Eu nu vă voi uita câtă vreme Domnul îmi va mai da memorie.

Urări pentru Noul An! Urări pentru o nouă fericire! Urări pentru noi nădejdi și reușite. Praznic cu bucurie de Nașterea Domnului.

Dumnezeu să fie cu voi toți.

Al vostru, Tati¹

27 Ianuarie, 1953

Dragule, dragule Părinte!

Am avut prilejul să trec prin multe locuri și să văd felurita viață a oamenilor. Și iată, observam cândva viața într'un loc pustnicesc la munte. Munceau mult, dar terenul dimprejur era alcătuit din piatră goală, și puține roade adunau. Observam acele fețe chinuite de trudă, cu ochi care răsfrângeau deznădejdea. De-abia se lăsa seara, și ei se grăbeau să meargă acasă, iar toată noaptea se temeau să iasă din ogradă, căci împrejur mișunau fiare sălbatice. Mai mult, și faptul de a sta în casă nu era fără primejdie.

Am văzut și alți oameni. Ei trăiau într'o câmpie nemărginită, în locuri mănoase, bogate în ploi și soare. Și acei oameni lucrau fără măsură. Câmpia îi atrăgea tot mai departe. Munceau până cădeau, dar aveau fețe vesele, mai cu seamă când priveau asupra lanurilor aurite, întinse cât marea.

Ceea ce mi s'a părut vrednic de luare aminte este că locuitorii câmpiilor roditoare, deși lucrau mult mai mult decât cei care trăiau în pustii și în munte, erau întru toate nespūs mai fericiți decât ei. Iar aceasta mai ales pentru că își vedeau roada trudelor lor, atunci când ceilalți vedeau, dimpotrivă, paguba trudei lor. Iar bu-

¹ În frageda copilărie, unul din fiii părintelui Boris așa îl numise pe părintele Sofronie. Lui atâta i-a plăcut, încât adesea își semna scrisorile cu acest nume.

curia conștientizării unei trude nu fără de roade făcea ca toate să le fie ușoare acelor oameni.

Mulțumesc că mi-ai trimis cartea Preafericitului Patriarh Alexei. (...)

Mulțumesc pentru toate. Dumnezeu să te păzească, binecuvântându-ți viața întru toate.

Al tău, i. S.

Îți trimit cartea Stareșului.¹

27 Ianuarie, 1953

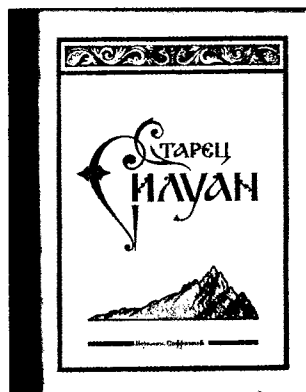
Dragă *matușka* Natașa, pace vouă.

În prima scrisoare din călătorie [spre Rusia] scriați: „Voi spune încă o dată, dar n’o să mai repet”. Am înțeles acele cuvinte literal, în deplina lor putere, simplu și limpede.

Și iarăși spuneți cumva: „Când îmi este greu, strâng inima tare în pumn, și așa pot răbda”.

Sincer vorbind, la nimic nu dau atâta atenție ca sănătății dumneavoastră și a celorlalți din casă. În aceasta constă cea mai mare neliniște a mea, căci prea mare a fost schimbarea climei și îndeobște a condițiilor fizice ale vieții. (...)

Cât despre mine în ce privește sănătatea, am trecut această iarnă, cel puțin până astăzi, mai bine decât înainte, deși anul acesta

Cea dintâi ediție a cărții „Staret Siluan”

¹ Este vorba de o a doua ediție, a cărții „Stareșul Siluan” scoasă la tipografie, apărută în 1952. Cea dintâi apărută în 1948 fusese lucrată la mașina de scris, inclusiv chenarele și împodobirea de către Părintele Sofronie însuși și multiplicată manual tot de el în 500 exemplare. Coperta este tot a Părintelui Sofronie. (N. tr.)

iarna a fost mai friguroasă și mai plină de epidemii. Anul acesta gripa s'a răspândit ca nicicând. Aproape pe capete. În casă, optzeci la sută sânt bolnavi. Și la fel, aproape în toată țara. (...)

Rogu-vă, nu vă pierdeți însuflarea. Cum zice apostolul Pavel: „Duhul să nu stingeți”. Și duhul păcii fie cu voi, binecuvântându-vă zilele vieții.

Mult m'au mișcat cuvintele lui Mișuka, dragul și micul meu prieten, că fără mine îi este greu să se însănătoșească. M'a mișcat dragostea lor. Dar, pe de altă parte, m'am întristat din pricina lor. Oare lui Dumnezeu Îi este strâmt în lume? Sau Îi este vreun loc prea „departe” ca să poată ajunge? Spuneți-i lui Mișuk că eu întotdeauna mă rog pentru el și nădăjduiesc mult ca Dumnezeu să nu treacă cu vederea până și cererile noastre. Mulțumesc pentru toate, și pentru scrisori. (...) Toți vă transmit urări și dragostea lor.

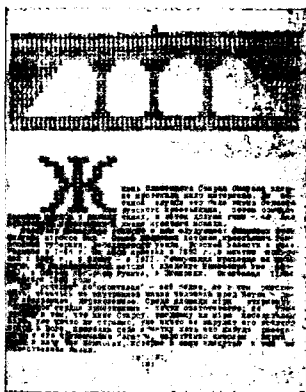
Al vostru Tati.

22 Martie, 1953

Hristos a înviat!

Dragii mei și întotdeauna cu toții iubiți, vă trimit urări din toată inima la aceste cele dintâi PAȘTI pe pământul patriei. Exact un an. Binecuvântat este Dumnezeu.

Slavă Domnului – și părintele Lev, și noi toți sântem încă în viață și relativ bine. Sănătatea îmi îngăduie să slujesc mai mult decât înainte. În rest, viața noastră este ca și mai nainte. Uneori am simțământul că atmosfera este mai puțin încordată, alteori însă vedem că dorința de a ne nimici este încă vie. Nu vreau să scriu despre aceasta, mai cu seamă la Paști.

Prima pagină din cea
dintâi ediție a cărții
„Staret Siluan”

Am citit scrisoarea lui Galia¹. În ea veți afla despre multe și felurite persoane. În vremea noastră, astfel de scrisori și conversații privind prieteni și cunoscuți, noi le numeam „fiziologice”; personal, niciodată nu m’am ocupat de o astfel de „fiziologie”, și mă bucur că altcineva, totuși, vă scrie despre acestea. Stau aproape întotdeauna acasă. Ce se întâmplă și unde – habar nu am. Biserica, masa de scris și discuțiile cu cei care vin la mine – iată, cu precădere îndeletnicirea mea.

Vă am pe toți neîncetat în inima mea, și mă bucur tot mereu pentru Pronia lui Dumnezeu față de voi. (...)

Cel care vă iubește întru Domnul,

Ieromonah Sofronie.

Toți vă transmit „Hristos a înviat!” și cele mai bune urări.

2 Iulie, 1953

Dragă părinte, dragă *matuška*,

dragilor, iubiți întru Domnul, de neuitat, de neînlocuit, pace vouă tuturor de la Domnul.

Când pentru prima oară am auzit despre mutarea voastră², foarte mult m’am bucurat, ca de mântuirea voastră. Teamă mi-este că locul dinainte a însemnat pentru voi multă trudă, și clima cu totul nefavorabilă. (...)

Am primit scrisoarea voastră, mult vă mulțumesc pentru ea. Tot mereu amintindu-mi de voi, zilnic pomenindu-vă înaintea lui Dumnezeu, deși am nădejde în buna lui Pronie pentru voi, totuși, de fiecare dată când primesc vești de la voi sufletul mi se liniștește. Fără greutăți, fără dureri, viața noastră ar fi ca o mâncare nesărată.

¹ Galia Daragan – prietenă apropiată a familiei părintelui Boris, asistentă medicală; ea s’a îngrijit de părintele Sofronie în vremea bolii sale.

² Este prima scrisoare după mutarea familiei părintelui Boris Stark în orașul Herson.

Iar durerile întotdeauna ni se par foarte mari, dar apoi vine ceasul bucuriei și totul este dat uitării.

(...) Cum aş dori să zbor până la voi și să petrec cu voi puțin, măcar câteva zile! Acum, după un răstimp atât de îndelungat, după atâtea schimbări, atâtea trăiri – să vă întâlnesc, să văd cum sunteți acum. (...) Aş dori să primesc o scrisoare de la părintele. Ce bine că a avut prilejul să ajungă până și la Preafericitul Patriarh.

Nu știu, voi primiți publicațiile noastre?¹ (...)

Lucrez mult. Obosesc cumplit, dar deocamdată, slavă Domnului, pot răbda. (...) Toți cei din Donjon² vă iubesc foarte mult, ca și mai înainte, și vă trimit urări.

Cu mare dragoste întru Hristos.

Fratele vostru, Ier Sofronie.

2 Iunie, 1954

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragă *matuška* Natașa, pace vouă. Și iarăși de multe, multe ori repet: p a c e v o u ă .

Cuvintele acestea au fost cele dintâi cuvinte ale lui Hristos când S'a arătat ucenicilor după Înviere. Marele, în realitate Singurul, adevărat Biruitor – Biruitorul morții – Hristos, contrar multor altor „biruitori”, rostește aceste blânde cuvinte. În ele, fi-rește, se găsește mai multă biruință decât în toate biruințele nă-sălnice.

Și deoarece până astăzi mai marii lumii acesteia nu au auzit și nu voiesc să audă aceste cuvinte ale lui Hristos, iată că se ajunge la faptul că și noi, cei mici, care însetăm după pace și libertate

¹ Este vorba despre „Vestitorul Exarhatului Europei de Vest”.

² *Donjon*: turn (în fr.), parte dintr'un castel, cândva folosit ca ultim refugiu al Seniorului și garnizoanei sale, sau ca temniță; în context, loc, acum aparținând Casei Ruse, unde Părintele Sofronie își avea cămăruia. (N. tr.)

– bineînțeles, adevărata pace și adevărata libertate – suferim din pricina asupririi ce zdrobește lumea întreagă, datorită luptei mai-marilor acestei lumi, pentru a ajunge la deplina împărăție. Iată singura cauză pentru care vă scriu atât de rar. Dar ca să nu biruiască stăpânitorul lumii acesteia, Hristos ne-a dat rugăciunea, și atunci, oricum, cele de care avem nevoie se vor săvârși.

Iar eu vă scriu astăzi „Hristos a înviat”, mai întâi de toate în amintirea zilei în care părintele Boris pentru prima oară a rostit aceste cuvinte poporului pravoslavnic Rus. Doi ani au

Părintele Sofronie la ieșirea din „Donjon”

trecut din acea zi. Dacă este să socotim după calendarul obișnuit, plecarea a fost pe 20, iar prima Liturghie a fost de odovania Paștilor, pe 28. Dar deoarece aceasta din urmă a coincis cu praznicul nostru bisericesc care ne este atât de însemnat, mai bine să socotim anul după rânduiala Pashalionului Bisericesc.

Eu mi-am amintit de voi și pe 20, căci vă pomenesc zilnic, și chiar mai mult decât atât. Apoi deci Înălțarea, iar apoi urcușul pe muntele nevoinței, una atât de grea, dar atât de importantă și de neapărat folos nouă tuturor spre a ne adânci cunoașterea și spre a ne însuși deplin dreptul lăuntric, moral, mai bine zis duhovnicesc, dreptul de a împărtăși cu cei aflați în greutăți și suferințe. Cât de stângaci sună cuvintele de mângâiere din gura celor care nu au tre-

cut ei înșiși prin suferințe și care nu s'au nevoit până la sudoare, ba chiar până la sânge. Iar când există o astfel de experiență, cu cât mai bogată experiența, cu atât mai lucrător și cuvântul. Și preotului, aceasta îi este mai de trebuință decât oricui altcuiva. Cu alte cuvinte, a cunoaște viața până în străfundurile iadului. A cunoaște, firește, și învierea. Altfel totul rămâne fără sens.

Desigur, cuvântul nostru nu este altul decât despre Înviere. În aceasta constă aproape toată propovedania noastră. Și cât mă bucur că tocmai această Bunăvestire a lui Hristos iese aproape întotdeauna din gura marelui nostru părinte¹. Dacă vă dă Dumnezeu să-l vedeți, cereți-i rugăciunea și binecuvântarea și pentru mine, dacă va fi cu puțină atunci. (...) Drag părintelui meu, Vérocikăi mele, urări și binecuvântare. Lui Mișka, Kolia și Tania, binecuvântarea mea. Pe toți vă iubesc și vă pomenesc. (...) O să vă mai scriu. Cât despre mine, până acum, slavă Domnului, sânt bine. Și toți, sânt și ei mai mult sau mai puțin bine.

Al vostru Ieromonah Sofronie.

* * *

Dragă *matușka* Natașa,
pace vouă și întregii case.

În fiecare zi vă cercetez cu gândul, binecuvântându-vă, împreună cu întreaga casă. Adesea mi-este dor de a petrece cu voi fie și o seară, dar mare este distanța dintre noi.

Bineînțeles, dragostea pentru totdeauna rămâne ceea ce este, iar distanța nu poate decât a spori conștiința apropierii de un alt ordin; dar tot ea, distanța, ascunde în sine pentru noi, oamenii, și primejdia „atrofiei”. Iar aceasta s'ar putea întâmpla, de nu ni s'ar fi dat o minunată armă – rugăciunea.

În rugăciunea mea, pe toți vă port neschimbat. Deși, cu siguranță, copiii cresc repede și se schimbă. Dar eu încă țin în brațe

¹ Este vorba de Preafericitul Patriarh Alexei I (Simanski).

pe micuțul Kolia, și mă joc cu Mișa, și vin spre casă împreună cu Vera pe poteca îngustă de la „car”¹. Dar poate că și voi v’ăți schimbat în toți acești ani, ani îndelungați. Mă uit la fețele voastre, la voi toți, pe o fotografie, și văd că vă iubesc pe toți, dar nu vreau să mă dau pradă tristeții, ci nădăjduiesc în continuare.

Pe toți vă îmbrățișez cu tot dragul meu.

Al vostru Tati

14 Mai, 1957

Dragă *matuška* Natașa, binecuvântare și pace dumneavoastră de la Domnul.

V’am scris de Paști (10 Aprilie). Ați primit scrisoarea? (...)

Pe 20 vi se împlinesc cinci ani.²

Pe 19, ziua de naștere a lui Mișa.

Țin minte și alte zile din viața voastră. Dar oricum, viețile noastre sânt legate lăuntric. Și totuși, neprielnica situație mondială, atât de mult împiedică legăturile noastre bune și deschise. Știți cât de mult nădăjduiam să vă pot vedea.³ Cândva părintele Boris a intervenit pentru mine pe lângă Preafericitul. Anul trecut părea că totul este foarte aproape. Și iată că acum nu mai știu ce să zic. Știți că acum am devenit un „apatrid”⁴ de categoria cea mai de pe urmă, în loc să mă aflu cu voi. Acum posibilitățile s’au împuținat și mai mult. Dar la Dumnezeu totul este cu putință. (...)

Zilele acestea, sâmbătă pe 11, părintele Lev mi-a dat să citesc scrisoarea părintelui Boris. Din ea am aflat multe despre împrejurările vieții voastre zilnice. Mi-a fost cât se poate de plăcut să citesc scrisoarea lui plină de viață și de însuflarea cu care întâmpină

¹ Car – autocar, autobuz. (în lb. fr.)

² Cinci ani de la plecarea din Franța.

³ Vreme de câțiva ani Părintele Sofronie a încercat să obțină viza de plecare în Uniunea Sovietică, dar i s’a refuzat.

⁴ „Apatrid” – fără patrie.

trudele. Îl recunosc, și mă bucur că, în ce privește capacitatea de muncă, a rămas același, și chiar, în anumite privințe, se depășește pe sine.

Antoanetta¹, după întoarcerea ei, a fost încântată de voi mai mult decât de toți ceilalți. (...)

Cea mai însemnată schimbare din viața mea este că acum am o bisericuță², alta decât cea a Sfântului Nicolae. Ea se află în capătul acelei ulițe înguste care trece pe lângă căsuța unde cândva locuiți dumneavoastră (...), în fosta proprietate a lui Kolar. Acolo capătul acestei clădiri l-am transformat în paraclis. A ieșit un paraclis foarte prielnic, liniștit, plăcut, potrivit pentru noi. Bineînțeles, toate acestea atârnă de un fir de păr. Însă altfel nici nu poate fi pentru pribegi. Acolo ne adunăm cu precădere monahi și monahii, în total doisprezece împreună cu mine. Uneori vin și alții, din afară. (...)

Nu vreau să descriu unele împrejurări ale vieții noastre aici, ca să nu spun ceva neplăcut despre alții. „A”, și ea ne-a întors spatele, după ce am făcut tot ce am putut pentru a o ajuta într-o grea împrejurare a vieții sale. Dar aceasta este într-un tot normal. Greu este a purta recunoștința față de ceilalți. Acest nobil simțământ multora le este cumva greu de purtat, și deci, ei preferă vrajba. Atunci ei pot răsplăti binelui cu vrajbă, lucru ce le dă o satisfacție. Dar Dumnezeu, până astăzi, m'a apărut de ei. Sănătatea mea, în multe privințe, s'a îmbunătățit mai mult decât înainte; de pildă, pot merge la Paris pentru aproape o zi întreagă, ceea ce înainte nu-mi puteam permite. Lucrez mult, dar scriu puțin (...) Și pot spune că, în general, lucrurile merg bine.

Slavă Domnului! (...)

¹ Ducesa Antonina Livovna Meșcerskaia, directoarea Casei Ruse. În 1957 pentru prima oară a vizitat URSS-ul și s'a întâlnit cu familia părintelui Boris la Moscova.

² Părintele Sofronie întemeiasă o mică obște monahală, și pentru ea a fost înființat paraclisul pomenit.

Iată, vedeți, v'am descris viața multora. Pare-mi-se că asemenea scrisori „fiziologice” nu am scris niciodată nimănui. Dar am impresia că nimeni nu vă scrie despre viața noastră aici. Dar pe dumneavoastră personal vă rog totuși să nu primiți gânduri de deznădejde și care vă descurajează. Doară zilnic mă întorc cu fața către voi, către Răsărit, și cer lui Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toți și să vă păzească.

Părintelui meu, dragostea întru Hristos. Copiilor, binecuvântarea mea.

Al vostru, Tati.

Urări și dragoste din partea noastră a tuturor, cei doisprezece.

27 Iulie, 1957

Dragă întru Domnul părinte Boris, de ziua numelui, eu și toți cei dimpreună cu mine îți trimitem dragostea și toate urările născute din dragoste.

Bineînțeles, nu încetez să mă bucur pentru tine, că după multe și grele încercări ai dobândit cele dorite, și că trudele tale de acum nu vor dispărea așa, fără rod, precum era cazul aici. Iar faptul de a-și vedea roadele trudei este o mare bucurie pentru fiecare om, și mai ales pentru preot.

Dar dacă vom vorbi despre noi, cei care am rămas aici, să știi că plecarea ta a lăsat un mare gol în viața noastră. „A” este persoana altei lumi decât a noastră, și nu este cazul să așteptăm cândva înțelegere reciprocă între noi. „V” prea își „apără” micul său colțișor, așa încât se desparte de treburile noastre comune. Deci nici cu el nu vom ajunge niciodată la o împreună-glăsuire în trudele noastre. Acum, la mine aici, numărul celor pentru care mi-am luat asupra-mi grija, a crescut.

În colțul în care locuiai tu cândva, la ferma lui Kolar, în capătul uliței, avem o mică bisericuță. Curând se va împlini un an de când slujim acolo Liturghia (de două sau trei ori pe săptămână), iar sea-

ra, de la șase la opt, vecernia „noastră”. „A noastră”, adică după altă rânduială decât se face de obicei în biserici. Nu avem nici cărți, nici destule puteri ca să ne organizăm un *service chanté*¹, și deci, vreme de două ceasuri, pur și simplu „tragem” de metanie cu rugăciunea lui Iisus. Nouă ne este foarte prielnic așa, căci nu trebuie neapărat să fie prezenți mai mulți. Oricâți ar fi de față, poți săvârși o astfel de slujbă. În acest răstimp biserica este foarte puțin luminată (una, două, câteodată trei candelă, iată toată lumina ei). Colțul acesta este liniștit, în comparație cu toate celelalte pe care le vedem în țara noastră.

Iar căsuța, mai bine zis șura, care era în acel lung *édifice*², acum am transformat-o în casă de locuit; curând se vor termina lucrările și va fi deja cu puțință să ne instalăm acolo. Acolo ne vom putea aduna până la douăzeci de oameni, iar la nevoie și mai mulți. Fiește, să ne adunăm, nu să locuim. A locui, vor putea trei sau patru persoane sus, sub acoperiș. Iată ce este nou în viața noastră. Cu „H” și cu „U” relațiile noastre s’au răcit mult. Pe semne că ne socotesc răătăciți. Dar fiecare își are propria înțelegere în astfel de lucruri. Concepțiile lor pe această temă, mult se deosebesc de ale noastre. Această împrejurare ne încurcă foarte mult, iar eu nicio-dată nu știu „ce ne va aduce ziua de mâine”.

Însă a-și avea propriul colțișor pentru slujire este un mare privilegiu. Eu chiar aș zice că este nu numai un „confort duhovnicesc”, dar chiar un lux. La noi se poate sluji cu jumătate de glas. Nici chiar mie nu-mi este greu. (...) Lor nu le este ușor, să cânte, căci toată slujba se desfășoară liniștit.³ Dar numărul persoanelor, și până și încăperea, o cere. În schimb aceasta face că este mai tihnit pentru rugăciune, doară dacă și pot oamenii a se ruga.

¹ Slujbă cântată. (lb. fr.)

² Clădire, edificiu. (lb. fr.)

³ În sensul că le era greu să cânte „în surdină”, unii dintre ei având voce de tenor de operă. (N. tr.)

Ziua ta de nume mi s'a făcut prilej să-ți scriu câte ceva despre viața noastră. În general trebuie să mărturisesc că, în toți acești ani, deși au fost nu puține greutăți și necazuri, însă Dumnezeu ne-a păzit, și noi totuși trăim, și chiar uneori ne bucurăm.

Eu, în ce privește sănătatea, sânt mai în puteri decât atunci când erați voi aici. În schimb și lucrările s'au înmulțit, și tensiunile cu oamenii așijderea.

Nu știu ce voi întreprinde mai departe legat de terminarea casei cu paraclisul. Mă voi muta și eu acolo, sau voi rămâne în „Donjon”? De departe, nu de mine atârână toate cele legate de această alegere.

Este de prisos să-ți spun că totdeauna te port în pomenire înaintea lui Dumnezeu. Pe tine și întreagă casa ta, de care sânt adânc legat în inima mea.

Să te păzească Domnul întru mulți ani – al tău întru Domnul, frate și împreună-slujitor,

Arhimandrit Sofronie.

27 Iulie, 1957

Dragă *matuška* Natașa, pace vouă și binecuvântare de la Domnul.

Am primit scrisoarea dumneavoastră de pe 8 Iunie. Vă scriu mai rar decât mi-aș fi dorit. Iar aceasta, într'o mare măsură, ca urmare a unor împrejurări din viața mea ce nu atârână de mine. Eu tot mereu nutresc nădejdea că omenirea va „obosi” de duhul vrăjmășiei și va dori adevărata pace. Atunci nouă tuturor ne va fi mai ușor de trăit, și va deveni cu puțință să ne scriem sau chiar să ne întâlnim „în carne și oase”. Deocamdată însă oamenii „iubesc mai mult întunerecul” vrăjmășiei, „decât lumina” iubirii și a păcii (Io. 3: 19).

Întotdeauna am gândit (când eram încă „artist”), și nu încetez să gândesc, că cea mai înaltă artă este arta de a trăi. Cât de adesea oamenii manifestă deosebite daruri de a-și controla până și cele

mai fine mișcări ale degetelor (la muzicieni), până și cea mai minuțioasă cântărire a fiecărui cuvânt (la poeți și scriitori), până la nuanțe abia deslușite (la pictori), atunci când se afundă în lucrarea lor făuritoare. Și iată că aproape toți acești „artiști”, în viața de zi cu zi se dovedesc total incapabili să-și stăpânească nu numai cele mai subțiri amănunte ale stării lor sufletești, ale emoțiilor și ale depănării gândurilor, dar până și în a-și stăpâni cele mai grosolane patimi.

Așadar, arta de a trăi, adică de a se stăpâni în fiecare clipă, în fiecare loc, în fiecare activitate, cu fiecare om, este, fără îndoială, cea mai înaltă dintre toate artele; dar este și cea mai dăinuitoare, deoarece ea trece împreună cu omul dincolo de mormânt, în viața vecinică. Eu, precum știți, în vârtutea slujirii mele, propovăduiesc această artă de a trăi, cu toate că îmi cunosc deplina mea neîndes-tulare. Îmi este limpede că nici o suferință a lumii nu poate fi nicicum atribuită Făcătorului ei. În chip curios, oamenii aleg nu ce este mai bun, dar ceva mediu. Nu spun: ce este „mai rău” – dar ceva mediu. Cu toate acestea, acel mediu, când omul se agață de el și nu vrea să-și lărgească inima, acel „mediu” devine ceva mediocru, îngust. Astfel întreagă viața noastră se risipește în lupta cu îngustimea inimilor oamenilor. Și, vă mărturisesc, adesea mă văd la limitele deznădejdiei. Oamenii – și cei buni, și cei dragi, și cei deștepți, și cei culți – nu sânt în stare a se înțelege unul cu altul, iar țesutul vieții se sfâșie la fiecare pas. A-l reface din nou nu este cu puțință decât prin cea mai încordată putere a unei iubiri care se dăruiește celorlalți. Și când ai dăruit totul, dar la unime nu ai ajuns, inima doare puternic, și împreună cu ea întreaga-ți făptură.

Așa că, vedeți, vă mărturisesc starea sufletului meu cea mai frecventă acum, adică în anii bătrâneții, când mi-au slăbit puterile, când văd sfârșitul vieții, și nu văd să fi atins ceea ce caut și am căutat de-a lungul întregii mele vieți. Vădit că în limitele pământ-tești aceasta va și rămâne de neatins. Iar ieșirea de aci neapărat va fi însoțită de durere pentru starea lumii.

Să nu înțelegeți cuvintele mele de mai sus ca arătând puțină-
tea sufletului meu. Nu. Este mai curând durere, împreună-pătimire.
Plicticos lucru, întreaga viață să te lupți cu ignoranța, cu relele
îclinări ale voii oamenilor. Plicticos, pentru că oamenii NU vor
binele și lumina. Experiența de veacuri a arătat limpede nefolo-
sul dezbinării și luptelor unii cu alții. S'ar zice că ar fi cu puțin-
ță... și că ar fi vremea... a înțelege că unirea puterilor ar trebui
să ducă la faptul ca toți oamenii să trăiască deplin îndestulați.
Însă patima de a domina, de a comanda, atâta s'a înrădăcinat în
inimile oamenilor, încât omului tocmai aceasta i se pare cât se
poate de firesc.

Iată, scrieți că vă mâhnește lipsa de bună înțelegere între „noi”
aici. Aceasta este iarăși pentru că unora li se pare că, dacă îți pot
face vreun rău, trebuie să se folosească de acea puțință, ca omul,
de frica răului să lucreze pentru ei. Oamenii nu au gândul că,
dacă ei pot face binele, chiar trebuie, mai presus de orice altceva
să se și folosească de acea puțință spre binele aproapelui. Nu.
Sărăcia, slăbiciunea, dependența omului, ei doresc a le folosi
numai în scopuri egoiste. Iar pe cel mai slab nici nu-l privesc
ca pe un om, ci ca pe o făptură inferioară, zidită special ca să
lucreze pentru ei.

Bineînțeles, toată lupta în această lume se învâрте în jurul do-
rinței din partea unora de a-și folosi puterea, adică de a robi pe
ceilalți prin silire; iar ceilalți – își îndreptează toate puterile spre
a-și apăra dreptul unei vieți omenеști.

Desigur, când cineva ne devine prieten, nu înseamnă că cei cu
care prietenul nostru nu se poate înțelege vor înceta să ne fie prie-
teni. Iar faptul că rămâneți în bune relații față de „H” și de ceilalți
mă bucură adânc. Altfel, ar fi fost cât se poate de rău. Da, oamenii,
cel mai adesea gândesc pe jumătate, conștientizează pe jumătate.
În chip ciudat, ei înșiși nu înțeleg ce fac. Ei sânt oameni de la care
nu poți aștepta mult: sânt pe jumătate iresponsabili. Sânt sigur că
și cu mine sânt neapărat împrejurări când, din curată neștiință ome-

nească, sau chiar neputință nu răspund așteptărilor altora. Sau văd lucrurile cu totul altfel, și așa, fără să vreau, smintesc oamenii. Astfel, noi toți avem nevoie de mila lui Dumnezeu. Părintelui îi scriu câte ceva despre bisericuța noastră. Despre cum slujim acolo. Pe măsură ce trec anii devin tot mai sigur că, pentru voi, întoarcerea în Patrie v'a fost mântuitoare. (...) Totdeauna vă pomenesc și vă iubesc. Tare mi-aș dori să văd cum au ajuns băieții acum. (...) Mormintele voastre sânt păstrate în bună stare.¹

Vă pomenesc în fiecare zi dimineața și seara. Rog pe Dumnezeu ca să vă binecuvinteze și păzească pe voi toți. (...)

Totdeauna al dumneavoastră întru Hristos,

Arhimandrit Sofronie.

21 August, 1957

Dragă *matuška* Natașa, pace vouă și binecuvântare de la Domnul.

Ieri am primit scrisoarea dumneavoastră (cu fotografia pustni-cului de pe mal). În mod normal v'aș fi scris de ziua numelui, dar acum mă grăbesc să răspund, căci scrisoarea dumneavoastră mă îndeamnă spre aceasta.

Totuși, mai înainte de toate, vă doresc sănătate și vă transmit cele mai calde urări, ca Domnul să vă dea tot ce este cu adevărat bun. Eu cred adânc că binecuvântarea lui Dumnezeu odihnește peste întreaga voastră casă. Cred adânc că rugăciunile voastre, aduse lui Dumnezeu deja de-a lungul mai multor ani, au fost auzite, și că multe, multe a împlinit Dumnezeu. Tema rugăciunilor a fost părintele, băieții, Vérocika... plecarea... și altele. Toate, nu fără greutăți, dar totuși – slavă Domnului. (...)

¹ În cimitirul din Sainte-Geneviève sânt înmormântați fiul mai mare al părintelui Boris și al *matușkăi* – Serioja, tatăl părintelui Boris, mama și fratele mai mare al *matușkăi*, și alte rude.

Nu mi-ați scris când este așteptată venirea Preafericitului¹. Te-amă mi-este că această scrisoare va întârzia, căci deja Septemvrie bate la ușă. Mă uimește că amândoi ați simțit în inimă că ceva s'a schimbat în mine. Într'adevăr, așa și este. Dar cum să nu mi se schimbe dispoziția, când deja de zece ani nu m'am învrednicit de nici un răspuns, de nici o atenție? Firește, m'am gândit că nu este voia lui Dumnezeu și că nu mai trebuie să întreprind lucrurile omeneste. De nu binevoiește Domnul, fie așa cum voiește El. Da, eu nicicum nu înțeleg de ce nu binevoiește. Poate că, odată primit, degrab îmi voi lăsa osemintele acolo, neavând condițiile pe care sănătatea mi le cere. Poate că, odată acolo, voi fi pur și simplu *réduit au silence*², fără a fi de nici un folos nimănui. Doar mă cunoașteți. Știți că formarea mea se deosebește întrucâtva de cea care se cere acolo. Capacitatea mea de muncă nu este mare; în privința muncii fizice – aceasta este de netăgăduit. (Doară dacă cineva ar spune că aș putea sluji într'alt fel.) Așadar, mi s'a curmat dorința, prin faptul că nu m'am învrednicit de cea mai mică atenție în urma celor mai fierbinți și cucernice rugăminți și cerințe – direct, prin scrisori, și indirect, prin alții, de pildă prin cei care au vizitat Rusia în acești trei ani. Nu mai vorbesc de rugămințile personale ale tuturor exarhilor noștri. Voi știți cât de credincios am fost Bisericii mele în toți acești ani de „pribegie prin pustie” (curând deja patruzeci de ani). Atenția le-a fost dată celor care, dimpotrivă, de multe ori I-au întors spatele, au luptat împotriva Ei, dar și acum

¹ În 1957 era așteptată venirea Preafericitului Patriarh Alexei în Herson, și Părintele Sofronie nădăjduia să poată vorbi Părintele Boris cu Preafericitul în legătură cu mutarea sa (a Părintelui Sofronie) în Uniunea Sovietică – o veche dorință a lui. Acei ani au fost grei pentru viața Bisericii: începuse o nouă etapă de luptă împotriva Ei, cu constrângeri din partea puterii. Acum este greu să înțelegem ce gândea însuși Patriarhul, cu care părintele Boris vorbise pe această temă nu o dată. Se poate ca el să-l fi ocrotit pe Părintele Sofronie, dar oricum, permisiunea mutării în U.R.S.S. nu a fost dată.

² Redus la tăcere. (lb. fr.)

au venit nepurtând nicicum în sine năzuințele pe care noi le-am trăit și le trăim. Ciudată este Pronia lui Dumnezeu, dar așa este. Nu vouă trebuie să vă vorbesc despre acestea... Și așa, inima mi-a căzut în bocanci. Într'un anume sens am deznădăjduit, și nu mai aștept nimic în viața aceasta. Aici, din pricina credincioșiei mele față de Biserica noastră, toate ușile îmi sânt închise. Acolo – ușa închisă. Dumnezeu, Care singur știe, Care singur cunoaște tainele inimii, mă va judeca după ieșirea mea, dar de la oameni, până și de la cei din Biserică, de acum eu nu mai aștept nimic. Întreaga mea viață nu este decât un șir de pierderi, de nereușite, de ratări. Și dacă n'aș avea înaintea mea chipul lui Hristos, Care în viața Sa pământească, în ultima zi, pe Golgotha, lângă sine vedea numai pe Maica Sa și pe Ioan, adică cea mai cumplită nereușită din întreaga istorie a lumii, eu aș fi deznădăjduit nu numai în privința legăturilor mele cu oamenii, ci și în planul vecinicii. Acum însă, având înaintea-mi pe Hristos, pot să-mi păstrez în suflet o altă nădejde.

Omenește vorbind, s'ar zice că mă plâng peste măsură. Da, mă plâng. Însă deoarece doresc în chip stăruitor să văd lumea mai bună decât se înfățișează înaintea ochilor mei acum.

Vă scriu această scrisoare după Liturghia din mica noastră bisericuță. Cei care intră în ea se bucură să poată vedea și asculta dumnezeiasca slujbă într'însa. Dar nimeni dintre ei nu știe cu ce preț mi se dă fiecare zi. Ei nu știu că inima mea, de acum a și uitat ce înseamnă bucuria.

M'am gândit să vă trimit o fotografie a bisericii, dar deocamdată nu am niciuna. Cineva a făcut câteva, dar n'au ieșit. Bisericuța este mică și întunecoasă, pereții sânt vopsiți în culoare cafeniu închis, iar tavanul verde-albăstrui închis. Iconostasul este simplu, din lemn, din scânduri, vopsit *brun-de-noix*¹. Luminarea – doar cât este nevoie pentru a citi. Dar noi am făcut-o așa încât să fie ce trebuie pentru slujbele noastre de vecernie cu metaniile. Ca fiecare să

¹ Baiț de nuc (lb. fr.).

se simtă ascuns întrucâtva de ceilalți, pentru nevoile rugăciunii. Și iată că această socoteală pur practică a dat naștere unei bisericuțe în care multora le place să se afle.

Încercați în inima dumneavoastră să deslușiți vreun sens strigătului meu. Și trageți o concluzie, ce trebuie spus Preafericitului pentru mine.

Trimit dragostea mea părintelui. Tot așa, dragoste și binecuvântare Vérocikăi, lui Mișka și Kuka. Spuneți-le tuturor că nu-i uit. Și, în general, vă am pe toți ca pe cei mai apropiați și scumpi.

Al vostru Arhim. Sofronie.

25 Decembrie, 1957

Dragilor și iubiților,

Părinte, *matuska* Natașa, Vérocika, Mișa și Kolia, tuturor din tot sufletul, cu multă dragoste urări de sfintele zile ale Nașterii lui Hristos. Tot ce poate dori adevărata dragoste, toate acelea vi le doresc. Și mă rog lui Dumnezeu ca venirea Noului An ce vine să vă fie un an cu bogată binecuvântare de sus, plin de pace, cu îndestulare în toate, cu putere pentru viață și cu adevărată însuflare. Depărtarea și împrejurările actuale ale vieții și-au făcut lucrarea: ne-au redus corespondența la minimum, dar amintirea voastră, în alt plan, rămâne neschimbată și neștirbită. Cândva aveam nădejdea să vă revăd în curând; acum sânt tot mai puțin încredințat de aceasta. Starea lucrurilor în lume se schimbă prea încet pentru o viață de om, și nu știu dacă voi mai ajunge ziua când pacea va birui cu adevărat dezbinările și vrăjmășiile ce domnesc acum. Mă uimesc de „prostul gust” al oamenilor: au iubit mai mult vrajbă decât pacea. Mai mult, au urât pacea. Însă, bineînțeles, nu ni se cade a ne da bătuți: rugăciunea noastră pentru pacea lumii întregi nu trebuie să slăbească. Iar dacă nu nădăjduiesc, în limitele scurtei mele vieți să văd biruința păcii, aceasta nu înseamnă că am deznădăjduit.

Treptat, fie și încet, viața noastră se schimbă. Unele schimbări au avut loc, altele de-abia se pregătesc. Dar deocamdată toți cei doisprezece de aici sânt în viață. Oare știți că *matuška* Mihaila este deja de mult cu noi, și este foarte deschisă? Mai sânt cu noi și alții cărora le place aici. Dar am atât de puține mijloace, că trebuie să refuz pe mulți. Dacă însă noi am fi avut drepturile omenești firești, și măcar ceva mijloace materiale, deja acum am fi mult mai mulți. Este atât de greu să ocrotești viața fiecăruia în condițiile de astăzi. Și adesea obolesc până la istovire.

Dintre noutățile bune, dacă vreți vă pot spune că editura londoneză „Faith Press” a primit cartea Starețului Siluan tradusă în engleză. Se presupune că va apărea prin Septembrie 1958, adică la aniversarea a douăzeci de ani de la săvârșitul Starețului Siluan.

Acum este noapte. Sânt singur. Dar sânt sigur că toți cei de aici vă transmit felicitări și urări de sănătate și cele mai bune doriri.

Al vostru, Tati.

Nașterea lui Hristos, 1958

Dragii mei, iubiților, neîncetat păstrați în amintire, adică în sensul deplin al cuvântului, neuitaților, părinte, *matuška*, Veruška, Mișa și Kolia, cu adâncă dragoste vă trimit urări din toată inima toți cei care sânt încă aici.

Vă transmitem cele mai alese urări de bine. Domnul să vă păzească, binecuvântându-vă în fiecare zi.

Dar de la voi demult nu am mai avut vești. Noi toți sântem mai mult sau mai puțin bine. (...)

Cel care vă iubește, Sofronie Tati.

4 Iulie, 1958

Dragă *matuška* NATAȘA!

Pace vouă și binecuvântare de la Domnul.

Este încă devreme a spune hotărât dacă voi veni la Moscova zilele următoare sau nu, dar, în orice caz, în invitația Patriarhului, printre altele, se află și numele meu. Am început să fac demersuri pentru viză. Deja de acum s'a hotărât că, în cel mai bun caz, voi întârzia față de termenul stabilit în invitație (de pe 16-30 Iulie, două săptămâni), deoarece la Versailles mi s'a spus să vin nu mai devreme de 16 Iulie, adică tocmai în ziua când eu ar trebui să fiu pe cale. Păcat că de praznicul Cuviosului Serghie (18 Iulie) n'o să mai pot ajunge. Cum voi ști sigur, vă voi înștiința.

Totdeauna, în fiecare zi, pe toți vă port în amintire cu dragoste neschimbată și cu dăruire. Sărut pe Mișa și Kolia.

Arhimandrit Sofronie.

3 Septembrie, 1958

Dragă *matuška* NATAȘA, pace vouă și binecuvântare de la Domnul. Nu încetez să mulțumesc lui Dumnezeu pentru bucuria întâlnirii cu voi.¹ Vă trimit cele mai calde urări de ziua numelui. Teamă mi-e că scrisoarea mea va întârzia, dar se poate și să ajungă la timp. Am reținut-o două zile din pricina fotografiilor. Am vrut să vi le trimit.

Tare m'am bucurat că l-am văzut și pe Mișka. Lipseau doar Kolia și Vérocika. (...)

Eu, Slavă Domnului, m'am odihnit și mă simt bine. O mulțime de amintiri dintre cele mai plăcute, mai bune, s'au păstrat în sufletul meu legat de cele puține zile, dar pline de multe trăiri adânci.

¹ În August, 1958, Părintele Sofronie pentru prima dată a vizitat Uniunea Sovietică, drept oaspete al Bisericii Ruse. Părintele Boris, împreună cu preoteasa și cu fiul lor, Mihail, au venit din Herson la Moscova ca să-l întâlnească.

Soarta mea mai departe nu-mi este încă limpede. Rugați-vă ca Domnul să-mi rânduiască viața după voia Sa, așa cum este mai bine pentru mine și pentru ceilalți. Îmi este atât de obositor să trăiesc neștiind unde să-mi plec capul – dacă nu în sens propriu, atunci în sens duhovnicesc.

Mai este nevoie să vă reamintesc de dragostea mea cea mai adâncă și dăruită? Dintr'însa purced cele mai calde urări pentru voi toți. Și părintelui cere-i să se roage pentru a-mi găsi rostul.

Al vostru întru Hristos, arhimandrit Sofronie.

Nașterea lui Hristos, 1960-1961¹

Dragă părinte, *matuška*, Vera, Mișa și Kolia...

Mi-e dor de voi. A trecut o vecinicie de când nu v'am mai văzut.

Vă trimit urările mele de Nașterea Domnului, dragostea mea, cele mai bune doriri și vă am neconținut în amintire. Și toate acestea sânt prea puțin. Știu că dragostea nu se mulțumește niciodată, totdeauna vrea tot mai mult. Credem cu toții că este cu puțință să vină și acel mai mult. Iar această nădejde ne dă puteri să răbdăm lipsurile întregii vieți.

De mult nu mai am vești de la voi. Unde sânteți, cum sânteți?

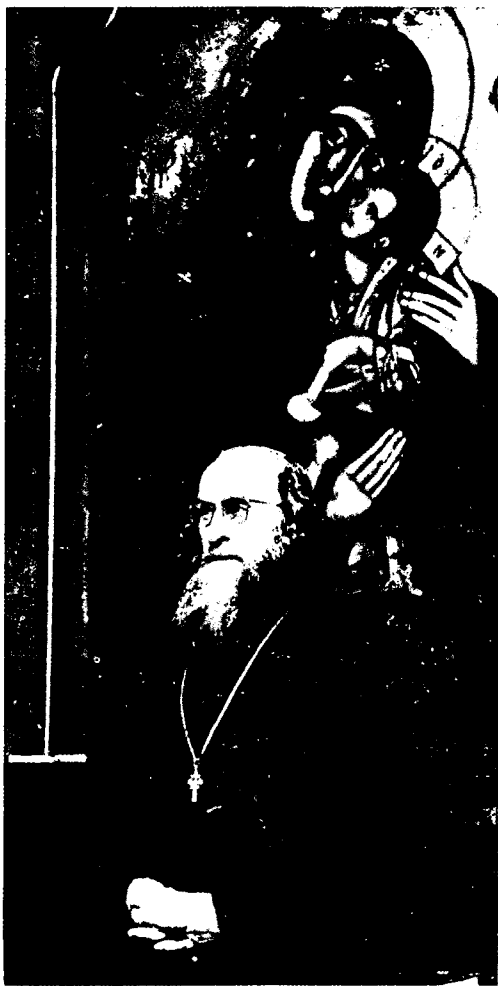
Eu, slavă Domnului, m'am rânduit minunat. Împrejur este o mare liniște. Natura pe jumătate adormită se luptă cu moartea, dar nu așa ca în Nordul îndepărtat. Sânt încă multe frunze verzi. Mai ales dafinii rezistă la toate frigurile, ploile și vânturile. Sute de vrăbii se cuibăresc în ei, și sânt vesele chiar și în zilele reci. Mai departe este pustiu – un orizont larg, iar și mai departe, marea. O minunăție. Și asta, în zilele noastre!

¹ Cea dintâi scrisoare a Părintelui Sofronie din Anglia. Trecând, cu binecuvântarea Preafericitului Patriarh Alexei I în jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, el a întemeiat la vreo 90 de kilometri de Londra Mănăstirea Sfântului Ioan Înainte-Mergătorul.

Rugați-vă pentru mine, precum și eu totdeauna mă rog pentru voi. Fie ca rugăciunea să înlocuiască despărțirea și depărtarea.

Cel care vă iubește ca și mai nainte din tot sufletul,

Al vostru, Tati.

Părintele Sofronie în odaia de lucru din mănăstirea din Anglia. Icoana Maicii Domnului este pictată de el însuși

11 Decembrie, 1963

Dragă părinte Boris, *matuška* Natașa, Mișa și Kolia.

Vă trimit la toți cele mai calde urări de Nașterea Domnului și de Anul Nou. Știți cuvintele Starețului Siluan, că DRAGOSTEA nu poate uita. Așadar, în fiecare zi, cu toată dragostea vă pomenesc pe toți. O, de când nu v'am mai văzut!

Cine știe, poate încă va veni pace pe pământ, și se va ivi între oameni bunăvoire, și atunci va fi mai ușor tuturor să se întâlnească.

Al vostru, același arhimandrit Sofronie.

15 Mai, 1964.

ADEVĂRAT A ÎNVIAT DOMNUL!

Dragilor, neuitaților, părinte Boris și *matuška* Natașa,

Pace vouă de la Hristos Cel Înviat, vouă și întregi casei voastre.

Cât de mare mi-a fost bucuria să primesc de la voi, de Paști, urările și unele noutăți. O, de când nu mai promisem nimic de la voi! Curând vor fi deja doisprezece ani de când vă însoțeam la gară cu simțământul pierderii celor mai buni prieteni, și mai mult decât prieteni. Atunci încă trăia în mine nădejdea întâlnirii cu voi, iar acea nădejde înmicșora întristarea despărțirii. Ceea ce s'a petrecut apoi nu m'a mulțumit deloc.

Astăzi vă pomenesc de ziua părintelui Boris. Peste câteva zile – nașterea lui Mișa... are deja douăzeci de ani! Dar și Kolia este deja băiat mare. Iar Vera – ce a devenit acum? Pe copiii ei nici nu i-am văzut. (...)

În cei doisprezece ani ce au trecut multe am trăit, multe am pățit, mult m'am trudit, tot mereu dându-mă altora. De acum am îmbătrânit, dar încă nu am tihnă, nu am putința să încetez a lucra, a mă slobози de grijile de zi cu zi. La vârsta mea este firesc să doarești tocmai să te slobozești de toate obligațiile, căci fiecare lucru, până și cel mai mic, se dă cu prețul unor eforturi peste măsură.

Viața nu mi s'a rânduit astfel încât toate acestea cât se poate de firesc să-mi fie deja cu putință. Odraslele mele nici nu vor să iasă din „copilăria” lor, și să ia asupra-le toată răspunderea pentru viața noastră de obște și pentru mine îndeosebi, așa cum eu am luat asupra-mi răspunderea pentru ei, neîncetat grijindu-mă să le dau toate cele de trebuință.

Acum vremea este minunată. Este, cu siguranță, cea mai frumoasă perioadă din ținuturile astea. Grădina noastră este frumoasă, mai departe se întind câmpiile întrerupte de șiruri de copaci. Și tot așa până la mare, al cărei cel mai apropiat țărm este cam la 4-5 km depărtare de noi. Rar lucru în zilele noastre: înaintea noastră, o întindere atât de mare, și nu vedem nici o casă. Ele se ascund undeva, de copaci, dar nu în apropierea noastră. Astfel în jurul nostru se așterne liniștea, iar noaptea această liniște este deosebit de adâncă. Aud că tineretul de azi deloc nu mai rabdă liniștea. Iar eu nu pot înțelege asemenea oameni. Când mă aflu la Londra obosesc cumplit datorită neîncetatei mișcări, datorită mulțimii de oameni, datorită zgomotului marelui, prea marelui oraș. Și mă bucur când mă întorc în sătucul meu.

Nu știu ce să spun. Mă „urmărește” o soartă ciudată: oriunde mă aflu, cum aud oamenii – de îndată vin, măcar că sântem departe de toată lumea și nici nu este prea ușor de ajuns la noi. Acum, Duminicile și în praznice, vine atâta lume, încât casa noastră, una destul de mare, a devenit pur și simplu neîncăpătoare. Pe vreme frumoasă ne salvează grădina, unde, după slujbă, șed pe iarbă, pe bănci, pe scăunele ș.a.m.d. Pleacă de obicei la sfârșitul *après-midi*¹, adică pe la orele 6-7-8 seara, depinzând de vreme și de timpul anului. În noaptea de Paști au fost la noi șaptezeci și cinci sau optzeci de oameni, iar Duminica următoare aproape două sute.

Nu ne este cu putință a organiza astfel de primiri, iar oamenii se împrăștie pe câmpurile ce ne înconjoară; dar aceste câmpuri

¹ După amiază (lb. fr).

aparțin diferitor ferme, și fermierii, teamă mi-este, cândva să nu fie deranjați de o astfel de valmă de oameni. Dar, în general, localnicii ne iubesc și se poartă cu noi deosebit de frumos și de curtenitor. Buni vecini – mare ajutor. Poți pleca liniștit departe, până și o zi întreagă, ba chiar mai multe zile, și niciodată nimic nu s'a întâmplat încă, deși porțile proprietății noastre sânt larg deschise zi și noapte. În parte și pentru că o mașină care a întors chiar în fața porții noastre, fiind locul cel mai larg de pe străduță, ne-a rupt balamalele, iar noi le-am lăsat așa, socotind că mai târziu vom zidi o intrare mare din piatră cu stâlpi de fiecare parte. Nu este exclus ca și aceasta cândva să se construiască.

Aproape niciodată, cu nimenea, nu se întâmplă să existe un echilibru între nevoi și cele ce vin asupra. Unii tânjesc după liniște și tihnă, iar această tihnă nu li se dă; alții doresc tovărășie, zgomot, activități, dar rămân în singurătate, uitați, ocoliți. Iar aceasta aproape întotdeauna și pretutindenea: sau este prea mult de lucru, sau nu ai ce face; sau ești sfâșiat din dragostea celor care trag către tine, sau nu mai poți din pricina singurătății apăsătoare. Mai „rău” decât toate este faptul că, în cele mai multe cazuri, omul întâmpină în viață contrariul a ceea ce caută. Care este tâlcul acestora? Poate că oamenii sânt puși într'o stare de conflict, în condițiile divergențelor între voințe, ale nepotrivirii viziunilor, în condițiile neputinței materiale de a-și împlini cele întreprinse de ei, în viziunea lor creatoare și altele asemenea, spre a ne cunoaște noi toți mărginirea și a căuta nemărginirea, absolutul, cele netrecătoare, deplina desăvârșire, printr'o mai mare încordare a întregii noastre ființe.

Acum doi ani, când am călătorit către Răsărit, acolo am văzut cumplita sărăcie, o viață încă a „erei de piatră”, a primelor capitole din Biblie, m'a izbit acel tablou, și mi-a venit gândul că tocmai în vârtutea acestei condiții sălbatice, fără apărare, s'a aprins anume acel foc ce s'a pogorât din cer, pe care Hristos ni l-a adus. Întorcându-mă în Europa, în mediul celor care trăiesc în condiții de

confort și, adesea, de prisos de bogăție materială, m'a izbit satisfacția oamenilor în acest plan material și lipsa capacității de a cuprinde în adâncul ființei lor ideea vecinicii, de a trăi această vecinicie încă de aici. Ceea ce uimește cel mai mult duhul meu este lipsa adevăratei rugăciuni în lumea noastră contemporană. Chipul omului s'a înjosit până la totala neputință de a crede în faptul că Tatăl nostru este Făcătorul a tot ce este, Tatăl adevărat, apropiat. Sânt convins că oamenii, cu cât mai mult își vor pierde chipul și asemănarea cu Făcătorul, cu atât mai greu le va fi să-și rezolve toate celelalte probleme.

Ziua sfârșește, soarele apune, se apropie ceasurile tihnite ale nopții, când îți auzi zgomotul sângelui ce curge prin vine. Iubesc această liniște, aș dori să dispun de mai multă putință de a petrece în ea, în afara grijilor a tot ce este vremelnic. Măine dimineață avem Liturghia, iar eu vă voi pomeni pe toți cu drag. Domnul să vă păzească.

Al vostru dăruit pentru totdeauna, Tati.

Îmbrățișez și binecuvântează copiii. Vă doresc tuturor deplinăta-tea vieții și bucurie. Urări lui Mișa pentru ziua de naștere ce vine. Pe Kolia, care a crescut mai mare decât mine, tot așa îl iubesc și de asemenea îmi rămâne în vie amintire. Pe Vera atât de mult aș dori să o văd, și pe copiii ei.

11 Octombrie, 1964

Dragă *matuška* Natașa, pace vouă.

Vă mulțumesc mult pentru scrisoare. Pe semne, „inima inimii vestește”. În ultimele trei săptămâni mă simțeam destul de îngrijorat pentru dumneavoastră, și rugăciunea mea luase un caracter foarte acut și încordat. Mi se părea că vă simțeați rău, dar de ce anume, nu-mi era deloc limpede. Nu pot să spun că scrisoarea dumneavoastră m'a liniștit prea mult prin faptul că înșivă îmi vor-

biți de boală. Dar într'un fel sau altul m'am bucurat de scrisoare. Trăim atât de departe unii de alții, în împrejurări atât de diferite, că nu mi-este deloc cu putință să-mi fac o idee, fie ea cât de ștearsă, despre viața voastră. Bine că ați reușit să vă obțineți o oarecare bunăstare în casă. Mai înainte vă era atât de greu. Dar până și un scurt răstimp al unei lupte atât de greoaie vă putea zdruncina sănătatea care și așa nu este foarte bună. (...)

Mulțumesc că mi-ați scris despre băieți. Erau încă foarte mici când au plecat, dar acum, spuneți, au ajuns mai mari decât tatăl lor. Mai aveți fotografia în care eu ședeam pe divan cu Nicolka în brațe, în Donjon, când avea în jur de doi ani? Acum el ar putea să mă țină pe genunchi. Tare nădăjduiesc ca și el, și Mișa, să reușească să termine studiile superioare. Despre faptul că toți trebuie să-și facă un anume stagiu în fabrici auzisem deja destul de demult. Eu găsesc această măsură foarte înțeleaptă în contextul educației tineretului. Adesea tinereții care nu au cunoscut adevărata muncă, o adevărată zi de muncă, se pervertesc, devin nepăsători față de suferințele celorlalți, și ajung până la fărâdelegi. Dar totuși, este de asemenea vădit că o astfel de măsură, binefăcătoare după criteriile guvernului, în anumite cazuri poate deveni cât se poate de negativă, deoarece întrerupe continuitatea învățăturii în perioada cea mai importantă, adică atunci când organismul omului este cel mai capabil pentru studiu.

Totuși, nu vă întristați, nici dumneavoastră, nici Kolia, pentru eventuala pierdere a timpului prețios. Din punct de vedere moral oricum aceasta îi va fi un câștig, doar să-l încline să fie cu luare aminte la Om, la fiecare om. Fie ca el să cunoască prin propria experiență prin câte suferințe se câștigă „pâinea de toate zilele” și astfel să dobândească o inimă în stare a răspunde la toate nevoile oamenilor. Atât de mult i-am iubit pe băieții dumneavoastră, încât acum, amintindu-mi de ei, cu bucurie mă întorc la acele zile. Iată acum mi s'a înfățișat viu tabloul când Kolia pentru prima dată a stat pe picioarele sale singur, și cât de VICTORIOS a râs, cu

râsul bucurios al biruinței.¹ Fie ca aceasta să-i devină un chip al faptului că trebuie tot așa de biruitor să se ridice, adică să treacă de la poziția orizontală, firească animalelor, la cea verticală, firească OMULUI. Cuvântul grecesc ANTHROPOS înseamnă „căutând în sus”. Îmi place de asemeni și cuvântul CELOVEK², de vom tâlcui acest cuvânt precum urmează: *celo* – fruntea, simbol al minții; *vek* – adică vecinicia. Altfel spus, „minte vecinică”. Deoarece firește, semnul unui suflet viu este acela de a ști că moartea este omului cu neputință; că „el nu va muri în întregime”, că o anume parte a ființei sale va „scăpa de stricăciune”. Așa mi-l înfățișez pe Kolia.

Foarte mult mă bucur pentru Mișa. Dar mă uimesc cât de uriaș s'a făcut. Comparați-l cu mama, mică, subțirică. Transmiteți-le amândurora dragostea și binecuvântarea mea. Vérocikăi, când îi veți scrie, spuneți-i și din partea mea că o iubesc ca și înainte. Ce frumoasă era ea! Oare tot așa arată și acum?

Acum iată ce gând mi-a venit legat de scrisoarea dumneavoastră: oare aveți un magnetofon? Poate că o să mă înregistrez pe o bandă și o să v'o trimit. Dar ce anume? Gândiți-vă dumneavoastră la asta – doar dacă este cu puțință să vă trimit asemenea lucruri. Aici, deja, aceasta a devenit un fel aparte de corespondență. Mulți trimit benzi părinților și fraților lor, și astfel le dau puțința de a le auzi glasul pe viu. (...) Vă voi trimite o fotografie când voi avea una cât de cât acceptabilă. Mulți mă fotografiază din toate părțile, dar eu foarte rar primesc fotografiile și aproape întotdeauna sânt cumplit de proaste. Oricând aș fi gata să sparg oglinzile care mă înfățișează, măcar că îmi amintesc de zicala: „Nu oglinda-i de viață”. De vom fi încă în viață poate că ne vom revedea, fie aici, fie acolo la voi. Aici la noi toate sânt bine, slavă Domnului. Eu,

¹ Așa a decurs viața Părintelui Sofronie, că, până la venirea sa în Franța, nu i s'a întâmplat să cunoască copii mici. El a urmărit cu dragoste și interes creșterea copiilor părintelui Boris. Fiul cel mai mic a făcut primii săi pași sub ochii lui, iar aceasta s'a întipărit pentru totdeauna în amintirea Părintelui Sofronie.

² Om (lb. rus.). (N. tr.)

firește, îmbătrânesc, slăbesc, dar pentru anii mei nu este încă așa de rău. Iarna aici este blândă, frumoasă. Grădina este încă aproape toată verde, deși frunzele au început să cadă deja de luna trecută. Adesea avem zile senine, însorite. Iar vara, anul acesta, a fost cea mai frumoasă dintre toate de care-mi amintesc, în Franța sau aici.

Sânateți mai tânără decât mine. Trebuie să vă refaceți. Aștept cu nerăbdare următoarea scrisoare, care să-mi aducă vești mai bune despre dumneavoastră.

Transmiteți părintelui dragostea mea neschimbată. Spuneți-i că nu demult m'a vizitat Lev Zander¹. Dar eu, anul acesta, nu am mers nicăieri în străinătate. Vedeți, deja am început să scriu fără nici o rânduială. Înseamnă că este vremea să pun capăt scrisorii. Știu că iubiți pe Domnul, știu că mă iubiți până și pe mine. Dar știți că și eu vă iubesc, vă iubesc pe toți neschimbat și tare, și rămân totdeauna al vostru,

Tati.

18 Noiembrie, 1964

Dragă *matuška* Natașa, pace vouă!

Acum o săptămână v'am trimis o scrisoare, răspuns la scrisoarea cea mare a dumneavoastră din 29.10, iar acum, înainte să o primiți, doresc să vă scriu din nou, căci gândul la voi izgonește multe alte gânduri. Iată înaintea mea stă un teanc de scrisori de-ale voastre, adică ale dumneavoastră și ale părintelui. Nu fără bucurie îmi amintesc de trecut, dar nici fără întristare recitesc scrisorile. Știți că adesea sântem nevoiți să spunem cu mult mai puțin decât am dori, mai ales în împrejurările vremii noastre. Toți obișnuim să ne înghițim cuvintele. Este bine atunci când oamenii își înghit minciuna, clevetirea, ocările, lucruri care aduc cumplită năruire în

¹ Filosof și teolog, a luat parte activ la mișcarea studenților creștini Ruși (RHSD).

viața întregii lumi, surpând adesea în chip de neîndreptat vieți de oameni. Dar, din păcate, nu numai cele mai sus pomenite, ci și cuvinte cu adevărat bune, de viață ziditoare, nici ele nu pot fi rostite.

Printre scrisori am găsit și una mai veche, (...) care mi-a amintit de ziua de rămas bun, la plecarea voastră. Mă gândesc să v'o trimit. Poate vă va interesa pe voi și pe copii. Vă trimit și două fotografii. Nu sânt prea reușite, dar totuși, mai bine decât nimic. Într'una din ele este casa noastră. Culoarea roșie, în realitate este mult mai „adâncă”, mai „solidă”, mai plăcută. Și grădina acum este într'o stare mult mai bună. În cealaltă sânt grecii care vin Duminea de la Londra și care, după slujbă, rămân la „picnic” în grădină. În fundal mă vedeți pe mine. Adesea vine mai multă lume decât putem în mod normal primi. Astfel pustia aceasta a devenit un loc foarte viu în zilele de praznic. Noi însă ne îndulcim de liniște în celelalte zile ale săptămânii. În a doua fotografie se vede colțul casei noastre din partea stângă a primei fotografii. Peretele acesta nu este vopsit. A rămas cărămidă goală. Ușa mare, a cărei muchie o vedeți, este ușa ce dă din biroul meu către grădină. Acum grădina este mult mai goală după căderea frunzelor. Sânt multe păsări în ea chiar și acum. Iarna este deocamdată caldă. O singură noapte a fost sub zero grade. Acum sânt +10.

Vă scriu aceste lucruri neînsemnate cu gândul că poate și astfel de amănunte vă sânt nu fără interes, așa cum nici eu nu sânt indiferent la detaliile vieții voastre. Da, am fost nevoit să păstrez o mulțime de scrisori, nu numai pentru că îmi sânt interesante, dar și pentru că memoria mea nu mai reține nici ce s'a întâmplat ieri, iar eu trebuie să răspund unora după mulți ani. Văd acum că în acest fel îmi pot reîntregi în memorie multe, care altfel ar fi dispărut fără întoarcere. Uneori se alcătuieste o întreagă carte, un uriaș tablou cu evenimente, gânduri.

Dar totuși închei acum scrisoarea, propunându-mi să vă scriu din nou. Aștept cu nerăbdare noutăți privind boala dumneavoastră. Deși în cursul săptămânii aveam un simțământ mai liniștit, dar nu

am întotdeauna încredere în intuițiile mele și aștept vești sigure din partea voastră.

Știți că vă iubesc pe toți și, cu adevărat, în fiecare zi îmi revin amintirile noastre, a căror esență și nume voi știți.

Al vostru, Tati.

„Casa noastră”, începutul Mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul. Reparații la acoperiș în 1963

Paștile lui Hristos, 1965

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragilor, neuitaților, pururea iubiți părinte Boris, *matușka* Natașa, Vera, Mișa, Kolia, pacea Domnului vouă tuturor să se înmulțească în aceste sfinte zile.

(...) Am fost cât se poate de întristat de veștile privind bolile voastre, și, pe cât pot, strig către Dumnezeu, rugându-mă să vă păzească pe toți, și pentru îndelungarea în pace a vieții voastre.

Desigur, se apropie sfârșitul nostru al tuturor... „câți vedem că sânt aici, toți vom pleca...”. Dar bucuria Învierii șterge groaza lipsei de sens a tot ce este pământesc. Așadar în aceste zile vă trimit urările și doririle mele de Paști. Fie bucuria apropierei Zilei Neînserate a lui Hristos nedepărtată de voi până la sfârșitul zilelor voastre, precum și adevărata însuflare, care nu este alta decât însuși Duhul Sfânt, și ea să petreacă neîncetat cu voi, înconjurându-vă mai mult decât aerul atmosferei Pământului. Cu atât mai osârduitor vă doresc aceasta acum când în lumea întreagă sporește nașterea de „pre-oameni”¹, prea adesea incapabili a primi nașterea în Duh, de Sus, rămânând până în sfârșitul zilelor lor tot așa – „pre-oameni”, lipsiți de conștiința de fii ai lui Dumnezeu, neputând rosti cum se cuvine rugăciunea Domnului, „Tatăl nostru”... Lumea devine ca un uriaș „Zoo”. Iar noi neapărat trebuie să strigăm neîncetat către Dumnezeu, spre a trimite acestei lumi, ce pierе în chingile deznădejdiei și absurdului, o nouă descoperire – mai bine zis, să arate cumva noi minuni, nu unele tehnice, bineînțeles, care să poată străpunge conștiința acestor „pre-oameni”, ca să se nască și ei unei adevărate vieți omenești. Starețul, și mulți alți nevoitori, zeci de ani s’au rugat pentru lume, și nu se vede rezultatul acestei rugăciuni. Hristos însă a biruit, și biruința Lui dăinuie în veac. Hristos a Înviat!

Cel care totdeauna vă iubește,

Arhimandrit Sofronie

¹ „Pre-om”: în gândul Părintelui Sofronie, cel cu „chip de om” nu este încă om cu adevărat până nu a primit nașterea de sus, nu numai în sensul botezului, dar și o anume însuflare de sus care îi schimbă întreaga viziune, îl trezește la credință, spre a-și putea însuși de acum asemănarea cu Dumnezeu („chip și asemănare...” (N. tr.)

29 August, 1965

Dragi, dragilor *matuška* Natașa, părinte Boris, Mișa, Kolia și – dacă este cu voi – Vera, și toți copilașii care cresc repede.

Pacea Domnului și binecuvântarea Sa înmulțească-se peste voi, în măsura scurgerii vremii, până când veți ajunge la măsura desăvârșirii cunoașterii Vecinicului Dumnezeu, spre a vă bucura de acum de netrecătoarea și de vecinica pace.

În nădejdea că scrisoarea mea va ajunge la voi la timp, adică de ziua numelor voastre, vă trimit urările și cele mai bune doriri, și toată dragostea pe care în fiecare zi o pun înaintea lui Dumnezeu în rugăciunea mea pentru voi, pentru voi toți.

Dacă eu însumi v'aș scrie mai des, m'aș putea plânge acum că de mult nu mai am vești din partea voastră. Dar, deoarece și eu scriu rar, sânt nevoit să rabd lipsa scrisorilor voastre. Cel mai important pentru mine în vremea de acum este să aflu ceva despre sănătatea voastră, despre progresul băieților. Am rămas uimit văzând cât au crescut. I-am petrecut [la gară spre Rusia] când erau mici de tot, iar acum m'au întrecut cu un cap.

În loc ca eu să-l port pe micuțul Kolia, acum el mă poate ridica în brațele sale. Aș dori să petrec cu voi toți măcar câteva ceasuri, să vă revăd pe toți față către față, pentru ca, citind paginile deschise ale fețelor voastre, să zăresc în ele ceea ce oamenii adesea nu știu. Este drept că noi toți suferim datorită faptului că nu ne cunoaștem pe noi înșine.

Ce voi spune despre mine? Cu adevărat am îmbătrânit, cu adevărat slăbesc și-mi doresc odihnă. Niciodată mai înainte nu am crezut că voi ajunge până la o asemenea bătrânețe. Pentru mine este de necrezut: al 70-lea an! Eu care niciodată nu am nădăjdut să ajung nici până la 40. Ultimii cincisprezece ani s'au scurs în trude necontenite, adesea până la totală istovire. Dar amintirea voastră a tuturor este cât se poate de vie în inima mea, iar rugăciunea mea pentru voi este zilnică. Știu că nici voi nu mă uitați. Domnul să vă păzească pe toți!

Cel ce vă iubește, al vostru Sofronie.

Nașterea lui Hristos, 1965-1966

Dragii și neuitații mei, părinte Boris, *matuška* Natașa, băieții Mișa și Kolia, și de asemeni și Vera – căreia să-i scrieți, dacă nu este acum cu voi.

Tuturor vă trimit dragostea mea și cele mai calde simțăminte de praznicul Nașterii lui Hristos și Noul An. Tuturor vă doresc nu numai fericirea trecătoare, ci și vecinica prăznuire în pace adâncă, în Împărăția Luminii neapuse, unde totul este plin de un tâlc nemărginit, unde totul bucură și înveselește duhul nostru, căci totul se săvârșește de către Duhul Sfânt.

De fiecare dată când slujesc Liturghia, cu bucurie privesc șirul numelor voastre. De fiecare dată când vreau să vă scriu, puternic îmi aduc aminte de anii când eram împreună într'un gând întru toate; în fiecare zi, mai ales seara, când voi poate dormiți deja (căci iarna sânt trei ceasuri diferență între noi), cu mintea sânt cu voi, și în duh mă rog lui Dumnezeu să vă binecuvinteze și neschimbat să vă păzească.

De când mi-ați scris ultimele scrisori despre faptul că niciunul nu vă simțeați bine, o oarecare îngrijorare s'a așternut în inima mea. Dar nădăjduiesc că îmi veți mai scrie despre voi și despre copii. Mă uit la fotografia voastră împreună, și mă gândesc – ce mare schimbare la copii. Cum a devenit Mișuk, care, în acea vreme, ca și copil, speria puișorii, sau Kuka, scăr-mănând atuncea fără milă cățelul care se încredința deplin în micuțele sale mâini!

Până și Vérocika a devenit alta. Nu mai este acea fetiță aproape fără griji, ci o mamă serioasă. Rău îmi pare că nu vă cunosc nepoțtii. Dar totuși, pe toți vă iubesc, și pe toți vă pomenesc. Sânt lipsit de via părtășie, iar această lipsă nu poate fi înlocuită cu absolut nimic.

Arhimandrit Sofronie

8 Ianuarie, 1966

Dragă, dragă *matuška* Natașa,

Pace vouă și binecuvântare de la Domnul. În fiecare zi rog pe Tatăl nostru Carele este în ceruri, să vă trimită „blagosloveniile bunătății” și să vă păzească cu nedepărtată pază. Atât m’am obișnuit să gândesc despre dumneavoastră ca stând neîncetat la hotarul, un curios hotar, între viață și moarte. Pe de o parte, sânteți atât de plină de bucuria vieții, răspundeți fiecărei împrejurări atât de repede și de puternic, purtați în inima dumneavoastră cu atâta încredere pe toți membrii familiei și mulți prieteni; pe de altă parte, atât de des inima v’a trădat, încât toți ne facem griji pentru dumneavoastră. Iar acum aproape întotdeauna trăiesc aceleași în legătură cu dumneavoastră. Faptul că în Franța, după multe stări critice pe care le-ați trăit acolo, ați rămas încă vie și înviind pe ceilalți, naște credința că, încă și încă, veți ieși biruitoare asupra morții, până și în planul pământesc. Doresc să cred că această biruință se va prelungi până când vă veți săvârși datoria de mamă și de soție.

Iertați, că poate nu întotdeauna știu cum și ce să vă scriu. Știți că toți sunt convinși că scrisorile, până astăzi, trec granița nu în deplină libertate. Că altcineva le citește, și le citește nu cu o dispoziție binevoitoare, ci cu gândul de a afla în ele vreo oarecare vină sau chiar vreo nelegiuire. Iar conceptul a ce este o nelegiuire atârnă atât de mult de un loc sau altul, adică de rânduielile locale. De aceea, în scrisorile mele, sunt nevoit de obicei să vorbesc numai de neschimbata mea dragoste și amintire, fără să ating nici o altă problemă. Ultimele dumneavoastră scrisori au un caracter ceva mai viu și slobod, ceea ce îmi dă curajul să vă scriu puțin altfel.

Bineînțeles că citatele pe care mi le-ați dat din scrisorile lui Nicolka mi-au fost cât se poate de prețioase. Vă sunt foarte recunoscător că mi le-ați trimis. Mulțumesc mult pentru poza lui. Pentru nimic în lume nu l-aș fi recunoscut pe micuțul Kuka pe care îl purtam în brațe și cu care mă plimbam prin livada lui R. Acasă, pe biciclete: eu pe a mea, cea mare, și el pe a lui, cea micuță, cea cu

două roțițe mici în spate. Înțeleg că pentru o asemenea mamă ca dumneavoastră, a vă despărți de el vreme de trei ani¹ este o durere adâncă, o lipsă cumplită, o neconținută teamă. Bine că el înțelege, și vă scrie des, lucru ce ușurează a răbda absența lui. Și totuși îmi voi îngădui să vă spun ceva de genul unui sfat sfios: fiți mai încredințată de Pronia lui Dumnezeu. Trăiți până și această absență mai puțin intens, pentru ca inima dumneavoastră să poată purta un răstimp atât de îndelungat. Știu că este ușor să dai sfaturi, și, așa cum spuneți cândva înainte, „nu poți porunci inimii”, chiar dacă o strângi cu pumnul.

Așadar strângeți-o iară și iară de-a lungul a câtorva ani, ca după aceea să se desfacă și să se deschidă deja unei desăvârșite și nepieritoare iubiri, după poruncile lui Hristos. Noi oamenii, din păcate, avem nevoie să trecem prin toate suferințele, spre a putea înțelege viu suferințele întregii lumi, spre a-L putea înțelege pe Hristos.

Domnul v'a dăruit atât de multe în plan duhovnicesc, încât puteți și trebuie să fiți mai puternică, până și atunci când „zăceți” bolnavă în pat. Biruința voastră cea de pe urmă, fără îndoială va fi ca și biruința lui Hristos. Nu am primit nimic de la Vlădica Ioann². Și această întrebare mi-a rămas nelămurită. Eu însumi nu îndrăznesc să scriu nimănui. Dar dumneavoastră scrieți-mi fără sfială, doar dacă aceasta vă este cu putință din alt punct de vedere. Scrieți „de-a valma”, fără să alegeți cuvintele sau să folosiți elocvență. Și eu scriu repede, adesea fără să recitesc ce am scris. Când citesc cele ce-mi descrieți mă uimesc că puteți purta asemenea munci grele din punct de vedere fizic. Scrieți-mi despre toți copiii. Dar fiți mai puțin îngrijorată pentru ei. Îngăduiți-le și lor să fie așa cum sânteți dumneavoastră, mai liberi în hotărârea sorții lor. Căci dum-

¹ Scrisoarea a fost scrisă după ce Părintele Sofronie a aflat că fiul cel mic al părintelui Boris și al preotesei a fost recrutat în rândurile Armatei Sovietice. În acea vreme serviciul militar dura trei ani.

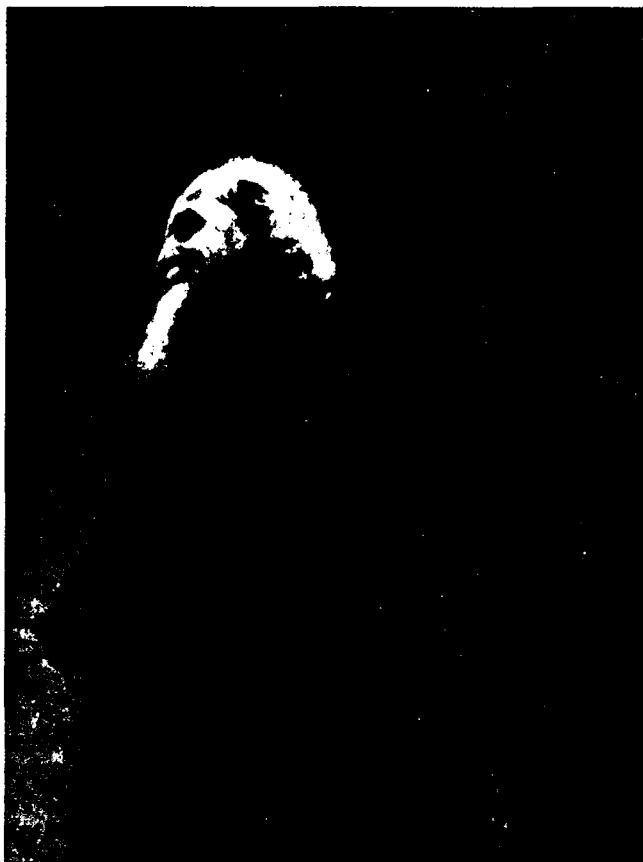
² Mitropolitul Ioann (Vendland), în acea vreme mitropolitul Iaroslavului și Rostovului (†1989).

neavoastră erați foarte tânără când v'ați hotărât propriul destin. Așadar, faceți și ceilalți la fel, măcar că vă sânt atât de dragi inimii.

Aș dori să vă scriu multe, multe. Dar de data asta – destul. Iertați-mi sfaturile „necreștine”, adică, de a vă neliniști mai puțin pentru cei iubiți. Dar totuși „strângeți-vă inima”, ca și nouă tuturor, și părintelui Boris, și lui Kolia, și lui Mișa, și lui Vera, și mie, și tuturor celorlalți să ne fie mai ușor să nădăjduim că încă veți rămâne cu noi.

Aveți puțină grijă și de dumneavoastră.

Al vostru iubitor Tati.

Părintele Sofronie în fața vechii biserici în curs de restaurare

18 Ianuarie, 1966

Dragule și neuitatule părinte Boris.

Pace ție și întregii tale case.

Mulțumesc mult pentru scrisoarea ta de pe 11 ale lunii acesteia. Am primit-o tocmai acum. La început m'am îngrijorat puțin. Adevăr să spun, m'am gândit: „Ce s'o fi întâmplat de-mi scriu din nou atât de curând?” Că vezi, nu sânt obișnuit să primesc adesea scrisori de la voi. Apoi, deschizându-o repede, și tot atât de grăbit citindu-o prima dată, m'am liniștit puțin. Într'un cuvânt, prima impresie a fost cumva ca și atunci când primești o telegramă. (...) Acum să-ți explic posibila întârziere a scrisorilor noastre. Anul trecut m'am simțit puțin obosit din pricina neîntreruptelor griji legate de viața mănăstirii noastre pe toate planurile și, bineînțeles, mai întâi de toate m'au obosit grijile părții materiale. Nu-mi mai amintesc dacă v'am scris despre aceasta. Nu am copii ale scrisorilor voastre, adică cele pe care eu vi le-am scris, și ușor uit foarte repede ce anume am scris și ce nu. Așadar, dacă mă repet, nu mă socotiți că am înnebunit de tot, ci doar ca pe un uituc... Și am hotărât să-mi părăsesc „copiii”, așa cum le zic eu, ca ei, pe de o parte, să se pregătească pentru curânda, neocolita mea plecare din mijlocul lor, adică a se lupta pe cont propriu pentru existență, pe de alta, spre a mă odihni, a-mi veni puțin în fire din vecinica harabură. Mă vei crede oare (știu că vei crede, că și tu însuși treci printr'o asemenea încercare), foarte adesea nici nu am vreme să-mi pun în ordine odaia ca să mănânc normal, tihnit, ca să-mi rânduiesc programul cât de cât. Mă dăruiesc tuturor și fiecăruia, mai ales celor ce sânt în suferințe, celor care deznădăjduit așteaptă ajutor, celor zdrobiți, fie de povara singurătății, fie a bolilor, fie a muncii peste măsură și a neajunsurilor. Cei pomeniți sânt grija mea cea dintâi. Către ei mai întâi tinde atenția și inima mea. Apoi urmează treburile inevitabile ale acestei lumi. Toate problemele oficiale și administrative legate de existența noastră. Apoi primirea multilor vizitatori, care, în cele mai multe cazuri, vin de departe, motiv pen-

tru care nu pot să-i las fără să le dau atenție. Apoi corespondența mea, rareori în limba maternă, dar cel mai adesea în limbi străine, încât fie am nevoie de ajutorul altcuiva (traducere), fie de multă pierdere de vreme, întrucât doar în greacă pot scrie mai mult sau mai puțin liber, dar în franceză sau engleză cu multă greutate și cu o uriașă pierdere de vreme. Tu știi de asemenea că preotului corespondența îi este nespus mai grea și mai împovărătoare, căci aproape fiecare om ce caută către preot așteaptă de la el o ATENȚIE față de toate problemele lui, ca preotul să-i împărtășească toate durerile, și așa mai departe. Nu arareori cea mai mică neluare în seamă, cea mai neînsemnată neatenție este de ajuns ca persoana, fie să se mâhnească de acea neatenție, fie chiar să se smintească vreme îndelungată.

Toate acestea cer nu puține strădanii din partea inimii. Iar uneori mă mir eu însumi că port deja de atâția ani o asemenea povară. Căci doar nici nu mă pot lăuda cu sănătatea mea. De când cu operația, aproape toți acești ani am avut nevoie să iau somnifere pentru ca să adorm seara (adică pe la 2 sau 3 noaptea), ca la ora șase să încep slujba noastră. Adesea somnul nu mi-a fost mai mult de 4 ceasuri. Uneori reușesc să mă odihnesc puțin ziua, dar alteori pur și simplu cad în pat deplin istovit.

Cu tine nu-i nevoie să fiu grijuliu. Nu vei spune că mă plâng așa cum fac alții, care nu îngăduie preotului să-și exprime nici cea mai mică greutate, căci de la el așteaptă ajutorul, deci preotul trebuie doar să poarte toate poverile oamenilor, ba chiar, dacă îl întărește Dumnezeu, ale întregii lumi. Eu îi înțeleg, și de obicei nu scriu decât celor care au cea mai mare nevoie, iar prin aceasta vreau să spun că nu reușesc mai mult, că nu am destule puteri, ca ei să se liniștească întrucâtva în privința „neatenției” noastre.

Așadar anul acesta am hotărât să mă depărtez puțin de mănăstire și am petrecut câteva săptămâni într'o mănăstire anglicană.¹

¹ Acolo se dusese nu doar pentru odihnă, ci și pentru a începe a învăța, la vârsta

Acolo îmi aduceau la ora patru după amiază un prânz vegetarian în odaia mea, și tot restul timpului eram total singur. Doar de câteva ori, la praznice, m'am dus la rugăciune împreună cu ei. Cea-iul mi-l făceam singur în odaia mea. Mult am citit, mai ales în engleză, ca să-mi însușesc cât de cât această limbă. Slavă Domnului, am început să citesc aproape cursiv, și chiar să înțeleg destul de mult când vorbesc Englezii. Aceasta din urmă arată în ce măsură stăpânești o limbă. După părerea mea, este cel mai important indice al însușirii unei limbi, mai ales pentru unii jumătate surzi, cum sânt eu acum. După aceasta am fost într'un „cottage” (căsuță mică de țară), foarte departe, printre câmpii aproape sălbatice și tufișuri, pe malul unui golf liniștit, cam la 300 de km de mănăstirea noastră. Iarna aceasta mi-o petrec într'un alt „cottage”, într'un vechi sat, foarte caracteristic veacurilor trecute și, în această privință, cu adevărat interesant. Acest „cottage” se află cam la 200 km de la mănăstirea noastră. Bineînțeles că merg la mănăstire periodic, ca, de pildă, de zilele Nașterii Domnului, de Botezul Domnului, și de celelalte mari praznice. În parte și pentru ca să-i ajut pe copiii mei, pe tinerii monahi, în parte ca să le slujesc Liturgia. Unul dintre ieromonahii noștri este acum în Franța să studieze theologia. Părintele Irineu s'a dus la Athos și trăiește acolo în Mănăstirea Sfântul Pavel. Așa că în mănăstire nu este nici un preot, iar oamenii continuă să vină Duminicile și de Praznice. Iar aceasta este doar parte din grijile mele. Încă un punct foarte important al vieții noastre – repararea străvechii biserici, care se află 600-700 m. de mănăstire. Deja de opt ani mă trudes cu această problemă, și încă nu se întrezărește sfârșitul. Starea clădirii bisericii este aproape fără nădejde. În Post mă gândesc să merg la mănăstire și să fiu acolo până la Paști. Foaia ta s'a terminat. Următoarea o scriu lui Natașa.

Al tău arhimandrit Sofronie.

Paști, 1966

ADEVĂRAT A ÎNVIAT DOMNUL!

Dragilor, neuitații mei, părinte Boris și *matuska* Natașa.

Vouă și tuturor copiilor voștri vă trimit dragostea mea și cele mai calde urări. Întârzii cu urările mele de Paști, dar, și în cazul de față, mai bine mai târziu, decât niciodată. Am primit de la voi trei scrisori, trei fotografii, pentru toate vă mulțumesc din toată inima. Însă nu v'am scris fiindcă am fost ocupat peste puteri cu munca de restaurare a unei străvechi biserici (veacul al XII-lea), pe care am primit-o în folosință de când am venit aci. Din păcate biserica era într-o stare de plâns, gata oricând să

Străvechea Biserică

se prăbușească sub greutatea acoperișului și să se prefacă într'un maldăr de pietre. Acum, după șapte ani de mari străduințe, biserica este salvată. Restaurarea nu este deplin terminată, dar lucrul cel mai însemnat s'a făcut, și, de acum, acolo ne vom săvârși slujbele de Duminică la care au început să vină din ce în ce mai mulți oameni. Micul nostru paraclis din lăuntrul mănăstirii de mult nu mai era în stare să încapă atâția oameni. Biserica a ieșit, după părerea de obște, foarte frumoasă. În noaptea de Paști au fost nu mai puțin de 200 de persoane, ceea ce pentru sătucul nostru îndepărtat (90 km de Londra și departe de orice șosea principală), într'un loc aproape pustiu, este neașteptat de mult. Truda de a pregăti biserica a fost în ultimele zile o încordare până la limita puterilor noastre. Ne sculam, în zilele Postului, pentru slujba noastră ce începea la 5

dimineata și ne încheiam ziua la miezul nopții, iar eu uneori și mai târziu. A trebuit să facem cât se poate de multe într'un scurt răstimp, pentru ca biserica să fie gata de Paști. Dar acum s'au făcut. Puțini au fost care ne-au ajutat; am încercat să nu deranjăm pe nimeni cerând ajutor și am cheltuit o sumă de bani de neînchipuit pentru noi. Acum mulți se bucură să vadă biserica, și poate, în viitor, o să ne vină în ajutor. Dar au fost vremuri când toată această întreprindere părea desăvârșit fără nădejde. Așa gândeau toți cei care vedeau biserica. Vă chem să vă bucurați împreună cu noi în legătură cu acest eveniment. Da, pentru noi – este un adevărat eveniment. Noi toți, nu fără uimire, ne uităm cât de repede s'a îndepărtat omenirea de Biserică, de Hristos. Pentru mine acest fenomen se explică prin faptul că iată, de mai bine de o jumătate de veac (din 1914) întreg pământul trăiește în atmosfera neconținutului fratricid, și nimenea nu se pocăiește de un asemenea păcat. Este firesc ca, într'o astfel de stare oamenii să nu îndrăznească a căuta către marea Lumină a lui Hristos. A crede în bunăvestirea lui Hristos, că noi toți sântem copii ai Făcătorului Celui fără de început al lumii, a crede în vecinicia noastră prin învierea din morți, a crede că omul este chipul Dumnezeului Celui Viu – a devenit ceva peste măsura puterilor lor, și de aceea se desfășoară atât de intens obșteasca apostazie.

Când eram în Grecia, în timpul războiului, ascultând spovedania oamenilor, le spuneam: „Ați uitat să-mi spuneți de un mare păcat al vostru...” – „Care?” – „Că sânteti ucigaș...” – „Nu, nu sânt ucigaș, și de aceea nu aș putea spune acest păcat...” – „Dar, ia spuneți-mi, în vremea războiului, când primeați vești că, printr'o oarecare operațiune așa-zisul vrăjmaș a suferit mari pierderi, nu v'ați bucurat?” – „Firește, căci ei au început războiul, ei sânt vinovați, și bine că i-au bătut”. – „Deci vezi, dragul meu, oricum ai privi-o, din punct de vedere omenesc obișnuit, în duhul Evangheliei, aceasta înseamnă părtășie morală la ucidere, și deci păcatul cere căință”.

Nu văd ca oamenii să fi înțeles cum trebuie cele spuse mai sus, și de aceea nu le mai rămâne altceva decât să se lepede de viața

după Evanghelie, să se îndepărteze de Hristos, să-și uite adevărata obârșie în planul duhului, și să se preschimbe în unii osândiți la moarte animalică. Și deci, a zidi o biserică lui Hristos în astfel de vremuri este o sarcină deloc ușoară.

Rugați-vă pentru mine, ca Domnul să întărească lucrul nepu-tincioaselor noastre mâini, precum și pentru existența mănăstirii noastre, zidită cu multă trudă, cu mari dureri, cu împotriviri din toate părțile, și adesea cu dorința de a nimici fiecare inițiativă a noastră.

Iar eu mă rog pentru voi întotdeauna, în fiecare zi. Și toate ne-cazurile voastre sânt necazurile mele, toate bucuriile voastre –bu-curiile mele; când vă lipsește sănătatea sau treceți prin anume în-cercări, eu îmi sporesc rugăciunea pentru voi. Rareori în viața mea am văzut așa o dragoste credincioasă cum ne-a dat Dumnezeu a avea între noi. (...)

Scriveți-mi când aveți o clipă de răgaz. Nu vă turburați dacă nu vă răspund îndată, căci nicicum nu înseamnă că dragostea mea a slăbit sau că s'a împuținat. Am de acum șaptezeci de ani și puterile îmi scad, memoria slăbește, auzul la fel, și încă mai trebuie să mă trudesc nu se știe până când, spre a duce la capăt cele începute, fie măcar în măsura în care să asigur viitorul „copiilor” mei. Noi întotdeauna am fost în același număr de șase. Uneori a apărut al 7-lea, al 8-lea, dar ne-a fost greu din lipsă de spațiu, și au plecat. A plecat și Pr. Irineu. Acum este la Athos. Mă bucur pentru el că acum și-a rânduit întreaga viață¹. Când, în iernile trecute, eram bolnav, mă nelinișteam pentru el, cum va trăi după moartea mea? Acum acea grijă nu-mi mai este pe suflet. Iar pentru ceilalți grija mea nu este mai mică, dar de un alt fel. Socotesc că faptul de a fi zidit biserica, pentru ei va fi o bună asigurare în vremea noastră. Bineînțeles, și ei vor fi nevoiți să lucreze din destul spre a-și apăra puțința de a da cel dintâi gând, cea dintâi putere Tatălui nostru, pe

¹ ...dar Pr. Irineu avea să se reîntoarcă în doar câteva zile! (N. tr.)

care îl rog stăruitor pentru voi toți, să vă ocrotească, binecuvânte și păzească de tot răul.

Al vostru Tati.

Iarăși și de multe ori – MULȚUMESC.

8 Noiembrie, 1966

Dragă *matuška* Natașa, pace vouă și întregi casei voastre.

Mulțumesc mult pentru scrisoarea voastră. (...) Da, eu neîncetat vă pomenesc, dar veștile despre cum trăiți îmi sânt prețioase ca să pătrund mai îndeaproape și mai adânc în starea voastră și să pot mai viu să vă pomenesc.

Dar acum, mai înainte de toate, vreau să vă spun câte ceva despre simțămintele subiective ale celor bolnavi cu inima. Eu însumi nu o dată am bolit și știu ce înseamnă când inima suferă. Așadar, simțământul subiectiv când doare inima poate fi deosebit de greu și **înfricoșător**. Totuși aceasta este doar însușirea inimii ca fiind cel mai însemnat centru al întregii noastre vieți. Când simțim durere în picior, în mână, în vreo altă parte unde nu sânt „organe”, chiar și o durere mare nu stârnește multă teamă, ba chiar nici o teamă. Dar când inima „se clatină” ca un pendul sau se strânge spasmodic din cauza durerii, sau dacă bate anormal, atunci imediat se ivește simțământul fricii morții. Și despre această frică, despre firea ei vreau acum să spun câteva cuvinte.

Așa cum eu însumi am observat, frica nu ține de duhul nostru. Ea este mai curând pur fizică, animalică. Simțământul nostru psihic în astfel de cazuri este legat de starea inimii trupești, iar agonia rămâne în limitele omului psiho-fizic. Iar noi, mi se pare, nu este cazul să confundăm această frică „animalică-fizică” cu frica metafizică, duhovnicească. Eu cândva am trăit douăzeci de zile și douăzeci de nopți o astfel de stare în pragul morții. Deosebit de cumplit era noaptea. Se petrecea demult, în 1935. Dar nu este cu puțință a uita acea agonie. La început eram ținut de frică dincolo de orice măsură, dar apoi s’a petrecut ceva în duhul meu și am ob-

servat că, între frica înaintea vecinicii, una luminoasă sau întunecoasă, și această frică animalică, este un adevărat hău. Însăși firea lor este cu totul alta. Din acea vreme, deși cerc neîncetat acea frică animalică atunci când am spasme la inimă sau la aortă, sau în piept (angină pectorală), totuși ea mi-a devenit mult mai slabă de când i-am recunoscut firea. Știu SIGUR, din propria-mi experiență, că apropierea de moarte din pricina inimii poate fi deosebit de chinuitoare, dar nicidecum nu este legată de soarta noastră viitoare cu Dumnezeu. Și cea mai dulce și negrăită pace în suflet poate merge în paralel cu acea frică trupească. Dragostea lui Dumnezeu, uneori își află loc într'o și mai mare măsură tocmai în vârtutea acelor suferințe. Poate pentru că întreaga noastră făptură trebuie să ajungă într'o stare de încordare critică, iar în acea stare critică se dezvăluie noi putințe ale duhului nostru, ale inimii noastre metafizice.

Eu nu mă mângâi cu gândul că pot cuvintele mele să vă aducă răspuns la problema bolii dumneavoastră, dar tare nădăjduiesc ca Dumnezeu să vă arate acest semn al dumnezeieștii bunăvoinți.

Mulțumesc părintelui Boris pentru post-scriptumul lui. (...)

Acum câte ceva despre mine. Din păcate noi nu avem arhondaric, dar am avea mare nevoie de el. Dacă am avea unul, ne-ar fi mult mai ușor, căci casa noastră a devenit prea mică pentru numărul de oameni ce vin la noi de praznice. În schimb, vechea biserică din sec. al XII-lea, cea amenințată de deplină năruire, noi am restaurat-o cu mult succes (...) și a ieșit chiar foarte frumoasă. Vă trimit trei fotografii, care vă dau o oarecare idee despre ea. Icoanele de pe iconostas sânt opera părintelui Grigorie Krug¹. Chipul Pantocratorului de după altar este pictat de mine.² Candelabrele

¹ Ieromonah, unul din cei mai buni iconografi contemporani. Autorul mai multor cărți despre icoane.

² În tinerețe, înainte de Revoluția Rusă, Părintele Sofronie aparținuse unui grup de pictori și lucrările lui au fost prezentate în diferite expoziții. Mai târziu el însuși a pictat icoane și a predat această artă și monahilor săi.

(sânt două; unul nu se vede, este în spate), sânt făcute din vechi rafuri de fier de la o căruță țărănească. În fotografie se vede cel mare, cu 12 lumânări, iar în spate este unul mai mic, cu 7 lumânări. Pe altar, crucea și sfeșnicele sânt făcute de un fierar¹ după desenul meu. Însăși Sfânta Masă am făcut-o din vechi panouri de lemn sculptat (sec. al XVI-lea), și a ieșit foarte frumos și prielnic pentru slujbele mari. Are forma unui mormânt. Pozele nu sânt chiar reușite; în realitate biserica dă o impresie minunată. După dimensiunile ei, ne este „la fix” – în stare să cuprindă 200 de persoane, dar poate și mai mulți. Iar când sânt mai puțini, iarăși, ea nu este mult prea mare, și totul este rânduit după nevoile noastre. În spatele altarului se vede o perdea roșie; acolo deschiderea duce către partea din spate a bisericii, unde am așezat proscomidarul și unde se face paraclisieria. Acolo și proscomidarul este din lemn vechi, încă mai reușit decât Sfânta Masă. Din păcate însă restaurarea nu este deplin încheiată, din cauza lipsei mijloacelor. Dacă va binevoi Dumnezeu a ne da toate posibilitățile la care ne-am gândit, biserica va putea deveni un monument măreț. În a 4-a poză este intrarea în proprietatea noastră. Este zidită după desenul meu. Înainte să venim noi, acolo nu era nimic, sau aproape nimic: un garduț de lemn, poarta de lemn, ruptă, nici nu se mai închidea.

Cât despre mine – îmbătrânesc și slăbesc. Una din cele mai cumplite boli ale bătrâneții este degrabă oboseală și cumplita lene și zăbăvnicie care deja mă biruiesc. Mai pe urmă vă voi trimite o fotografie împreună cu băieții mei, dacă îmi veți scrie că vă este de interes. (...)

Dumnezeu să vă păzească. Tuturor transmit adânca mea dragoste.

Al vostru, dintotdeauna dăruit, Tati. Sărutare tuturor.

¹ Un fierar artist sârb. (N. tr.)

Paștile, 1967

HRISTOS A ÎNVIAT!

Interiorul vechii biserici după restaurare, în 1966

Dragilor, neschimbat iubiților, totdeauna purtați în amintirea mea, *matușka* Natașa și părinte Boris.

Am primit de la voi un întreg șir de scrisori. De fiecare dată le aștept cu strângere de inimă, căci neapărat vreau să aflu fără zăbavă CUM SÂNTEȚI voi amândoi. Iar când aflu că sânteți în viață, și că, de bine de rău, „respirați”, atunci și eu respir ușurat. Mie nu mi-e rușine că respir cu greu, căci sânt cu mult mai bătrân decât voi. Voi ar trebui să respirați din întreg pieptul, să trăiți totul cu o inimă adâncă și puternică. Da, în fiecare zi cer lui Dumnezeu să vă păzească. Atât îmi este de dragă viața voastră în toate planurile. Iar în ce privește boala lui Nikolka, să știți că niciodată nu m’am neliniștit prea mult pentru el. Nădăjduiesc mult că această boală

nu este spre moarte, ci spre slava lui Dumnezeu. Vor trece încă doi ani și îi va fi mai bine în toate privințele. De fapt, neapărat trebuie să simțim și deplina noastră neputință, să ajungem la o adâncă deznadejde, pentru a ne naște din nou spre o nouă nădejde, pentru a trăi cu adevărat Învierea.

Acum vă trimit „HRISTOS A ÎNVIAT!” și cele mai calde, cele mai sincere urări ca lumina Paștilor lui Hristos în acest an să vă lumineze cu încă mai multă putere decât oricând altcândva. Ca bucuria Paștilor să rămână cu voi cât mai îndelung cu putință. Ca toți copiii voștri, și ei, să fie fericiți și plini de o însuflată nădejde.

Deoarece vă scriu rar, în această scrisoare de Paști vă voi spune totuși și ceva despre mine. Acum am, eu personal, o casă mică nu departe de Rectory. Merg acolo [la Rectory] doar pentru treburile cele mai însemnate, restul vremii îl petrec în singurătate. Ce mare privilegiu – adică a fi singur în liniște. În jurul meu în timpul zilei este puțin zgomot. Dar pot fugi de el retrăgându-mă în camerele mele sau ieșind în grădină. Iar noaptea, în vreme vântoasă, se iscă un vuiet ca într'un codru des. Se apropie primăvara și voi vedea cum va fi vara aici. Iarna a trecut, nu fără greutate, nu fără durerile bătrâneții, mai ales reumatismul, care mult m'a necăjit anul acesta. Mi-a fost greu mai ales cu mâna stângă, aproape două luni am fost strâmtorat de dureri în umăr, la sub braț și puțin mai jos. Dar, slavă Domnului, acum mi-este cu mult mai bine și nădăjduiesc să slujesc în zilele Paștilor cu mai multă însuflare decât în Post. Nu pot spune că am fost mulțumit de sinemi, adică de felul cum îmi petrec săptămânile și lunile. Sânt atâtea de făcut, dar faptic atât de puțin reușesc să înfăptuiesc. Uneori îmi vine gândul că mai bine este omului să nu trăiască până la bătrânețe când îi slăbesc puterile. Pe de altă parte, întotdeauna te așteaptă atâtea lucruri de făcut, lucruri de tot felul, că nu-ți vine a pleca fără a-ți împlini datoria, adică cele „lăsate nouă de Dumnezeu”.

Mulțumesc că scrieți despre voi, despre întâlnirile voastre, despre copii, despre sănătate. Rogu-vă, nu încetați a scrie, ca să pot și

despre voi cât mai des și cât mai mult. Dar și eu voi încerca în viitor să-mi biruiesc cumplita oboseală de a scrie scrisori, și vă voi scrie mai mult.

Sărutați pe toți copiii voștri. (...) Pe toți vă iubesc, ca pe cei mai apropiați și dragi cu care este adânc legat sufletul meu.

Al vostru a. Tati

1 Ianuarie, 1968

(Iată, acum trebuie să ne obișnuim cu această nouă cifră.)

Dragi părinte, *matuška* și ceilalți.

Astăzi, cu poșta de seară, am primit scrisorile voastre și un întreg teanc de fotografii. Mulțumesc nespus pentru noutăți, dar, mai presus de toate, pentru neschimbata voastră dragoste, a tuturor.

Acum, cu ce să încep? După obicei, mai întâi de toate vă voi dori tuturor să prăznuiți luminat Nașterea lui Hristos (în Rusia prăznuită pe vechiul calendar), să întâmpinați Noul An sănătoși și cu noi nădejdi spre o nouă fericire, câtă vreme nu am ajuns la fericirea de apoi – adică la obșteasca Înviere. Și așa, în fiecare zi mă rog ca Domnul să vă păzească, să vă binecuvinteze toți pașii, cele ce veți socoti să faceți și carile veți înfăptui. Ca, în general, întreaga voastră viață să fie cu adevărat BINECUVÂNTATĂ DE SUS. Cred că așa și este. Să trec la ale mele? Și eu, anul trecut, am avut multe noutăți. Nu-mi amintesc, v'am scris deja că, din Ianuarie anul trecut, trăiesc separat de mănăstire, ca la vreo 8 km? Trăiesc singur într'o căsuță, a cărei partea din spate dă către o grădină uriașă și doar cu un colț iese către drum, spre o mică răscruce, unde circulația mașinilor este mai ales dimineța și seara, adică atunci când oamenii merg și se întorc de la lucru. În tot restul timpului circulația este foarte puțină, iar noaptea o liniște adâncă. Dar și în timpul zilei, ca să am liniște, șed în odăile mele fără să ies spre drum. Așa pot citi, scrie și chiar gândi liniștit. Adesea cuget la ie-

șirea mea, de acum apropiată, deoarece am trecut de 71 de ani, am ajuns la anul în care fericitul meu Stareț își simțea apropierea sfârșitului. Înainte să vin aici, cineva în Franța mi-a spus că voi trăi până la vârsta Starețului meu. Pe atunci aceasta mi se părea desăvârșit cu neputință, dar acum chiar nu știu când îmi va veni moartea. De zeci de ani am tot așteptat-o. Starea mea de sănătate mă silea să mă gândesc la ea. Și, în ciuda tuturor lucrurilor, încă trăiesc, lucrez. Nu arareori cei care vin la noi îmi dau mult de lucru. Încă pot duce slujbe lungi. Astăzi, de pildă, am slujit Liturghia Sf. Vasilie cel Mare, slujba a durat trei ceasuri, apoi micul dejun cu oaspeții, apoi grijile administrative, apoi întâlnirea cu oaspeți veniți din Franța și Germania, apoi iarăși masa, un mic prânz... În cele din urmă am revenit la pustia mea. Pr. Irineu mi-a adus scrisorile voastre aici. Știți că el plecase la Athos. A stat acolo vreun an și jumătate, dar apoi i s'a făcut dor de noi și s'a întors din nou. Monahii mei sânt oameni buni, cucernici, educați. Singurul lucru pe care l-aș mai dori din partea lor ar fi ca ei să fie mai fierbinți, mai înсуflați, mai răbdători în încercările noastre monahale. Aproape toți cei care vin la noi sânt încântați de ei – precum vedeți, mai puțin eu. Una din cele mai mari greutăți cu slujbele la noi este faptul că nicum nu putem „afla o limbă comună”. Cei prezenți vin din țări diferite, cu limbi diferite. Noi toți știm acum 4-5 limbi, și ușor trecem la oricare dintre ele, dar, într'un fel sau altul, grija neconținută să putem mulțumi cumva pe toți cei de față cere de la noi să dăm prea multă atenție acestei probleme. Astfel, de obicei Liturghia se săvârșește în trei sau patru limbi. Duminicile, între altele, este mai ușor, căci marea majoritate a celor ce vin să se roage sânt greci, și aproape întreaga slujbă o săvârșim în greacă, și doar puține părți le repetăm în engleză, limbă ce devine tot mai mult limbă comună.

Curios fenomen: eu am îmbătrânit, dar tinerii și chiar copiii mici mă iubesc, și foarte mulți chiar vor să mă sărute. Este drept, am dat și tot dau oamenilor multă vreme și puteri. Ultimii mei ani

aș fi dorit să mi-i petrec în pace, și nădăjduiesc într'o meritată „retraite”¹. O astfel de „retraite” mi-a devenit pur și simplu necesară. Nu mai sânt în stare să țin pasul cu ritmul celor tineri. Doar pentru câteva zile. Această însingurare mă salvează chiar și fizic.

Anul acesta am reușit puțin să înaintăm lucrul legat de paraclisul din lăuntrul casei noastre. Iconostasul a devenit mult mai frumos și mai vrednic. Placajul l-am înlocuit cu panouri vechi din lemn, parțial lucrat în veacul al XVI-lea. În altar am pus covor, în parte pentru căldură, în parte pentru „liniște”. Covorul este foarte gros și cu pâslă sub el. În genere se poate spune că amândouă bisericile noastre au devenit foarte prielnice pentru Liturghie, și, totodată, cu adevărat de o binecinstitoare, mare frumusețe. Mă uimește faptul că ele plac și celor cu un gust artistic deosebit, și celor, s'ar zice, simpli. Nici una, nici alta, bineînțeles, nu exprimă nici pe departe adevărata mea idee pentru o biserică a MARELUI DUMNEZEU. Dar, în situația noastră, nici nu este cazul să gândim la ceva mai mult.

(...) În ultimii doi ani am fost de două sau de trei ori în Franța. Îmi este ușor și rapid a merge acolo. Rândul trecut am vizitat vechi prieteni. Am vizitat cimitirul unde sânt atât de multe nume și suflete cunoscute. Pe voi vă pomenesc cu adevărat în fiecare zi. Și, de asemenea, mi-este cât se poate de trist că a ajunge la voi se dovedește a fi pur și simplu mai presus de puterile mele. Iar aceasta nu atât din pricina bolii, cât datorită complicațiilor vieții în vremea noastră. Sănătatea mea chiar s'a îmbunătățit cumva, măcar că orișicând rămâne puțința unor recăderi și crize „neasteptate”. Tuturor trimit dragoste și binecuvântare, și nutresc cele mai bune amintiri. Domnul să vă păzească.

Al vostru cel ce neschimbat vă iubește, Tati

¹ Retragere. (lb. fr.)

29 Martie, 1968

Dragii mei, cât se poate de dragi mie, părinte și *matuska*, Mișa și Kolia, și toți ceilalți care sânt în casă în clipa de față, sau care vor veni din Sud, adică Vera și întreaga ei familie.

Pace vouă, și binecuvântarea de Sus să rămână cu voi în toate zilele voastre. Mulțumesc mult pentru scrisoare. Simplul fapt că sântei în viață îmi aduce mângâiere...

Mulțumesc pentru urări și bunele doriri, pentru neschimbata voastră dragoste față de mine. Mult prețuiesc această neschimbare! Căci sânt atât de puțini oameni pe acest pământ care să rămână credincioși cuvântului lor, credincioși prieteniei lor, credincioși chiar și în căsătorie. Cu atât mai rari sânt ei atunci când temeiul prieteniei, al frăției, este nu interesul pământesc, ci credința pe un alt plan.

Iconostasul paraclisului din vechea clădire, cu panourile sculptate sub icoane

Sănătatea mea nu a fost deloc prea rea până acum. Dar, firește, bătrânețea își cere drepturile, și viața vădit se apropie către sfârșitul său. După 50-60 de ani toți sântem înconjurați de oameni care în trecut fuseseră tineri ca și noi, dar care acum deja pleacă, amintindu-ne de acea neocolită și înfricoșată, dar totodată și fericită zi. Viața mea s'a PRELUNGIT cât se poate de neașteptat pentru mine. Voi m'ați văzut cândva în pragul morții. Eu nu mă așteptasem să ajung nici la 40 de ani, dar iată, în curând împlinesc 72 de ani. Dar când mă uit la cele isprăvite ajung să mă întristez, văzând nimicnicia celor săvârșite. Însă câte avânturi am avut, câte gânduri neîmplinite, câte sarcini neduse la capăt. Iar cele isprăvite mi s'au dat cu un preț neamăsurat de mare. Și totuși, cele spuse nu sânt nicidecum o plângere, ci doar o constatare. Așa cum știți deja, eu acum petrec multă vreme în „colțișorul” meu. Asta îmi este scăparea. Mi-a devenit deja plicticos să împărtășesc viața cu cei tineri. Nu aflu în ei adevărata însuflare de a zidi, de a făuri. Așadar, când sânt singur, mă odihnesc sufletește. „Ochii care nu se văd se uită...” – această neplăcută zicală, în cazul de față mi se potrivește. Eu sânt ciudat alcătuit: nefiind legat de avuții sau de alte lucruri, uit nevoile și treburile mănăstirii, și mă dau gândurilor mele în singurătate. Bineînțeles, mă duc adesea acolo să mai trag la jug, să le mai câștig tuturor ceva existență. Dacă i-aș părăsi acum, nu cred că ar putea încă să se descurce cu sarcinile ce le stau înaintea: este nevoie de pâine zilnic, și, pe lângă aceasta, atâtea alte nevoi de tot felul. Iar ei se bucură de un privilegiu neobișnuit: biserica, chiar înlăuntrul casei, iar Liturghia, în condiții care de-abia dacă le mai găsești altundeva pe pământ. Uneori am impresia că ei înțeleg, dar, în mare parte ca și copiii: iau fără să se gândească cum au venit acestea, prin câtă trudă și chiar suferințe s'au dat toate. În această privință, bineînțeles, a fost cea mai mare greșală din partea mea să cred că oamenii înțeleg cu inima ce înseamnă numele „creștin”. Creștinismul încă nici nu a fost primit pe

pământ vreodată. Creștinismul „istoric”, de cele mai multe ori prezintă tabloul celei mai cumplite perversiuni al sensului Evangheliei. Câte crime nu s’au săvârșit, și încă se săvârșesc, în numele lui Hristos! Ce groaznic! Ce scâlcieri! Și când auzi că mulți îndrăznesc să se numească creștini, îndată îți vine gândul: dar Hristos Însuși îi va numi cândva „ai Săi”? El Însuși a zis că mulți Îi vor spune: „Au nu în Numele Tău am prorocit”, și celelalte... Iar El va răspunde: „Depărtați-vă de la Mine, cei cari lucrați fărădelegea”; Eu pe voi nu vă cunosc.

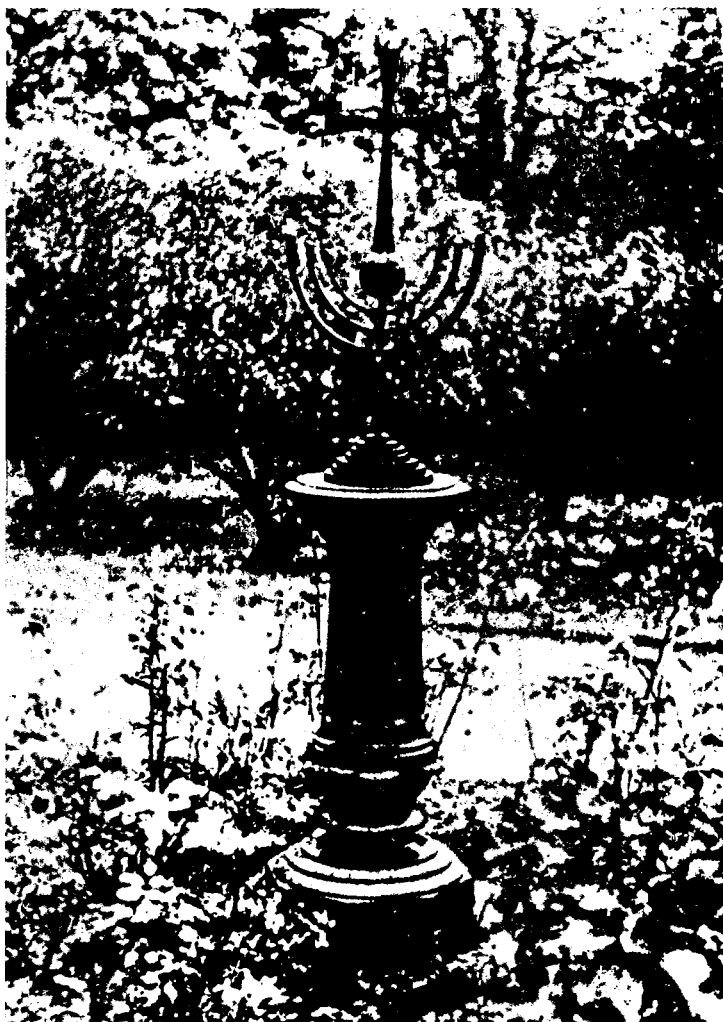
Dostoievski, prin gura eroilor săi, spunea: creștinismul este pentru EROII ȘI GENIILE DUHULUI. Însuși Hristos a zis că tot carele va săvârși cuvântul Lui, va cunoaște DE UNDE este el... Și Pavel a zis că Evanghelia lui Hristos nu este de la om, și nici după om. Putem cel mult gândi că, de se va mai prelungi încă istoria omenirii, cândva poate se va ivi în oameni o astfel de schimbare esențială, când toți vor deveni cu adevărat frați care nemincinos se vor ruga: „TATĂL NOSTRU”. Dar iată, am îmbătrânit, și totuși mă pregătesc să mor aproape fără nici o nădejde că o astfel de vreme a biruinței lui Hristos va veni. De câte ori ascult la radio sau pun mâna pe un ziar, mă apucă groaza văzând sălbătăcia de fiară și cruzimea oamenilor. Destul. Pesimismul nu ne șade bine. Dacă nu aici, pe pământ, atunci în Împărăția ce vine vom vedea biruința dreptății, și eu am încrederea că acea biruință este „DE NEOCOLIT”. Cumva, uitându-mă la lei și tigri din grădina zoologică, gândeam că va veni ceasul când oamenii vor pune în cuști pe toți cei „cu chip de om” asemenea acelor, iar împărăția și stăpânirea va fi în mâinile „celor blânzi”, că ei vor moșteni pământul...

Din tot sufletul doresc lui Kolia să-și aleagă cu succes calea mai departe. Este de mare însemnătate ca omul să-și fi iubit și să iubească până la capăt lucrul ales. Altfel, plictisitor este să trăiești. Dară Mișa, este mulțumit de munca sa? S’ar putea să nu vă mai pot scrie de Paști, dar voi știți că nici eu nu vă sânt

necredincios în dragoste și în amintire, și, în Luminata Zi, vă voi trimite „fără fir” urările mele de Învierea lui Hristos.

Domnul să vă păzească pe toți.

Cel ce totdeauna și neschimbat vă iubește, Tati.

Cruce din grădina Mănăstirii, după desenul Părintelui Sofronie

Paștile lui Hristos, 1968

Dragilor, neuitați, părinte, și *matușka*, și toți copiii din prima și din a doua generație.

Tuturor vă trimit dragostea mea și cele mai bune simțăminte și gânduri de zilele Sfințelor PAȘTI.

Rugăciunea mea este ca Lumina nepieritoare a Învierii lui Hristos totdeauna să umple atmosfera casei voastre, dându-vă bucurie chiar și în încercările acestui veac, chiar și atunci când în inimile noastre se apropie suflul trupeștii morți. Dea nouă Domnul tuturora adevărata credință în nemincinoasa Sa făgăduință, încredințare în biruința noastră de neocolit. Fie inimile și mințile noastre nedespărțite de viziunea Vecinicieii lui Dumnezeu și a Luminii în carea nici un întuneric este. Știți dragostea mea pentru voi toți.

Sofronie Tati

29 Aprilie, 1968

ADEVĂRAT A ÎNVIAT DOMNUL!

Dragi părinte, *matușka*, toți...

Mulțumesc pentru scrisorile de Paști. Nu am de gând acum să scriu mult. După „istoveala” de Paști – mă duc pentru 3-4 săptămâni în Spania. La întoarcere, la sfârșitul lui Mai, dea Domnul să fie cu bine, vă voi „roști” o „scrisoare” pe bandă magnetofonică. (...)

În fiecare zi sânt cu voi, cu gândul.

Al vostru iubitor Tati

31 August, 1968

Dragă *matușka* Natașa, pace vouă tuturor de la Domnul.

Mulțumesc pentru scrisoarea din 17.08. Tot conținutul ei m'a mișcat adânc. (...)

În al doilea rând: este ziua dumneavoastră de nume. Ce voi spune? Îmi știți dragostea, și deci și urările mele, nu arareori rostite în cei 20 de ani de viață ce au trecut. Acum pot doar să le repet.

Mașina mea de scris s'a stricat. Repararea ei cere aici multe zile. Îți va fi greu să-mi citești mângălelele.

Călătoria mea a fost interesantă. (...)

Vă rog scrieți-mi. Iertați-mă și pentru anii mei (72), și pentru lene, și pentru îndeletnicirile mai presus de puterile mele. Nu este lucru simplu a apăra viața începută. Și așa cum înșivă scrieți – viața a luat un ritm nebunesc. Credeam că se întâmplă doar aici, unde toți tind neîncetat către confort, către automobile, către nenumărate aparaturi tehnice, călătorii și altele. Dar văd că până și la voi, un loc înainte atât de pașnic și de liniștit, este la fel. (...)

Din când în când îmi slăbește inima și am spasme în piept (unde este osul pieptului). Dar încă slujesc, primesc sumedenie de oameni. Un colțișor înfundat, un sat pierdut la capătul lumii, acum devine tot mai plin de oameni. Anul trecut am fost nevoiți să construim, iar anul acesta și mai mult.

Ceea ce mângâie este creșterea (duhovnicească) a celor care trăiesc aici. Devin cercați, educați teologic, toți slujesc bine (mai bine zis, mulți dintre ei), mulți îi iubesc și-i prețuiesc foarte mult; au un comportament deosebit; rabdă bărbătește toate contrastele crescânde între căutările a două lumi atât de diferite (vorbesc de duh și de trup). Iar eu, în chip firesc, trebuie să mă pregătesc pentru ieșire. Uimitor – cât de mult am trăit deja. Și oriunde m'aș duce, în orice pustie îndepărtată m'aș ascunde, treptat în jurul meu crește o uriașă familie. De-a dreptul ca la Marcu 10:30. Înainte la masă erau cu noi până la 10-15 persoane (rareori 40); acum zilnic sânt 15-20, Duminicile între 50-70, uneori 100. În noaptea de Paști, 120.

Dar cum de le ajunge tuturor – nu înțeleg. Iată despre viața noastră. Aproape toți ai mei sânt pentru mine tineri, copii. De acum cea mai mare parte a vremii mi-o petrec singur în căsuța mea, departe de toți. Iar această liniște îmi este de neapărată nevoie.

Pe toți îmbrățișez cu multă dragoste.

Al vostru Tati.

Altarul vechii biserici, cu panouri sculptate din sec. XVI

12 Ianuarie, 1970

Pace vouă!

Dragilor... toți cei doisprezece din fotografie.

Mulțumesc nespus pentru scrisori și pentru cele trei fotografii. Ce bucurie simt de fiecare dată când primesc o scrisoare de la voi. Vestea că toți sănateți în viață îmi este atât de prețioasă. Căci în fiecare zi STRIGÂND STRIG către Domnul să vă ocrotească. De câte ori am primit de la voi vești îngrijorătoare! Credeți-mă că uneori n'am putut să vă scriu, pur și simplu că mă temeam să nu pic într'un ceas greu cu veștile mele, că eu sânt sănătos, precum și familia mea. Niciodată nu pot spune despre familia mea: „toată”, căci formula ei se tot schimbă în timp. Pe lângă aceasta, împreună cu familia s'ar putea număra nu puțini dintre alți membri, răspândiți în diferite locuri sub formă de familii de sine stătătoare. Așadar, vorbind despre familie, am în vedere doar pe cei care locuiesc la aceeași adresă cu mine, iar în privința lor în ultimii ani am fost adesea mulțumit de bunele relații între ei și de înfățișarea lor fericită. În clipa de față sântem zece persoane. Dar la masa de prânz aproape niciodată nu sântem numai noi, mai ales vara trecută. Casa a fost arhiplină, la masă 20-25-30, și chiar mai mulți. Iar Dumini-cile – 50, 70, 90 și chiar mai mulți. Deoarece sântem puțini pentru atâția oaspeți, de obicei stăm cu toate ușile deschise, și pe toți cei care vin, printre care unii, pentru prima oară – iar aceasta aproape în fiecare Duminică – toată această mulțime de oameni îi lăsăm să se gospodărească singuri și să se simtă ca la ei acasă. În primii ani au fost și neînțelegeri, și noi oboseam peste măsură. Dar apoi s'a petrecut o „selecție naturală”, iar acum, cei căroră le-a fost drag să fie cu noi, ne ajută cu prezența lor, căci pentru ei casa noastră a devenit în mare măsură și casa lor.

Am putea gândi că tot așa, și anume așa, ar trebui să se desfășoare viața fiecărei mici biserici parohiale (ca să nu spun familia-le). Oamenii întâi se întâlnesc în rugăciune, apoi în întâlnirile normale ale vieții. Tare le place copiilor ca ziua lor de naștere să se

prăznuiască la noi. În legătură cu aceasta, bineînțeles, prăznuirea adesea se face cu două-trei zile înainte sau după, adică Duminica sau de alt praznic. În astfel de cazuri mie îmi revine rolul de a tăia câte un tort uriaș și să-l împart în zeci de bucăți...

Într'un fel sau altul simțământul bătrâneții tot crește. Mai cu seamă dimineața se simte, la trezire, când îmi este și greu să vorbesc, într'atâta mi-a slăbit glasul. Dar întrucât vârsta la care am ajuns depășește mai presus de orice așteptări până și cele mai îndrăznețe nădejdi, în aceeași măsură, în chip firesc conștientizez nevoia unui sfârșit apropiat. (...) Latura bună a bătrâneții mele – mângâierea de a vedea „n” număr de oameni care au primit prin mine o nouă nădejde, o nouă energie pentru viață. Au aflat un nou sens, chiar o însuflare, iar aceasta înseamnă ceva. Ce plăcut este să vezi atâtea persoane care te-au iubit pentru o astfel de slujire. Printre ei sânt reprezentanți a cel puțin patru generații, și, fie și într'o mică măsură, dar putem vorbi și de cinci generații.

Așadar, vedeți, împotriva obiceiului meu, v'am scris atâtea despre mine și despre viața noastră. Această viață s'a dezvoltat în multe privințe, până și în plan material. În ultimii ani am zidit două case, una mică – drept atelier de iconografie, lungă de 18 m., și lată de 6-7 m. Fiind cu lumină din partea de sus, ca atelier de pictură este aproape ideal. Cealaltă casă – pentru surori și vizitatoare. Cu toate conforturile moderne. Încălzire centrală automată, două băi...

Dar, cu toate acestea, cerințele vieții cresc mai repede decât putințele de a le satisface. Cu atât mai mult cu cât fraților nou-veniți neapărat trebuie să le oferim studii superioare, theologice bineînțeles. Aceasta deoarece jumătate dintre ei au venit cu studii superioare, dar nu theologice. Neapărata nevoie a unei astfel de pregătiri este cerința vremilor de acum. Dacă vom rămâne mai puțin instruiți decât oricare alți „învățați” (pardon pentru expresie), acei „învățați” ușor ne vor putea sugruma.

O, este o veche, mare problemă – pe de o parte, cultura duhului sau a inimii, pe de alta, a minții, cu „atrofierea inimii”. Cea din

urmă reprezintă o priveliște atât de sălbatecă, încât te apucă groaza întâlnind acești sălbatici și de ucigași care, cu toate acestea, se simt „*supérieurs*”. Este o scară de valori răsturnată, ce duce la războaie neîncetate și la vărsări de sânge fără urmă de milă, totdeauna argumentate de țeluri cât se poate de înalte. Unele și aceleași cuvinte se folosesc pentru a defini acele valori, dar în adânc este o diferență radicală în înțelegerea aceluiași cuvinte și în aplicarea lor în viață. Aproape întotdeauna este vorba de libertate *à sens unique*.

Noi trăim, în conștiința noastră, cu gândul neapăratului refuz al tendinței de a domina, de a stăpâni asupra oricui altcuiva, de a posedea bogății materiale, lucruri prin care am pierde dreptul de a vorbi cu cei înjosiți și batjocoriți. Mai bine sărăcie de bunăvoie, decât îmbogățire prin asuprirea fratelui. Mai bine ne este să murim ca niște „neînsemnați” ai societății, decât să ne proslăvim pentru a fi stăpânit asupra „acestor mici”. Mai bine să nu ne lăsăm numele pe Pământ, decât să ne înscriem numele în Istoria Pământului cu sângele fraților. Spre a ne apăra mica noastră libertate noi urmăm principiului de a nu atenta asupra libertății celui alt. De nu va fi în lăuntru nostru sămânța Duhului Sfânt, această cale este desăvârșită cu neputință. Dar viziunea Vecinicei Dreptăți, adică a Soarelui Dreptății – Hristos, împlântă în lăuntru nostru neclintita încredere în neapărata noastră biruință, în vârtutea biruinței lui Hristos. În această lume putem, și chiar trebuie să purtăm poveri, dar în cea viitoare biruința este de neocolit.

Tare mă bucur pentru Mișa¹, îi transmit cele mai fierbinți urări. Multe mulțumiri lui Kolia pentru o atât de dragă scrisoare. Îmi amintesc de copilăria lui „de vultur” și cred în capacitatea lui pentru zboruri înalte. Vérocikăi transmiteți-i dragostea mea. (...)

Domnul să vă păzească pe toți încă mulți, mulți ani.

Al vostru, cu multă dragoste, Tati.

¹ Părintele Sofronie a primit înștiințarea că fiul părintelui Boris, Mihail, a intrat la Seminarul Teologic.

28 Martie, 1972

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragi, neuitați, părinte, *matuška* Natașa, părinte Mihail, Kolia, Vera, toți, toți. Pace vouă de la Domnul.

Cât de mulți ani au trecut de când slujeam Liturgia împreună, în aceeași biserică, în această Sfântă Noapte, care ne-a descoperit cea din veci ascunsă TAINĂ a gândului celui din veac al Tatălui-Făcătorului pentru fiii oamenilor. O, negreșit, fiecare rugăciune adusă Dumnezeuului Celui Vecinic și Cel-unul adevărat, rămâne învistiertă în vecinicie pentru fiecare dintre noi. Iar în ziua obșteștii învieri toate aceste rugăciuni vor sta alături de noi, preschimbate în lumina nepieritoare a sfintei vieți, în cetatea Dumnezeuului nostru. Rar vă scriu, dar știu că și voi faceți ca și mine, cu alte cuvinte pomenirea în rugăciune unii pentru alții nu se pierde. Cum se poate pierde ceva ce, în anumite clipe, s'a scris cu litere de foc în inimile noastre ale tuturor? Cum s'ar putea stinge din amintire zilele durerilor noastre împreună, dar uneori și ale bucuriilor? Astfel, în ziua învierii, toți vom vedea cu uimită încântare cele semănate în suferințe. Le vom vedea fiind cu adevărat preschimbați. Dar acum, vom purta cu bărbăție cele rămase încă de purtat în această viață. Cel mai mult gândesc la bolile noastre, ale bătrânilor. Iată din nou *matuška* s'a aflat între viață și moarte. Slavă Domnului că nu ne-a părăsit, mai ales pe copilași.

Cât mă bucur că Mihail a devenit preot!¹ Îl sărut cu sărutul nostru preotesc și fierbinte mă rog lui Dumnezeu ca el să poarte cu însoflare acest jug al sfintei slujiri lui Dumnezeu, slujind „acestor mici”. Mă bucur că toți sânteți în viață, că familia a crescut numeric.

Presupun că în trecut, chiar și în rarele mele scrisori, am spus multe despre cele ce rămân neschimbate, fapt pentru care și scriu rar. (...) Ultimele două săptămâni am bolit de o gripă rea. Probabil că antibioticele m'au lăsat fără puteri. Cea mai mare parte a vremii

¹ În acest răstimp fiul părintelui Boris, Mihail, fusese hirotonit preot.

zac leneș în pat. Iarna a fost călduroasă, aproape fără zăpadă, au fost zile minunate, cu soare, dar în ultimele zile dintr'o dată au început vânturi reci și ploi. Prognoza meteo este mai curând neprielnică. Prevăd vreme rea până la Paștile noastre! Aș vrea să mă întrezesc până atuncia, ca să pot sluji aceste Paști. Anul trecut, în această lună Martie, mă îmbolnăvisem, și am stat la pat aproape trei luni. M'am îmbolnăvit în preajma lui 20 Martie și am pierdut slujbele de Paști și din Post. Nici acum nu merg la biserică în afară de Liturghii... În general viața noastră decurge liniștit, în sensul lepădării noastre de patimile acestei lumi, dar, bineînțeles, într'o neconținută, neapărată trudă, spre a păstra marele privilegiu pe care îl avem aici. Pot spune că atunci când slujești oamenilor, uitând de sineți, acești oameni încep să se îngrijească de tine, și adâncă dragoste. Această dragoste o vedem adesea. Lumea contemporană, fiind puternic organizată din punct de vedere social, mai ales în marile orașe, oamenii, în chip ciudat, se dezvăță a iubi, a fi prietenoși, a se bucura sau a suferi împreună. Din care pricină mulți dintre ei resimt urâtul singurătății. Venind la noi, întâlnind aici o părtășie omenească, adică, și cinstire, și înțelegere, și încredere, uneori într'atâta se uimesc, încât la început nici nu înțeleg ce s'a petrecut cu ei. Dar apoi, înțelegând, după câteva vizite repetate, și ei devin încrezători, deschiși, veseli, iar noi le dăm casa noastră, grădina noastră, tot ce avem. Cât despre ei – de-acum se simt „acasă”. Iar aceasta ne convine, căci altfel ne-ar fi fost desăvârșit cu neputință să primim atâția oameni.

Toți cei de la noi, indiferent de trecutul lor diferit, trăiesc în bună înțelegere, viețuiesc pașnic împreună, iar aceasta, firește, mă bucură. Astfel văd că pot pleca curând, cu conștiința că va rămâne ceva în urmă, în planul Pământului, în planul legăturii lui cu Cerul.

Deci voi toți, iubiiți, neuitații mei, primiți dragostea mea și cele mai sincere doriri pentru toți și pentru fiecare dintre voi.

Al vostru Tati-Sofronie.

Scrisoarea voastră a ajuns exact de ziua Sf. Sofronie.

Mulțumesc.

Casa din incinta mănăstirii unde Părintele Sofronie
și-a petrecut ultimii ani

27 Ianuarie, 1973

Iubiți, neuitați, părinte, *matuska* și toți copiii.

Nu înceteze să se înmulțească în voi binecuvântarea de Sus. De fiecare dată sânt mișcat când primesc scrisorile voastre. Și anul acesta, ca și înainte, sau poate chiar și mai mult, m'au bucurat urările și veștile voastre tuturor cu ocazia Nașterii Domnului. Mai mult decât înainte, pentru că, firește, cu trecerea vremii voi nu vă îndepărtați de neputințele vârstei, de urmările tuturor greutăților și grijilor cu care se împletește viața voastră: copiii, slujirea celor mulți pe care-i păstoriți, și altele asemenea. Ce plăcut mi-este să

aud că *matuška* „tot aleargă încoace și-ncolo cu trenul”. Este mult mai bine decât să zaci în pat cu neconținută grijă a pulsului. Părintele Boris în fotografie arată minunat, deși din scrisoare reiese că tensiunea i-a scăzut prea mult, drept care îi este greu să meargă la slujbă și să o poarte. Mă bucur pentru Pr. Mihail. A petrecut el ceva timp cu voi, dar, pentru a-și îmbogăți experiența, trebuie neapărat să iasă în largul mării. Este cumplit să gândești că „experiențele vieții” până în zilele noastre sânt tot aceleași. Au trecut mii de ani, dar omenirea, nu numai duhovnicește, ci până și moralmente, de-abia dacă a progresat întrucâtva. Poate că judecata mea nu este dreaptă, în sensul că, pe Pământ, întotdeauna vor fi cele mai felurite nivele intelectuale, morale și duhovnicești ale existenței oamenilor. Cei de pe treptele de jos ale dezvoltării au nevoie de grijă din partea celor care se află mai la înălțime; trebuie să le dăm viață, adică să-i iubim și împreună să lucrăm la înaintarea lor în bine. Așa că, din acest punct de vedere, deocamdată totul – normal. Noi însă, în măsura în care tindem tot mai mult către bine, ne rănim tot mai puternic, mai dureros și mai adânc, la vederea fiecărei necuviințe, fiecărei grosolănii și cele asemenea lor. Noi înșine am pierdut viziunea a ce, și cum eram la vremea noastră, în zilele tinereții. Poate și noi ne-am înfricoșa dacă ne-am întâlni cu noi înșine așa cum eram acum cincizeci de ani. Poate că și această cifră, pentru voi, este cam mare... Pentru mine este chiar neîndestulătoare. Și se întâmplă, fie și rareori, să-mi amintesc de prostiile mele din trecut și de ignoranța în tot ce este duhovnicesc, așa încât nici nu sânt șocat văzând pe cei tineri. Bineînțeles, tineretul o ia razna în ochii noștri; tinerețea se aseamănă cu beția – îi este „marea până la genunchi”. Îmi amintesc cum fără nici o socoteală, fără să știu de frică, mă aruncam în necunoscut. Așa că, deocamdată, totul este normal. Dea-ne Cerescul Părinte a-L cunoaște tot mai adânc, prin dragostea către El, ca în ziua cea mare a „plecării” de aici dragostea să ne unească pe veci, de-acum cu deplina sa legătură. Această unire a dragostei eu o gândesc nu numai față de Tatăl, ci și față de

toți frații și surorile noastre. Am puțină nădejde să mă întâlnesc cu voi în această viață, dar ea este puternică în ce privește viața ce va să fie, cea nestrăcioasă.

Trimit tot dragul meu și binecuvântarea Vérocikăi și întregii ei familii... La fel și lui Kolia și întregii lui familii. Îmbrățișare preoțească și frățească, și dragoste Părintelui Mihail. Iar vouă, la amândoi, dragostea mea adâncă, pomenirea voastră în fiecare zi. Caut lăuntric, prin rugăciune, a simți cum vă aflați voi... Dar nu este de ajuns, am trebuință și de scrisori. Nespuse mulțămiri pentru fotografii. Părintele Boris arată minunat în ele. Frumoasă bătrânețe (încă nu adâncă). Iar *matuška* arată cu adevărat ca mamă și ca bunică, dar mereu grăbindu-se să rânduiască viața copiilor fără să se cruțe pe sine. Într'un trup mic – un duh puternic. Domnul să vă păzească. Mi-a fost plăcut să văd toți copiii. Kolia, îndeosebi, arată bine în dulama albă. Vera s'a maturizat, dar, ca și înainte, este frumoasă. Părintele Mihail privește lumea cu dragoste și cu blândețe. Pe ceilalți nu i-am văzut niciodată față către față și-mi este mai greu să judec despre ei. Da, trimiteți-mi toate numele în ordinea succesivă, ca un „arbore genealogic”, ca să fiu sigur că pomenirea lor o fac cât se poate de corect.

Ce să spun despre mine? Niciodată nu știu cum s'o fac așa cum trebuie. Lucrez, lucrez mult; mă plimb puțin, nu aflui vreme pentru un asemenea lux, deși locurile dimprejurul meu sânt prielnice pentru plimbări și aerul satului nostru este minunat, nu este „poluat”, sânt mulți pomi frumoși și mari, vremea este caldă și prielnică. Dar tot mereu sânt în pragul bolii și nu pot spune ce va fi în vremea cea mai apropiată.

Cu dragoste, al vostru arhimandrit Sofronie.

Urări de la Pr. Irineu – fostul Volodia.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragi părinte Boris, *matuška* Natașa, părinți Mihail și Nicolai, Vérocika, pace vouă tuturor de la Domnul cel Înviat.

CE BUCURIE! Cât de încântător, minunat. Un nou eveniment în viața voastră familială, care parcă încheie un întreg cerc.¹ În vârtutea acestei încheieri pot spune că în toți anii corespondenței noastre, după despărțirea noastră fizică, scrisoarea de astăzi mi-a adus cea mai multă bucurie. Ceea ce nu înseamnă că drumurile noastre vor fi de acum fără întristări, fără dureri. Nu, dar de acum nu va mai fi nesiguranță privind alegerea slujirii aici pe Pământ.

Proslăvim pe Dumnezeu în inimile noastre.

Anul acesta și la mine a venit o oarecare încheiere a trudelor mele. Cartea despre Siluan a apărut în greacă; în toamnă va ieși în engleză și în franceză. Multă muncă a fost depusă în traduceri. Și iată, cuvântul părintelui nostru Siluan se răspândește mai departe pe căile lumii acesteia. Numele lui devine cunoscut și iubit multora. Cuvântul său, neobișnuit de puternic, privind pacea întregii lumi află răsunet în inimile a mii de oameni. Dea Domnul ca această sămânță bună să crească și să aducă roadă însutit.

Din nou și din nou – HRISTOS A ÎNVIAT...

ADEVĂRAT A ÎNVIAT!

Cu dragoste, al vostru Tati-Sofronie.

18 Ianuarie, 1975

Hristos în mijlocul nostru!

Dragă părinte și frate Boris.

Mulțumesc pentru urările de Nașterea Domnului.

Scriu rar, dar vă pomenesc tot mereu, în fiecare zi.

¹ Pr. Sofronie primise vestea că fiul cel mai mic al părintelui Boris, Nicolae, a devenit diacon în aprilie 1973.

Cu anii, nu puțini, slăbesc. Am propus fraților să-și aleagă un nou igumen. Au ales unul, nu pe cel mai în vârstă, dar unul gata să poarte osteneala slujirii cu toată smerenia. El la început se pregătea să devină om de știință, dar apoi și-a schimbat intenția. Luându-și doctoratul în Londra când avea 28-29 de ani, înainte de ceremonia înmânării diplomelor a venit la noi. El și mai înainte venea la noi. Cunoștințele lui științifice de chimie ne sânt de puțin folos. L-am trimis la Academia Sf. Serghie.¹ Și-a încheiat cursul strălucit, în patru ani. A învățat trei limbi noi pentru el: greaca, rusa și franceza. De origine este din Australia, limba engleză i-a fost atât limba obișnuită cât și cea academică. Treptat eu îi predau treburile mele administrative și duhovnicești; cât despre mine, am gândul să mă îndepărtez de toate activitățile și să mă pregătesc de ieșire. Vorbesc despre aceasta fără tristețe. O jumătate de veac de rugăciuni până la sânge pentru pacea în întreaga lume mi-a înghițit toate puterile. Nu pot spune că mă încântă starea lumii. Propovăduirea iubirii a fost adusă din cealaltă lume și nu este primită de către oameni. Această Lumină nu-i vindecă, adică Lumina de Sus. Încăpățânarea sălbaticiei lupte pentru dominație năruie totul pe Pământ. Tu poți să mă înțelegi. Mai tânăr fiind decât mine, deja ai ajuns la capătul puterilor, dacă am înțeles drept cuvintele *matuskăi*.

La anii mei, nu numai că încă slujesc Liturghia, dar și primesc nu puțini oameni, le trăiesc suferințele, problemele, le împărtășesc experiența unei vieți îndelungate, omeneste vorbind. Simțământul adâncii răspunderi de fiecare dată, cu fiecare om, mai cu seamă cu copiii și cu cei tineri, cere totală încordare a atenției, a împreună-pătimirii, a răbdării etc. Toate acestea le știi nu mai puțin decât mine. Domnul să te păzească mulți ani, pentru familie și pentru cei cărora slujești.

Cu dragoste frățească, Sofronie.

¹ Institutul Theologic Sf. Serghie din Paris.

18 Ianuarie, 1975

Pace vouă și întregii familii, dragă *matuška* Natașa.

Mulțumesc nespus pentru scrisoarea din data de întâi a acestei luni. De data aceasta urările de Nașterea Domnului și de Anul Nou mi-au ajuns când nu eram prea sănătos. Ele mi-au adus o bucurie amestecată cu ceva întristare. Am în vedere sănătatea șubredă a părintelui Boris și celelalte greutăți din viața voastră. Dar și bucurii. Mai întâi, dumneavoastră sânteți încă în viață și puteți lucra atât de mult. Este de necrezut. Când v'am văzut, acum mulți ani, de-seori erați la pat cu boli de inimă. Apoi aceleași vi s'au înmulțit o dată cu schimbarea climatului, și uneori datorită înmulțirii muncilor. Și iată, dintr'o dată aud că încă duceți și purtați nu puțină greutate, chiar și pentru cei sănătoși. Fie binecuvântat Numele Domnului.

Nu este de mirare că părintele, care și-a cheltuit în trecut prea multă energie în tot felul de activități, de acum nu mai are putere de muncă la fel ca înainte. Dar în cursul acestor ani el și-a făurit ajutoare care și ele sânt o binecuvântare de Sus. Iar bucuria mea legată de ei, și pentru ei, și pentru voi este cu adevărat adâncă.

Cât despre mine, simt că am îmbătrânit. Din 1896 au trecut mai mult de trei sferturi de veac; în chip firesc s'a apropiat sfârșitul. Mulți ani nu au fost deloc ușori. Pe 24 septembrie, anul trecut, a avut loc la noi alegerea noului igumen. A fost ales pr. Kyrill, 38 de ani, de zece ani cu noi. Om cu vaste cunoștințe, foarte modest, chiar smerit. Puterea, o înțelege ca slujire tuturor și fiecăruia, ca grijă pentru cei mai slabi. Toți sânt mulțumiți de el. Scrisoarea dumneavoastră îmi dă puțința să văd cumva viața voastră. A vă gândi ca fiind acum STRĂBUNICĂ... este de necrezut, dar realitate. În anume clipe nu-mi pot reține un mic zâmbet. De fapt, nu numai pentru voi, dar și pentru mine. De atâtea ori m'am aflat în pragul morții, și iată am supraviețuit și lucrez până în ziua de astăzi.

Mă rog pentru voi în fiecare zi. Mă rog lui Dumnezeu să vă binecuvinteze pe toți și să vă păzească precum lumina ochilor. Și

deci, iară și iară, mulțumesc pentru scrisoare, și primiți dragostea mea neschimbată față de toți: pentru dumneavoastră, pentru părintele, pentru ceilalți părinți, pentru Vérocika... Pe ceilalți îi iubesc de la distanță, fără să-i fi văzut vreodată. Dar este destul că ei sânt ai voștri.

Cu dragoste, al vostru Tati.

6 Februarie, 1976

Dragii mei, de trei ori îndrăgiți, părinte, *matuška*, părinți, Vérocika și ceilalți copilași. Mă rog lui Dumnezeu să vă dăruiască tuturor adâncă pace și dragoste, să vă binecuvinteze pe toți în fiecare zi, în fiecare loc.

Cum se alcătuiește viața noastră – nu o putem înțelege. Multe se petrec în chip neprevăzut, neatârând de dorințele sau de stăruințele noastre; tot așa, nu puține sânt cazurile când nu ne putem înfăptui dorințele și căutările adânci. Iată, am primit de la voi urările de ziua Nașterii Domnului. (...) Am fost la Moscova deja a treia oară săptămâna trecută și iarăși nu am putut să ajung până la voi. Mi-este așa de ciudă, invidiez pe cei care au putut să vă viziteze. Toate aceste trei călătorii au fost pentru mine daruri cu un traseu determinat: numai la Moscova, cu un grup turistic. (...) Dar mă voi gândi; poate că Dumnezeu mă va binecuvânta și pe mine să ajung în vechiul vostru oraș și să mă rog împreună cu voi în străvechile biserici ale Sfintei Rusii. Deși în toamna aceasta voi împlini 80 de ani, dar încă mă mișc și lucrez foarte mult. Lupta pentru existența mănăstirii noastre, scrierea unei noi cărți, traducerea cărții vechi în diferite limbi (deja a apărut în engleză, germană, greacă, franceză, sârbă – cartea întreagă; și, în formă prescurtată, în italiană, română, spaniolă, și cine știe ce va mai fi în anii ce vin). Mult mă bucur când aud despre voi că sânteți în viață și, mai mult sau mai puțin, sănătoși. În fiecare seară mă rog pentru voi, și simt în inimă aceeași neschimbată dragoste pe care ne-a dat-o Dumnezeu dintru bun început. Știu că nimeni nu va lua de la noi nicicând această

dragoste, dar a vă vedea încă o dată față către față ar fi o mare fericire. Rugați-vă și voi toți să mi se dea aceasta înainte de a părăsi lumea.

Iată, fotografiile voastre îmi sânt interesante și dragi. Nu-mi vine să cred: Vérocika este deja bunică! *Matuška* – străbunică! Băieții – amândoi tătici a doua oară.

În chip neașteptat, multe trude de-ale mele au început să se ivească în această țară: pictarea unor icoane mari. Una dintre ele – de 3 m. pe 2 m. și ceva, lățime. Case construite: acum deja a treia. Foarte mulți vizitatori. Chiar dacă aş avea puterile ca mai înainte, tot nu ar fi de ajuns pentru a acoperi toate cerințele. Nu mă pot plânge de sănătatea mea. Voi știți că prin minune am ieșit din boala mea cea mare, dar și după aceea au trecut nu puțini ani înainte de a putea mânca mai mult sau mai puțin normal; acum adesea mă doare spatele. La drept vorbind, aceasta se poate spune că nici nu este o boală, dar durerile sânt astfel, încât îmi limitează fiecare mișcare și mă împiedică, bineînțeles, a lucra și chiar a sluji. Teamă mi-e că anii mi-au slăbit nu numai auzul și vederea, dar și mintea. Cei care mă înconjoară cu dragoste, mă înconjoară nu numai văzut, dar și prin atenția și grija lor. Ei spun că încă nu mi-am pierdut coerența. Nu eu pot judeca în această privință.

Așadar mult vă mulțumesc pentru urările voastre, pentru dragoste, pentru toate.

Domnul să vă păzească.

Cu dragoste, Sofronie.

28 Aprilie, 1976

Adevărat a Înviat Domnul.

Dragilor, minunaților, de neuitat, voi toți...

(...) În această lume bucuriile și îngrijorările sânt jumi-juma. Iată deja 35 de ani de când mi-am început slujirea de duhovnic. Din acea vreme întreaga mea viață s'a dat peste cap. Întru începutul îndepărtării mele de lume eram preocupat aproape exclusiv

cu mine însumi. Socotesc că aceasta este cât se poate de firesc și de drept. Precum și în lume, înainte de a învăța pe ceilalți, oamenii ei înșiși se învață. Slujirea mea însă, precum o știți prea bine, este de un fel aparte: ea cere strămutarea inimii mele în cel care se spovedește; poate și invers: a primi pe cel care se spovedește în inima mea. Sânt nevoit să trăiesc tot felul de drame, de dureri, de îndoieli, de suferințe; rareori unele bucurii. Observ că la început eram mai în stare să mă deschid repede întâlnirii cu fiecare dintre cei ce veneau; acum nu mai este așa: la bătrânețea mea, adesea simt o oarecare istovire „emoțională” a puterii inimii. Îmbogățirea experienței minții cumpănește doar parțial această pierdere. Lucrarea dragostei este percepută de fiecare om ca o revărsare a unei puteri vitale; adeseori mi s’a dat să observ că sincera împreună-pățimire cu cel care suferă, care stă pe pragul ultimei deznădejdi, singură acea atenție a inimii se dovedește a fi o putere mântuitoare. Îndelungata apăsare a deznădejzii se întrerupe pentru un oarecare răstimp, și sufletul omului reînvie spre o nouă luptă pentru viață. În chip neașteptat pentru mine, viața mea în Europa se alcătuiește mai presus de toate planurile mele. Oriunde aş merge se adună oameni în jurul meu. Am venit cu câțiva monahi într’un sat îndepărtat, „uitat”; ne-am sălășluit într’o casă demult părăsită, aproape necunoscuți de nimeni în lume. După trei ani ne-au descoperit oamenii, iar de atunci șuvoiul lor nu contenește. Vin din toate țările Europei, cu precădere, bineînțeles din cele mai apropiate; dar și din depărtări vin nu puțini. Și iată că eu sânt la capătul puterilor. Iar aceasta mai cu seamă prin faptul că, în cele mai multe cazuri, mă aflu în fața unor probleme practic de nerezolvat. Oamenii au ajuns atât de complicați psihologic, încât fiecare persoană a devenit un încâlcit nod de contradicții. Atmosfera de obște a vieții lumii a slăbit duhovnicește și nu ai unde să afli ajutor. Sporirea organizării sociale, oricât de ciudat ar părea, duce la faptul că un contact „personal” a devenit o raritate. Viața se depersonalizează.

Iar legătura bisericească a duhovnicului cu omul, cândva atât de roditoare, s'a împuținat, în vârtutea înstrăinării oamenilor de Biserică. Pierderea credinței în Înviere este tot una cu osândirea de sine la moarte. De aici și simțământul, în oameni, al lipsei de sens a venirii în această lume. Oricare ar fi orientarea politico-socială, tragismul vieții este de neînlăturat prin însăși firea omului căzut.

Până și dragostea între oameni este doar vremelnică, doar uneori se ajunge la armonie. Rare sânt cazurile unei îndelungate împreună-glăsuirii. Iar acum, în starea apăsătorului plictis al vieții sociale când soții nu trebuie să depindă unii de alții din punct de vedere material, căsătoriile se destramă adesea prea curând. Cel mai mult suferă copiii din această pricină. Și este partea cea mai neînsemnată din tot ce mi se dă să întâlnesc. Iar nepriceperea lor în felul de a face, în felul de a trăi este atât de mare, încât covârșitoarea majoritate a oamenilor trăiește într'o stare de resemnată deznădejde. Voi știți că din ORICE situație este o ieșire – Hristos, dar voia oamenilor este paralizată de patimile pământești, iar această ieșire universal mântuitoare se împletește totuși neapărat cu o luptă împotriva sinelui, adică a propriilor patimi, și în cele mai multe cazuri lupta este lepădată. „Nu va afla răsunset acel cuvânt ce hotarul patimii a depășit” (poetul Baratinski la moartea lui Pușkin).

Pe lângă tot ce se petrece în viața particulară, de la începutul veacului al XX-lea lumea trăiește perioada marilor și micilor neîncetate războaie. Pretutindenea bântuie nesiguranța zilei de mâine. Este cunoscut faptul că frigul puternic tot așa paralizează viața cât și marele pârjol al focului. Iar războaiele au căpătat această îndoită trăsătură: pe cât se poate, războiul se face cu focul; când începe să devină mai înfricoșător, războiul se face cu răceala – războiul rece. Dar este vorba despre una și aceeași ură care, sporind, a răcit dragostea. Soarta mea a fost să mă rog pentru lume, pentru pacea întregii lumi. Știu că puternică este rugăciunea a opri înaintarea

acelor nerușinați, chiar dacă nu de tot. Dar dacă se va întrerupe rugăciunea dragostei, nici o cultură, nici o știință nu vor putea împiedica explozia.

Nu este firesc creștinului să cadă în așa-zisul pesimism. Dar aceasta înseamnă totodată că nici optimismul nu-și are locul. Continuă lupta duhului cu moartea. Iată ce alcătuiește soarta vieții noastre. Știți din propria experiență că zidirea fiecărui nucleu al vieții se împletește cu multe, neîncetate nevoințe. Și dacă nu deznădăjduim, biruința rămâne de partea noastră. Voi aveți această armă – „nebiruita armă a păcii”. Dea vouă Domnul putere duhului pentru această vrednică nevoie, pentru acest privilegiu, acum rar. În toate împrejurările: mari și mici, fie familiale, fie la scară mondială. Nu întotdeauna ne este cu puțință a zări rezultatele așteptate în limitele Pământului, dar rezultatele negreșit vor fi în dezvoltarea cosmică a existenței lumii făcute. De aici avem și energia neîmpuținată pentru rugăciune; rugăciunea duhului, dacă trupul slăbește.

Sfatul meu frățesc: nu cădeți în deznădejde, chiar și în împrejurări deznădăjduitoare. Durerea sufletului este de neocolit, dar din această durere se naște rugăciunea. Suspinurile din adâncuri ating vecinicele înălțimi. Învierea este o realitate a vieții. Lucrul cel mai de preț în viața lumii este faptul că omul este persoană. Dacă atomul de hidrogen trăiește vecinic, atunci această minune, persoana, această frumusețe, oare va muri ea? De vor trăi cele mai neînsemnate, putea-vor trăi și cele mai înalte.

HRISTOS A ÎNVIAT!

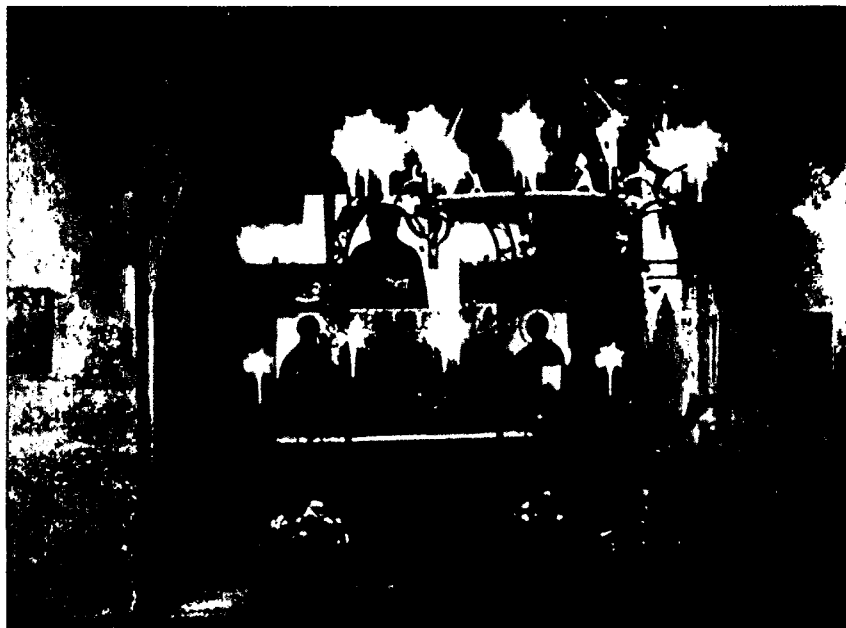
Acest adevăr l-au trăit din cercare milioane de oameni de-a lungul celor 20 de veacuri ce au trecut.

Pomenindu-vă pe toți zilnic, mai cu seamă seara, la miezul nopții, rar vă scriu. În ultimii ani am încetat a mai scrie scrisori. Aproape că am încetat și a mai primi. Dar încă mai am nevoie de multă putere pentru a pune în mișcare cât de cât rânduiala vieții în colțișorul nostru. Rugați-vă și voi pentru mine. Da, știu că vă

rugați. Mai rugați-vă și pentru a da Domnul să ne întâlnim pe viu, față către față. Toate sânt cu puțință la Dumnezeu.

Tuturor transmiteți dragostea mea cea mare, mai întâi de toate părintelui Boris. Tuturor.

Cu dragoste, Sofronie

Interiorul vechii biserici la lumina lumânărilor, ca în noaptea de Paști

31 Martie, 1977

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dragii mei și neuitații, părinte, *matuška* Natașa, părinți Mihail și Nicolai, Vera și toți copiii și nepoții, și părinții lor – tuturor trimit urările mele de Paști.

Rugăciunea mea pentru voi – totdeauna și neschimbat în fiecare zi. O prețuiesc și pentru că acest chip al pomenirii unii pe alții, dat nouă de Sus, umple sufletul de nădejdea de a vă avea în pomenirea dragostei în toți vecii... Mă rog și ca Domnul să vă păzească pe

toți ca „lumina ochilor”, să vă prelungească zilele vieții în pace și în bucuria nădejzii unei mântuiri nepieritoare. Nu am reușit să vă întâlnesc pe viu, „nas în nas”, să vorbim pe săturate (de este cu putință așa ceva, oricum), a ne ruga împreună – într’un cuvânt, ca pe vremuri. Posibilitățile mele s’au dovedit a fi limitate; mijloacele au fost neîndestulătoare atât din punct de vedere financiar, cât și fizic. La anii mei nu pot călători de unul singur. Nu mă pot plânge de sănătate. Am 81 de ani! De necrezut, dar, conform actelor, o realitate. Vorbesc de acte, căci sufletul meu nicicum nu își simte vârsta. Doar trupul mă limitează. Curios, duhul omului nu cunoaște mărginirea în timp, nu poate îmbătrâni, măcar că și crește. Cu cât crește mai mult, cu atât mai mult începe a-și stăpâni ființa.

Astăzi am primit numărul pe luna Februarie al JMP (*Jurnalul Patriarhiei Moscovei* – N. tr.). Îndată am citit cu cea mai mare plăcere adâncă și mișcătoarea învățătură la Duminica cea dintâi a Marelui Post. Rog pe autorul ei să scrie mai des. Noua mea carte¹, de acum nu despre Stareț, ci, ca să zic așa, „a mea”, va apărea zilele acestea. Dar nu în limba rusă, ci în engleză. Traducerea a fost făcută de traducătoarea pe care ați cunoscut-o în Franța. (...)

După ultima mea călătorie în Rusia mult mă doare spatele. Un simțământ neplăcut, ciudat: sculându-mă din pat, trebuie să-mi „adun scheletul”, să învăț din nou să merg. Dar primesc totul cu mulțămintă, căci ultimii douăzeci de ani sânt un „bonus gratuit” ce depășește toate așteptările mele. Știu că starea de sănătate a părintelui și a *matușkăi* nu este strălucită. Rugându-mă, nu uit. Dar mă bucur nespus că și voi ați rămas în viață până acum. Iară și iară – LA MULȚI ANI!

Iară și iară vă trimit dragostea mea și cele mai calde doriri, născute dintr’o dragoste neștirbită ce nu cunoaște întrerupere, nici peticare.

¹ „His Life is Mine”; în română: „Rugăciunea – experiența Vieții Veșnice”, tradusă de Diaconul Ioan Ică jr., ed. „Deisis”, Sibiu 2001.

SĂRUTARE PASCALĂ!

Nădăjduiesc să slujesc Liturghia de noapte. Cu gândul vă trimit în duh aceeași urare mare și sfântă.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Sofronie-Tati. Cu dragoste.

12 Ianuarie, 1978

Hristos în mijlocul nostru, dragă părinte Boris.

Mulțumesc pentru urările de praznicul Nașterii lui Hristos.

Mulțumesc pentru neschimbata și buna amintire. Au trecut 26 de ani de când ați plecat întreaga familie în patrie. Cu noi nu s'a îndreptățit zicala: „Ochii care nu se văd se uită”. Și slavă Domnului că este așa. Știu că și tu te rogi pentru mine, așa cum și eu totdeauna mă rog pentru voi toți. Acum familia voastră s'a înmulțit nespus. Pruncimea se veselește, dar puterile voastre slăbesc. Da, dragostea în lumea aceasta „sleiește” omul, dar însutit va crește în lumea ce va să fie. Eu am încrederea că așa va fi cu tine, și cu *matuška*, și cu copiii tăi. Anul trecut ('77) s'a publicat mica mea carte în engleză. Prima ediție s'a epuizat foarte repede, deși nu era ieftină. În Martie deja va ieși a doua ediție cu copertă subțire. Ea va fi o ediție ieftină, pentru studenți și alții asemenea lor, care nu-și pot permite să dea mult pe cărți. Deja unii au întrebat dacă pot scoate traduceri în limbile lor. Vezi, un succes neașteptat. Eu continui să lucrez; lucrul meu cu frații nu s'a sfârșit. Ei se îngrijesc de mine cu dragoste. În această privință îmi merge foarte bine. În realitate, rareori sânt cu adevărat bolnav. Principalul neajuns este că scheletul meu se deșiră în timpul somnului. Reumatismul muscular, și el îmi provoacă dureri. Uneori durerile se întetesc într'atâta, încât sânt nevoit să rămân la pat ca paralizat. Dar sânt numai dureri. Nu este nici o boală organică. Ochii au slăbit, auzul a scăzut mult (este foarte neplăcut: trebuie să mi se vorbească tare, de aproape, și să

rostească limpede cuvintele), mie îmi este neplăcut, iar celorlalți obositor. Mă bucur de tinerii părinți – Mihail și Nicolai. O, cum mi-aș dori să vă văd pe toți anul acesta. A amâna mai mult, s'ar părea că de acum nu mai este cazul. Tuturor copiilor tăi le trimit dragostea mea, binecuvântarea mea, amintirea celor pe care i-am văzut personal (nu nepoții); iată aceste cinci persoane aș dori cel mai mult să le revăd. Iar apoi, firește, și noua generație.

Cu dragoste, ca întotdeauna, și pentru totdeauna.

Sofronie.

12 Ianuarie, 1978

Dragă *matuška* Natașa.

Reverse Domnul din belșug binecuvântarea Sa asupra dumneavoastră.

Pentru aceasta mă rog în fiecare zi. Nu trece o zi fără să caut în direcția voastră. Au trecut aproape 26 de ani de când ne-am rugat împreună înaintea plecării voastre în Rusia. Din uriașul volum al corespondenței noastre, pe care parțial am revăzut-o astăzi după ce v'am citit scrisoarea, atenția cea mai mare s'a oprit asupra cuvântului de rămas bun pe care l-am rostit în biserica din Casa Rusă de ziua plecării voastre – 20 Mai 1952. Vă trimit ciorna acelui cuvânt ca amintire. Citiți-o. Nu fără bucurie văd că dragostea noastră și rugăciunea, în esență au rămas aceleași. Văd în aceasta binecuvântarea lui Dumnezeu.

Am auzit că B.T. și K.F. v'au vizitat acum câțiva ani. Și eu am dorit întotdeauna să le urmez exemplul, dar până astăzi nu am reușit. Am fost la Moscova, dar cu un grup turistic, fără puțința de a merge mai departe, adică la voi. Nu am putut nici să vă invit la Moscova, pentru că nu s'ar fi găsit loc pentru întâlnirea noastră. Dar, în ciuda bătrâneții (merg pe al 82-lea an), încă nu am deznădăduit de a vă revedea pe toți, și mai întâi de toate pe părintele Boris. Rugați-vă și dumneavoastră să reușim să ne revedem în acest

an, la sfârșitul zilelor noastre. N'ați vrea să-mi trimiteți numărul vostru de telefon, să pot vorbi cu voi măcar la telefon? Am fost la Moscova, la sora mea Maria. Tare rău mi-a părut că nu a fost cu putință să mă mișc nicăieri, în afara punctelor incluse în programul unor astfel de grupuri turistice.

Primiți cele mai calde urări pentru Anul Nou.

Să vă păzească Domnul ca lumina ochilor.

Cu dragoste, arhimandrit Sofronie.

27 Martie, 1979

Iubiți, neuitați, părinte și *matușka*.

Pace vouă și întregi casei voastre.

Ce minunăție! V'am văzut pe toți deodată, lucru la care am visat mulți ani. Nespus vă mulțumesc pentru efortul depus pe o astfel de vreme de iarnă. După o îndelungată despărțire, o scurtă întâlnire întotdeauna se reduce în chip firesc la a „înghiți” din priviri; să afli ceva despre sănătate și, poate, despre viață. Dar grămada de întrebări ce s'au adunat de-a lungul anilor intens trăiți, fără să vrei se uită. Într'un oarecare sens este trist. Dar totuși eu nu vreau să primesc o astfel de întristare. Slavă Domnului că ne-a fost dat să ne vedem. Eu mă temeam cu adevărat că nu ne va fi dată o astfel de revedere în această viață. Și iată, Domnul a binevoit. Părintele Boris a devenit un vârstnic, aș zice, chiar impozant. *Matușka*, în schimb, și-a păstrat aspectul „condensat” de mai înainte. În duhul energiei de mai înainte, în ciuda muncii grele, a multelor griji prin care a trecut de-a lungul anilor, părintele mi-a lăsat impresia că Dumnezeu i-a binecuvântat slujirea, slujirea mângâierii sufletelor suferinde. În scrisorile voastre de mult s'au ivit cuvinte legate de problemele voastre de sănătate a amândurora, iar eu și cei care sântem aici neîncetat avem numele voastre printre cei bolnavi. Ce bucurie am avut a vă vedea cât de cât într'o stare mai bună decât mi-aș fi putut închipui.

Minunați copiii voștri: părintele Mihail – blând, atent față de oameni și adânc îngândurat; Părintele Nicolai – ceva mai hotărât, bun la inimă în fața omeniei celorlalți și gata să le vină în ajutor. Iar Vera este sigură de sine și are conștiința de a fi împlinit ceva în viață.

Viața mea aici, în lăuntrul meu se împuținează la vârsta mea, dar în jurul meu crește o nouă viață într'un ritm rapid. Este multă, cumplit de multă muncă; încă aș mai avea nevoie de câțiva ani ca să termin cumva câte ceva. Jumătate din post deja a trecut. Curând vor străluci PAȘTILE DOMNULUI. Având în vedere că poșta lucrează cumplit de încet, deja de acum vă trimit urările mele de Paști, cele mai calde doriri tuturor, și un de-biruință-purtător HRIS-TOS A ÎNVIAT!

Fie nedepărtată de voi binecuvântarea lui Dumnezeu; de va fi cu puțință, și neîncetat crescândă. Viața nicăieri, niciodată, nu este ușoară pentru creștin, dar binele semănat în suferințe, mai târziu, după ieșirea de aici, se înmulțește însutit, și chiar nesfârșit mai mult; în aceasta stă nădejdea ce ne întărește și ne însuflă.

*Cu multă dragoste, întotdeauna
al vostru, arhimandrit Sofronie.*

12 Ianuarie, 1980

Dragă *matuška* Natașa.

Binecuvântare și pace de la Domnul fie vouă și întregi casei voastre în anul ce vine.

De-abia acum am primit scrisoarea dumneavoastră din 30 Decembrie. Mă grăbesc să răspund. Au trecut deja câteva zile, și nu știu dacă îi este cumva mai bine părintelui Boris. Nădăjdui-voi că da, mai bine. Tot ce se întâmplă cu el, cu dumneavoastră și cu mine este firesc. Dar chiar dacă sănătatea părintelui nu se va mai reface deplin ca înainte, doar prezența lui va fi prețioasă pentru întreaga familie, de acum nu puțină la număr cu nepoții, chiar și

strănepoții. Când v'am deschis scrisoarea m'am uitat mai întâi la cele două fotografii alăturate, cât se poate de mișcătoare, și m'am bucurat. Dar cuprinsul ei mai departe m'a întristat. Nu-mi sânt cunoscute locurile unde viețuiți și nu pot să-mi fac o idee precisă despre toate. Puținele fotografii dau doar câteva amănunte. Dar înlăuntrul meu am simțit cât de complicată și grea vă este viața personală. Cât de multă dragoste ați dat spre a zidi noua viață, lucru care în nici un caz nu va pieri. Ați făcut nenumărate jertfe, și nu o dată v'ați sleit toate puterile, aproape până la capăt. Acum vă simțiți total istovită, și, cu toate acestea, păreți să vă mâhniți la gândul că toate lucrările dumneavoastră au fost și rămân cele mai neînsemnate, cele mai neinteresante în sine, neaducând nici un rod lăuntric, neîmbogățind duhul. Eu nu gândesc așa. Eu cred că Domnul nu caută către cele din afară, ci la rezultatele jertfelor aduse. Vine clipa când, asemenea unui șuvoi învolburat, vi se va revărsa asupra înșutit dragostea ce s'a înmulțit datorită dumneavoastră, și deja nimeni și nimic n'o să v'o mai poată lua în veci. Anume așa judecă Dumnezeu: „Cel care este mai mare între voi să fie tuturor rob”, precum El Însuși a venit spre a sluji și a-Și da viața spre izbăvirea celor mulți.

O, cât de rău mi-a părut că geografia ne-a despărțit (bineînțeles, nu duhul). Avem atâtea lucruri comune în sfera nădejdiei noastre, încât mare ar fi bucuria de a le putea împărtăși adesea pe cele mai dragi inimii noastre, dar și minții. Nici cu tinerii nu mi-aș pierde legătura, în ciuda vârstei mele înaintate. Din 6 Noiembrie anul trecut iarăși a început să mă doară spatele, ba chiar, în general, doare tot trupul. Până astăzi n'am mai slujit Liturghia, dar acum îmi este mult mai bine, și dau nu puțină vreme și puteri lucrului acasă, în coliba mea unde locuiesc de unul singur. Acum scriu o carte lungă¹ despre ceea ce mi-a dat soarta să trăiesc. Ideea mi-a venit în urma

1 În română, Arhimandritul Sofronie, „*Vom vedea pe Dumnezeu precum este*”, ed. Sophia, București, 2005.

faptului că ultima mea carte, în engleză, a avut ecouri bune; mulți s'au trezit din amorțeala duhovnicească și s'au însuflăt spre a în-tâmpina noi nevoițe. Mulți au aflat pacea sufletească, atunci când mai nainte se pierduseră în împrejurările nebuniei contemporane. Așadar, m'am gândit să împărtășesc cu oamenii îndelunga mea experiență.

Asemenea dumneavoastră, și eu mi-am dăruit viața slujind aproapelui. Cu aceeași nădejde despre care vă și scriu: dragostea de pe urmă neapărat va sta de față împreună cu noi în ziua de apoi. Va sta de față, bogat înmulțită, ca un seceriș mănos. Dar în vremea de acum împărățește simțământul golirii, al deșertării.

Reîntâlnirea noastră anul trecut a fost întocmai așa cum se desfășoară reîntâlnirea celor apropiați, iubiți, după o îndelungă despărțire. Convorbirile erau despre cele exterioare, dar cu bucuria de a vedea pe cei iubiți. Am fost adânc impresionat de părintele Boris. Nu dintru început m'am putut orienta care este Mihail și care Nicolai. Pe dumneavoastră v'am găsit mult mai bine decât îmi închipuiam, căci atât de des suferiseți de inimă. Și cine v'a întărit inima de-a lungul atâtor ani? O, sânteti cu mult mai bogată decât vi se pare. Aș dori ca, împreună cu părintele și cu Nicolai, să puteți fi găzduiți de Tania¹. Fratele dumneavoastră² este în casa de bătrâni, dar cândva, când l-am văzut arăta vioi și încă în puteri. Acum merg pe al 84-lea an, dar pot încă să vorbesc cu oamenii. Poate că și dumneavoastră, când tânăra generație va mai crește puțin, veți putea să vă părăsiți îndeletnicirile casnice și să dați libertate duhului. Bătrânețea nu este bucurie – din punct de vedere fizic, dar duhovnicește ea poate fi un răstimp minunat. Iată ce vă doresc, și dumneavoastră, și părintelui. Amândoi o meritați, ba chiar mult mai mult.

¹ Sora mai tânără a părintelui Boris, Tatiana Iurievna Kepinovna, care până astăzi (1997 – n. tr.) trăiește în Franța.

² Fratele mai în vârstă al *matușkăi*, Iuri Dimitrievici Abașev, și-a trăit ultimii ani în Casa Rusă și a murit în 1981. Este înmormântat în cimitirul din Sainte-Geneviève.

Deci deocamdată vă las, în așteptarea noutăților privind mersul bolii părintelui. Transmiteți tuturor binecuvântarea mea, și bătrâna dar neștirbita mea dragoste, care nu mă lasă să vă uit nici măcar o singură zi.

Să vă păzească Dumnezeu ca lumina ochiului, înmulțindu-vă puterile, binecuvântând toate trudele voastre.

*Cu dragoste, ca întotdeauna și pentru totdeauna,
al vostru Tati-Sofronie.*

4 Mai, 1980

HRISTOS A ÎNVIAT!

Matușka Natalia, cât se poate de dragă, de asemenea și dragul părinte Nicolai, pace vouă.

Ce bucurie uriașă mi-a făcut scrisoarea voastră din Paris¹, de pe 27.04. Primul gând care mi-a venit: Aș putea oare merge la Paris, ca să mă revăd cu voi și să vorbim în condiții prielnice? Am întors pe toate părțile această întrebare în capul meu, dar la urma urmei văd că, la anii mei, nu numai că nu este simplu, dar chiar foarte greu de înfăptuit. Mai întâi de toate, întreaga iarnă am fost mai mult sau mai puțin bolnav; multă vreme am fost la pat; uneori boala mă lasă, și pot chiar să lucrez; dar nu pentru multă vreme. În ce constă greutatea mea: de unul singur nu mai pot călători, căci bolile mă pot apuca oriunde și oricând; este aproape cu neputință a o prevedea: destul este o mișcare stângace sau oboseală, și durerile de șale (această durere la noi a devenit modă, până și tinerii suferă de ea) uneori chiar mă paralizează.

Nu știu în ce condiții vă aflați. Ați putea oare veni aici, câtă vreme treburile casnice vă îngăduie, sau pot suferi amânare? Oriunde

¹ Scrisoare trimisă de la Paris, unde *matușka* și fiul ei mai tânăr au venit pentru prima oară după plecarea lor în Rusia. După legile de atunci, vizita lor în Anglia era cu neputință.

ați sosi în această țară, vreau să spun, fie cu vaporul, fie cu avionul, noi v'am putea lua de acolo, și tot restul călătoriei v'am rânduio confortabil; iar aici ați putea fi cu noi ca în propria voastră familie. Și părintele Nicolai ar putea să slujească cu noi, sau singur, în unul din paraclisele noastre. Mănăstirea noastră a crescut de când am venit aici.

Mă întristează faptul că de-a lungul tuturor anilor ce au trecut de la plecarea voastră nu ne-a fost cu puțință să ne vedem și să vorbim pe îndelete. Când veneam la Moscova nu aveam dreptul să călătoresc nicăieri altundeva. Aceste călătorii turistice sânt destul de ieftine și de convenabile, dacă te limitezi doar la Moscova și Leningrad. (...) Mă bucur totuși pentru părintele Boris, și, o dată cu el, pentru voi toți.

Toți îmi sânteți atât de dragi, atât de apropiați. Viața în Casa Rusă ne-a legat. Eu neîncetat vă pomenesc în rugăciunile mele, cu multă dragoste. Am mulțămît lui Dumnezeu căci anul trecut am avut totuși fericirea de a vă vedea pe toți împreună. (...) Transmi-teți dragostea mea Taniei și fratelui dumneavoastră din Casa Rusă. Și dumneavoastră, iarăși și iarăși, cu toată dragostea vă trimit cele mai alese urări. Domnul să vă păzească pe toți în puteri, pentru truda cea întru Numele Lui, spre bucuria întregii familii care s'a înmulțit. Gândiți-vă numai: sânteți străbunică!

Când ajungeți înapoi acasă, sărutați pe toți cei care nu au fost cu voi în Franța, mai cu seamă pe părintele Boris, pe părintele Mihail și pe Vérocika; pe ceilalți nu-i cunosc, dar nici ei nu mă cunosc.

Am devenit un moșneag: în Septembrie – 84 de ani! Niciodată n'am crezut că voi ajunge la o asemenea bătrânețe.

*Cu dragoste, ca întotdeauna și pentru totdeauna,
arhimandrit Sofronie.*

5 Aprilie, 1985

Părinte, prețiosul meu frate și prieten întru Dumnezeu,
HRISTOS A ÎNVIAT!

Iar acest Înviat, totdeauna a fost în mijlocul nostru, și nu se va schimba în veci. Căci neschimbate sânt făgăduințele Lui: „Eu sânt cu voi în toate zilele” (Mt. 28: 20). Experiența ne-a arătat că în această lume nimic nu rămâne neschimbat: totul curge, se clatină, se năruie. S’au schimbat și condițiile noastre în răstimpul despărțirii. Dar nici condițiile psihologice, nici cele fiziologice nu ating acel adânc în care Domnul a binevoit a ne întâlni. Drept care toți rămâneți ca și mai nainte: dragi, neuitați etc. Avem o cale spre amintirea neștirbită: rugăciunea. Și nu sânt pe Pământ puteri în stare a o zădărnici.

Întotdeauna mă bucur când primesc scrisorile voastre. Este semnul că încă sânteți în viață. Sânteți tot mereu pe lista mea cu bolnavii (tu și *matuška*). Ca și mine: tot mereu bolnav, dar trăiesc și muncesc, și nu fără roade. În jurul meu viața a sporit. S’au adunat oameni minunați, cu cele mai felurite obârșii. Oameni care au crescut în diferite țări, oameni învățați să vorbească diferite limbi materne. Și iată acum toți am devenit o singură familie: înrudită-ne-a Domnul.

Am ajuns la o vârstă cât se poate de onorabilă: m’am născut în veacul trecut – 1896; neconținut istovit de lucru, și încă și mai mult de grijiile familiei mele. Și nu înțeleg, cum este cu puțință de a fi supraviețuit? În 1951 tu m’ai ridicat din pat pe brațele tale, și de atunci am început să merg, supraviețuind în chip de neînțeles cumplităi mele boli. (...)

Dumnezeu ne-a dat nu puțină experiență a vieții și, firește, a împărtășii între noi cele trăite ar fi tare îmbucurător. Dar nimic esențial nu va pieri de la noi niciodată, iar nădejdea noastră în Înviere mântuiește totul din stricăciune.

Așadar voi toți, dragii mei, totdeauna, în fiecare zi sânteți în rugăciunile mele, și sânt încredințat că și eu în rugăciunile voastre.

Cu dragoste – ca totdeauna și pentru totdeauna, Sofronie.

5 Aprilie, 1985

HRISTOS A ÎNVIAT!

Matușka Natalia, neuitata, prețioasa mea soră și prietenă întru Domnul.

Acum, primind urările voastre de Paști, mă așez cu bucuroasă recunoștință să vă răspund. De fiecare dată îmi este mângâietor că voi toți sânteți în viață. De fiecare dată reapar înaintea mea amintirile vremii pe care Domnul ne-a dăruit-o, sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50. A fost o vreme binecuvântată. Sânt încredințat că, fiind un dar al lui Dumnezeu, acea vreme va trece în vecinicie, ca una ce a purces din dumnezeiasca viață a Dumnezeului nostru. Multe, foarte multe s'au schimbat de-a lungul anilor vieții noastre ce au trecut. Am în vedere împrejurările exterioare. Însă darurile lui Dumnezeu sânt fără întoarcere, nemuritoare. Ele nu ne-au fost date pentru ca apoi să ne părăsească. Scriu părintelui Boris că rugăciunea mea pentru voi toți își păstrează deplina putere, măcar că eu mult am îmbătrânit. Ea, rugăciunea, a crescut în inima mea din primele zile ale întâlnirii noastre. Eu eram sărac și mișel în toate și peste tot, dar nu îmi vedeam nici sărăcia, nici vreo oarecare lipsă. Fără griji eu mă dădeam scrierii cărții despre Stareț, și cu bucurie slujeam în micul paraclis al Casei Ruse; iar Dumnezeu era și începutul și cuprinsul de căpetenie în acele zile ale noastre. (...)

Am reușit să construim o mică (după socoteala multora) bisericuță. Încă nu am terminat pictura ei. Dar cel mai mult s'a făcut deja. Grija și rugăciunea mea este ca Domnul să-mi dea încă ceva vreme, și puteri, și înțelegere, spre a duce la bun sfârșit LUCRUL meu. Și așa să mă îndrept către Domnul cel iubit. (...)

Domnul să vă păzească pe toți. Cel întru Hristos dăruit, fratele vostru

Sofronie

21 Martie, 1991

Vecinic prețioșii mei întru Hristos, părinte Boris și *matuška* Natașa.

Mulțumesc pentru scrisorile mele.¹ Am făcut copii (xerox) după ele, și multe dintre ele am putut deja să le citesc. Am ajuns la o vârstă de necrezut: 94 de ani și jumătate. Eu de-abia aud, și pe trei sferturi am orbit; memoria slăbește încontinuu; picioarele refuză să mă slujească... întregul meu trup a devenit leneș, și așa mai departe. Și totuși sânt nevoit încă să slujesc multor membri ai mănăstirii noastre și celor care vin la noi. Îmi amintesc cu recunoștință cum părintele Boris, acum 40 de ani m'a luat pe brațe din pat, m'a pus pe podea și m'a învățat să merg. Aceasta s'a petrecut atât de demult, dar dragostea nu piere.

O, cu ce preț mi s'a dat mănăstirea noastră. Ea crește. Avem un igumen deosebit de iubit, frați buni, surori minunate. În clipa de față sântem 11 naționalități. Vin la noi de pe toate continentele; cu precădere, bineînțeles, din Europa. Cartea mea despre Cuviosul Siluan este tradusă în multe limbi, și traduceri continuă încă. Sunt două traduceri, adică ale celor două cărți ale mele, în limba arabă; în parte una în japoneză (la Tokio, într'o parohie, sânt doi bărbați, unul cu numele SILUAN, celălalt SOFRONIE). Este și o traducere în coreeană.

Deja de mai mult de 66 de ani tot cer în rugăciune să fiu înștiințat de ziua morții mele. Până acum nu am primit nici un răspuns. Dar totuși, în conștiința mea, mă pregătesc spre a pleca de aici.

Domnul să vă păzească, dragii mei,² și să vă dea vecinică mântuire.

Deja de acum vă trimit urările mele de Paști –

HRISTOS A ÎNVIAT!

Cu dragoste dăruit vouă, Sofronie-Tati.

¹ La începutul anului 1991 a venit la Iaroslav unul din ucenicii Părintelui Sofronie – Ierom. Simeon, care i-a adus înapoi corespondența lor.

² Din 1987 până în 1990 fiul mai mic al părintelui Boris, Protoiereul Nikolai, a fost parohul bisericii Ruse din Beirut (Liban), unde în acea vreme se desfășura războiul civil.

Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, 6 Februarie 1992¹

Adânc cinstite și iubite părinte Boris, dragă *matuška* Natalia.

Acum câteva zile Starețul a primit buna scrisoare de la *matuška*, dar iată de-abia aseară a sosit și cea a părintelui Boris cu urările de praznice. Deoarece acum toate i se dau cu greu – vede foarte prost, prost aude și este neîncetat împovărat de neputințe și de felurite boli – m'a rugat pe mine să răspund caldelor voastre cuvinte.

Starețul este adânc mișcat de dragostea voastră, care iată, de mulți ani rămâne credincioasă și nu se împrușcă, în ciuda distanței care vă desparte, dat fiind că, pentru cel care se roagă în duh, și vremea, și întinderea își pierde puterea de a o curma. (...)

În ce mă privește, am povestit Starețului despre minunatul meu pelerinaj pe meleagurile binecuvântate, dar triste, ale Rusiei, pe care am iubit-o din tot sufletul. În chip deosebit s'a bucurat de faptul că am reușit să vă întâlnesc și să vorbim împreună. Și eu voiesc să vă mulțumesc pentru acele minunate clipe petrecute în căsuța voastră atât de dragă și plină de rugăciune. Deoarece auzisem de voi, mai înainte, de la Stareț, întâlnirea față către față a fost pentru mine o adevărată bucurie și binecuvântare de la Dumnezeu; de atunci vă pomenesc cu un simțământ viu și cu dragoste, pe voi, și familia voastră.

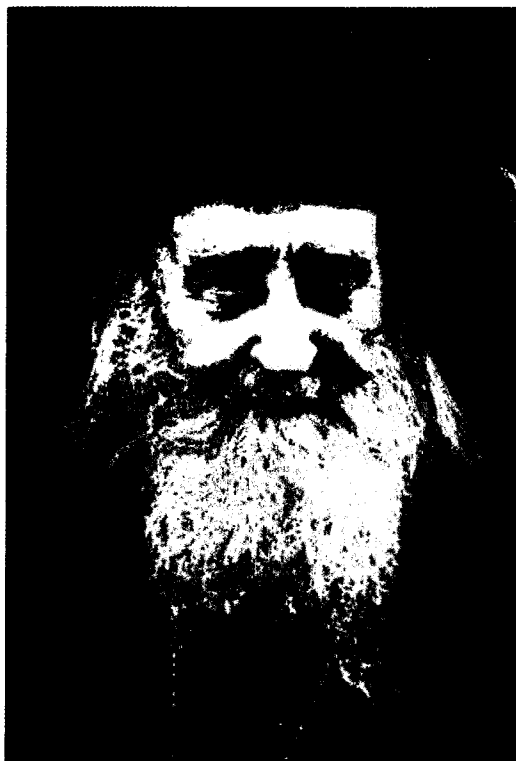
Aici, slavă Domnului, totul este bine. În ciuda a multe și multe greutăți, mănăstirea crește: acum sântem în număr de 27 și 13 naționalități... Iar Starețul, în ciuda slăbiciunii și a bolilor sale, ne însuflă pe calea vecinicei mântuirii: o dată pe săptămână (câteodată de două ori) ne adună și ne ține un cuvânt duhovnicesc pe felurite teme. Aceasta, ne și unește, ne și întărește a purta cu înțelepciune nevoia monahală, atât de complicată în vremea noastră.

¹ Ultima scrisoare de la Părintele Sofronie. Adaosul a fost scris de el însuși, dar tot restul scrisorii a fost scrisă la mașină de către ucenicul său de chilie, Ierom. Serafim.

Starețul nelipsit vine la Liturghii (noi slujim de patru ori pe săptămână) și se împărtășește, dar, firește, îl mârșește faptul că, din pricina stării proaste a picioarelor și a slăbiciunii generale nu mai poate sluji. El totdeauna vorbește despre voi cu multă dragoste, și vă pomenește neîncetat, și vă are în amintire ca pe niște adevărați prieteni și frați în duh.

Așadar, petrecând în această sfântă și nepieritoare legătură a dragostei și a rugăciunii, vă sărutăm cu sfântă sărutare întru Domnul nostru Iisus Hristos.

Al dumneavoastră, nevrednic ieromonah Serafim.

Pururea vă am în inima mea, deși nu mai scriu aproape deloc. Mă bucur că ați văzut pe doi dintre monahii mei, pe P. Simeon și P. Serafim.

Vă sărut cu multă dragoste, pe voi mai nainte de toate, iar apoi și pe toți numeroșii voștri urmași.

Mă rog lui Dumnezeu pentru darul dragostei către voi, ca aceasta să-și păstreze vecinica însușire, după firea ei.

Al vostru, ca întotdeauna și pentru totdeauna, Tati Sofronie.

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	5
CUVÂNT către Tinerii Creștini Ruși din Diasporă.....	9
CUVÂNT rostit după rugăciunea de rămas bun la plecarea în Rusia a părintelui Boris Stark și a familiei lui	12
S C R I S O R I.....	15

Culegere și tehnoredactare computerizată:
Maxim Monahul